

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

Filozofická fakulta

Katedra asijských studií

MAGISTERSKÁ DIPLOMOVÁ PRÁCE

Martino Martini

Martino Martini

OLOMOUC 2011   Bc. Jitka Slámová

Vedoucí diplomové práce: doc. Lucie Olivová, Phd. M.A.

Podklad pro zadání DIPLOMOVÉ práce studenta

PŘEDKLÁDÁ:	ADRESA	OSOBNÍ ČÍSLO
SLÁMOVÁ Jitka	Velešovice 318, Velešovice	F090454

TÉMA ČESKY:

Martino Martini

NÁZEV ANGLICKY:

Martino Martini

VEDOUcí PRÁCE:

Doc. Lucie Olivová, Ph.D. - ASH

ZÁSADY PRO VYPRACOVÁNÍ:

Cílem práce je sepsat odbornou studii o životě a díle Martina Martiniho, SJ (1614-1661), který působil jako misionář v Číně a jehož historické a zeměpisné práce významně přispěly k poznávání Číny Evropany v 17. století; ovlivnil např. Kirchera a Leibnize. O Martinim bylo dost napsáno v zahraničí, zejména v Itálii. Zamýšlená práce je první svého druhu u nás. Proto bude také zaměřena tak, aby upozornila na určité souvislosti Martiniho s českými zeměmi. Práce bude mimo jiné obsahovat Martiniho životopis; kritické zhodnocení Martiniho díla Novus Atlas Sinensis; Martiniho přijetí u vídeňského dvora a setkání s Juanem Caramuel y Lobkowitz.

SEZNAM DOPORUČENÉ LITERATURY:

Martino Martini : A Humanist and Scientist in Seventeenth Century China. Edited by Franco Demarchi and Riccardo Scartezzini. Università degli Studi di Trento, 1996.

Martino Martini S.J. (1614-1661) und die Chinamission im 17. Jahrhundert. Herausgegeben von Roman Malek und Arnold Zingerle. Sankt Augustin, Germany : Institut Monumenta Serica, 2000.

Martini, Martino. Novus atlas Sinensis. Amsterdam: 1655. (Národní museum sign. 47 A 35)

Luisa Paternic?. ?Martino Martini e Juan Caramuel y Lobkowitz: la Grammatica Linguae Sinensis?, in Rivista di Studi Trentini di Scienze Storiche 87.3 (2008): 407-424.

Stanislav Sousedík. Filosofie v českých zemích mezi středověkem a osvícenstvím. Vyšehrad, Praha 1997.

Podpis studenta: Jitka Slámová

Datum: 17. 11. 2009

Podpis vedoucího práce: Doc. Olivová v.z.

Datum: 17. 11. 09

Podpis vedoucího katedry: Doc. Olivová

Datum: 17. 11. 09

Podpis děkana: J. Šauer v.z.

Datum: 20. 11. 2009

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně a uvedla veškeré použité
prameny a literaturu.

Olomouc, 22. 4. 2011

.....

ANOTACE

Jezuita Martino Martini, který působil jako misionář v Číně, byl velice zajímavou osobností. Zaslouží si naši pozornost pro svůj život i dílo. Napsal tři latinské práce (*Sinicae Historiae Decas Prima*, *De Bello Tartarico Historia*, *Novus Atlas Sinensis*), několik čínských prací, z nichž vyniká především *Qiuyou pian* a gramatiku čínštiny, napsanou v latině (*Grammatica Sinica*), kterou autor nikdy nevydal. Důležitá je také Martiniho role ve sporu o čínské rituály. Obhajoval jezuitskou misijní taktiku akomodace před Římskou kurií. Jeho obhajoba byla úspěšná a nový dekret z roku 1656 schvaloval jezuitskou misijní taktiku. Svými díly a činy Martino Martini přispěl ke kulturní výměně mezi Čínou a Evropou a k vzájemnému porozumění mezi oběma zeměmi.

Klíčová slova: Martino Martini, Jezuitské misie, Čína, Spor o rituály, *Sinicae Historiae Decas Prima*, *De Bello Tartarico Historia*, *Novus Atlas Sinensis*, *Qiuyou pian*, *Grammatica Sinica*, Juan Caramuel y Lobkowitz

ANOTATION

Jesuit Martino Martini, who worked as a missionary in China, was a very interesting personality. He deserves our attention for his life and work. He wrote three Latin works (*Sinicae Historiae Decas Prima*, *De Bello Tartarico Historia*, *Novus Atlas Sinensis*), several Chinese works, of which stands out above all *Qiuyou pian* and Chinese grammar, written in Latin (*Grammatica Sinica*), which the author never published. Martini's role in the dispute over the Chinese rites is also very important. He advocated Jesuit missionary tactic of accomodation in front of Roman Curia. His defense was successful and a new decree of 1656 approved Jesuit missionary tactic. Works and actions of Martino Martini contributed to the cultural exchanges between China and Europe and mutual understanding between the two countries.

Key words: Martino Martini, Jesuit missions, China, dispute over rites, *Sinicae Historiae Decas Prima*, *De Bello Tartarico Historia*, *Novus Atlas Sinensis*, *Qiuyou pian*, *Grammatica Sinica*, Juan Caramuel y Lobkowitz

Mé poděkování patří vedoucí mé práce – paní docentce Olivové za cenné rady při zpracování, doporučení literatury a trpělivost.

OBSAH

EDIČNÍ POZNÁMKA.....	s. 9
I. ÚVOD	s. 10
II. MATERIÁLY A METODY	s.11-13
III. MARTINO MARTINI	s. 14
1.1 Život Martina Martiniho	s. 14
1.1.1 Martiniho dětství, mládí a studijní léta	s. 14
1.1.2 Martini jako misisonář v Číně	s. 14-17
1.1.3 Martiniho cesta do Evropy	s. 17-18
1.1.4 Martino Martini a jeho role ve Sporu o rituály	s. 18-23
1.1.5 Martiniho druhá cesta do Číny; jeho pobyt v Číně 1658-61..s.	23
1.2 Martiniho cesty v Číně a dílo	s. 24-26
2. Dílo Martina Martiniho	s. 27
2.1 Sinicae Historiae Decas Prima	s. 27-29
2.1.1 Čína a světová historie	s. 29
2.1.2 Úvahy o Sinicae Historiae Decas Prima	s. 30
2.1.3 První kniha: Úsvit čínské historie	s. 31
2.1.3.1 Čínská náboženství	s. 31
2.1.3.2 Kosmologie	s. 31-32
2.1.3.3 Chronologie	s. 32
2.1.3.4 Hieroglyfy (Čínské znaky)	s. 32-33
2.1.3.5 První čínští císaři	s. 33-34
2.1.4 Kniha Druhá – Dynastie Xia (2207-1766 pnl.)	s. 34
2.1.5 Kniha Třetí – Dynastie Shang (1765-1122 pnl.)	s. 35
2.1.5.1 Laozi	s. 35
2.1.5.2 Velký filozof Konfucius	s. 36
2.1.6 Kniha Desátá – Císař Aidi (6-1pnl.)	s. 37
2.1.7 Vliv Martiniho Sinicae Historiae Decas Prima	s. 37
2.2 De Bello Tartarico Historia	s. 38-40
2.2.1 Martiniho úsudky o osobnostech a událostech z De Bello Tartarico Historia	s. 40

2.2.1.1	Císař Wanli (1573-1620)	s. 40-41
2.2.1.2	Nurhači a jeho Sedm stížností	s. 41-42
2.2.1.3	Yuan Chonghuan	s. 43
2.2.1.4	Dorgon (1612-1650)	s. 43-44
2.2.1.5	Rolnická povstání	s. 45
2.2.2	Literární přijetí De Bello Tartarico Historia	s. 45-47
2.2.3	Význam De Bello Tartarico	s. 47
2.3	Novus Atlas Sinensis	s. 48
2.3.1	Čína popisovaná jezuitskými misionáři	s. 49-50
2.3.2	Charakteristika Martiniho práce Novus Atlas Sinensis ..	s. 50-52
2.3.3	Mongolské a čínské zdroje Martiniho Atlasu	s. 53-54
2.3.4	Čínská urbánní struktura podle Atlasu	s. 54-56
2.3.5	Odvody daní v Čínskéb říši podle Atlasu	s. 56-57
2.3.6	Význam Martiniho práce Novus Atlas Sinensis	s. 57
2.4	Qiuyou pian a další čínské práce	s. 58
2.4.1	Qiyou pian	s. 58-60
2.4.1.1	Obsah Qiyou pian	s. 60-61
2.4.2	Zhengzhu linghun lizheng	s. 62
2.4.3	Martiniho další čínské práce	s. 62-63
2.4.4	Význam Martiniho čínských prací	s. 63
2.5	Grammatica Sinica	s. 64
2.5.1	Juan Caramuel y Lobkowitz	s. 65-66
2.5.2	Caramuel, setkání s Číňanem Dominicem, Martinim a studium čínštiny	s. 66-68
2.5.3	Gramatika čínštiny v diecézním archivu ve Vigevanu	s. 68-70
2.5.4	Význam Martiniho Grammaticy Sinensis	s. 70-71
3.	Stopa Martina Martiniho v českých zemích	s. 72
3.1	Rajhradský rukopis Martiniho gramatiky	s. 72-74
3.2	Význam rajhradského rukopisu	s. 74
4.	Martiniho přínos pro vzájemné poznání Číny a Evropy a jejich kulturní výměnu.....	s. 75-77
IV.	ZÁVĚR	s.78-79
V.	RESUMÉ	s.80-81
VI.	SEZNAM PRAMENŮ A LITERATURY.....	s. 82-84

VII. PŘÍLOHY	s. 85
1. Abecední rejstřík jmen historických osob	s. 85-90
2. Seznam obrazových příloh	s. 91-95
3. Obrazové přílohy	s. 96-153

EDIČNÍ POZNÁMKA

Čínské termíny přepisují transkripcí *pinyin*, u citací historických materiálů uvádím také původní transliterace. Životní data a životopisná fakta vztahující se k historickým osobnostem jsou uvedena v rejstříku v příloze této práce (na str. 85-90). Znaky uvádím jen tehdy, když jsou pro podstatu práce zásadní (např. Martiniho čínská jména) a v případě, že pomohou přiblížit a dokreslit některé záležitosti, které se práce dotýkají (např. Rajhradský rukopis Martiniho gramatiky). Další čínská jména a názvy, objevující se v textu diplomové práce, jsou zapsány pouze v transkripci *pinyin*, která je pro potřeby práce dostačující. Text práce doplňují četné ilustrace, jejichž seznam uvádím v příloze (na str. 91-95).

I. ÚVOD

Tato práce má přehledně popsat život a dílo jezuitského misionáře Martina Martiniho. Italský jezuita Martino Martini byl poslán jako misionář do Číny v době velkých zvrátů, které Čínskou říši v té době postihly. Jednalo se o válku mezi dotud vládnoucí dynastií Ming a nastupující mandžuskou dynastií Qing. Osobnost Martina Martiniho je zajímavá pro svůj životní příběh i dílo. V zahraničí bylo o Martinim hodně napsáno, avšak v českém prostředí o něm doposud žádná práce neexistuje. Tato diplomová práce tak má být první celistvou prací, zabývající se osobností Martina Martiniho, v České republice.

V práci se zaměřuji na životní příběh Martina Martiniho, na jeho dětství, mládí, studium, misionářskou práci v Číně a nevynechám ani jeho důležitou roli ve sporu o čínské rituály. Budu se zabývat Martiniho latinskými pracemi, určenými pro evropskou veřejnost: dvěma historickými díly – *De Sinicae Historiae Decas Prima* a *De Bello Tartarico Historia*, a geografickou publikací – *Novus Atlas Sinensis*. Neopomenu se zmínit také o Martiniho čínských dílech, která vytvořil především pro vzdělané čínské literáty. Jedná se o Martiniho *Qiuyou pian*, v němž vysvětlil aspekty přátelství v Evropě, *Zhenzhu linghun lizheng*, a o další dvě díla, která se ztratila. *Grammatica Sinica* patří také mezi důležité publikace Martina Martiniho, i když nebyla nikdy vydána, proto se nezapomenu věnovat také jí. Důležitou součástí práce bude kapitola věnovaná stopě Martina Martiniho v českých zemích – budu se zabývat rukopisem Martiniho *Grammaticy Sinicy*, jenž je uložený v Památníku národního písemnictví v areálu benediktinského kláštera v Rajhradě. V závěru hodnotím a vyzdvihuji Martiniho přínos pro vzájemné poznání čínské a evropské vědy a kultury.

II. MATERIÁLY A METODY

Při psaní jsem vycházela z analyticko-syntetické metody. Materiály, z kterých jsem čerpala, jsou napsány v českém, německém, anglickém, italském, francouzském a latinském jazyce. Proto byl při jejich četbě a zpracování důležitou součástí překlad. Po shromáždění, přečtení a překladu pramenů a literatury jsem je kriticky vyhodnotila a zpracovala v souvislostech vhodných pro potřeby mé práce.

V první velké kapitole zabývající se životem Martina Martiniho mi posloužila následující literatura – Demarchi, Franco and Riccardo Scatezzini, eds. *Martino Martini: a humanist and scientist in Seventeenth century China. International symposium on Martino Martini and cultural exchanges between China and the West*. Trento: Università degli studi di Trento, 1996. Anglický sborník z konference, věnované osobnosti jezuitského misionáře Martina Martiniho, se zabývá mnoha tématy, která se týkají života a prací Martina Martiniho. Autory jednotlivých příspěvků jsou badatelé, kteří se zabývají osobností Martina Martiniho. Dále mi potom posloužila německá publikace – Malek, Roman. Zingerle, Arnold. *Martino Martini S. J. (1614-1661) und die Chinamission 17 Jahrhundert*. Sankt Augustin: Institut Monumenta Serica, 2000. Tato kniha se zabývá Martiniho životem a jeho dílem. Co se týče záležitosti jezuitského řádu, jezuitských misí obecně a sporů o čínské rituály, čerpala jsem z následujících prací: Kubíková, Jiřina. *Křesťanská misie v 16.–18. Století*. Brno: L.Marek, 2001; Wright, Jonathan. *Jezuité (Misie, Mýty a dějiny)*. Praha 2006; Gernet, Jacques. *China and the Christian Impact*. Cambridge, 1985; Andreotti, Giulio. *Matteo Ricci. Jezuita v Číně (1552–1610)*. Olomouc: Refugium Velehrad-Roma, 2007; z anglické publikace Neill, Stephen. *A History of Christian Missions*. London: Penguin Books, 1977 a v neposlední řadě také z internetového odkazu <http://www.jesuit.cz/historie.php>. Ve zpracování Martiniho role ve sporu o čínské rituály nesmím opomenout další užitečný zdroj, který jsem použila – Martini, Martino. *Opera omnia. Volume I, Lettere e documenti/ Martino Martini*. Edizione diretta da Franco Demarchi. Trento: Università degli studi di Trento, 1998. V této zajímavé publikaci je možné nalézt, kromě dalších věcí, text Martiniho obhajoby, kterou předložil Římské kurii, když hájil jezuitskou misijní taktiku akomodace.

Anglický sborník – *Martino Martini: a humanist and scientist in Seventeenth century China* mi rovněž posloužil při zpracování Martiniho historického díla *Sinicae Historiae Decas*

Prima, které jsem zařadila do druhé velké kapitoly nazvané „Dílo Martina Martiniho.“ Pro účely zpracování Martiniho další historické práce – *De Bello Tartarico Historia* jsem použila taktéž knihu *Martino Martini: a humanist and scientist in Seventeenth century China*, potom dále opět německou publikaci Malek, Roman. Zingerle, Arnold. *Martino Martini S. J. (1614–1661) und die Chinamission 17 Jahrhundert*. Informace ze zmíněných knih jsem srovnávala také s originálem *De Bello Tartarico Historia*. Měla jsem k dispozici původní tisk této práce, který byl vydán v roce 1655 v Amsterdamu v nakladatelství J. Blaeua a je umístěn ve Státní vědecké knihovně v Olomouci. Ke zpracování dalšího díla Martina Martiniho, geografické práce *Novus Atlas Sinensis*, mi opět posloužil anglický sborník z konference věnované osobnosti Martina Martiniho. Dále potom publikace – Castelnovi, Michele. Quaini, Massimo. *Visions of the celestial empire: China's image in Western cartography*. Trento: Centro di studi Martino Martini, 2007. Z této práce jsem mimo jiné čerpala i informace o geografických dílech jezuitských misionářů, kteří popisovali Čínskou říši. Pro tuto kapitolu jsem dále shledala jako vhodnou také německou knihu Malek, Roman. Zingerle, Arnold. *Martino Martini S. J. (1614–1661) und die Chinamission 17 Jahrhundert*, v níž se kromě jiného nachází informace o čínských a mongolských zdrojích, se kterými Martini při sestavování svého geografického díla pracoval. Dále mi potom posloužilo „původní vydání“ Martiniho knihy *Novus Atlas Sinensis*, vydané v roce 1655 v Amsterdamu v nakladatelství J. Blaeua, jež je uloženo ve Státní vědecké knihovně v Olomouci. Při psaní o Martiniho pracích v čínštině jsem čerpala opět z anglického sborníku z konference o Martino Martinim. Pro zpracování tématu Martiniho čínské gramatiky, se mi zdály jako nejvhodnější dvě práce – opět sborník z konference věnované Martinimu a dále potom článek v italštině od Luisy Paternico, která se tímto tématem dlouhodobě zabývá: *Martino Martini e Juan Caramuel y Lobkowitz, La Grammatica linguae sinensis*. Studi Trentini di Scienze Storiche (Sez. I). vol. 3, s. 407-424. 2008. Při psaní o osobnosti Juana Caramuela y Lobkowitz mi posloužila česká publikace Sousedík, Stanislav. *Descartes a české baroko*. Praha: Filosofia, 1996, a v neposlední řadě potom internetový odkaz – <http://132.187.98.10:8080/encyclopedia/en/caramuelJuan.pdf>.

Za účelem zpracování oddílu „Stopa Martina Martiniho v českých zemích“ jsem navštívila Památník národního písemnictví v areálu benediktinského kláštera v Rajhradě u Brna, kde jsem prostudovala rukopis nebo jeden z opisů rukopisu Martiniho *Grammaticy Sinicy*. Nachází se tam pod inventarizačním číslem R 249 a je v poměrně dobrém stavu.¹ V kapitole nazvané „Martiniho přínos pro vzájemné poznání Číny a Evropy a jejich kulturní

---

¹ Na existenci tohoto rukopisu mě upozornila p. doc. L. Olivová.

výměnu“ jsem použila některé informace z již několikrát zmiňovaného sborníku příspěvků z konference věnované Martinovi Martinimu, jež se uskutečnila v roce 1996 v italském Tridentu.

III. MARTINO MARTINI

1.1 ŽIVOT MARTINA MARTINIHO

1.1.1 Martiniho dětství, mládí a studijní léta

Martino Martini se narodil v roce 1614 v italském Tridentu.² Ve svých osmnácti letech, 8. října roku 1632, vstoupil do jezuitského řádu. Studoval v Římě na jezuitské univerzitě Collegio Romano, která byla v letech 1631–1639 vedena barokním všestranným vzdělavcem – Athanasiem Kircherem. Kircher učil Martiniho matematice. Martini se svým učitelem zůstal v kontaktu i v době, kdy působil jako misionář v Číně. O tom mimojiné svědčí jejich vzájemná korespondence a také Kircherův bestseller *China illustrata* (1667), ve které autor přiznává, že za mnohé informace vděčí svému bývalému studentovi Martinimu. Speciální důraz byl v Martiniho studiích kladen na přírodní vědy a také na filosofii.³

1.1.2 Martini jako misionář v Číně

Jezuitský řád, založený v roce 1534 sv. Ignácem z Loyoly, vedle své náboženské činnosti působil v mnoha oblastech vědy, kultury, umění a školství. V náboženské činnosti řád vždy zaměřoval svoji pozornost především na pastorační a misijní činnost.⁴ V době, kdy Martino Martini vstoupil do jezuitského řádu, Tovaryšstvo Ježíšovo vyvíjelo svou misijní aktivitu na Americkém i Asijském kontinentu. I když byl z dnešního pohledu misionářský život značně svízelný a plný nebezpečí, příslušníky jezuitského řádu velmi přitahoval. Mnozí novicové opakovaně bombardovali své představené úpěnlivými žádostmi o vyslání do lákavých destinací – hlavně do Číny – aby se v mnoha případech dozvěděli, že je v Evropě čekají jiné, neméně důležité úkoly.⁵ To však nebyl Martiniho případ – měl to štěstí, že byl svými nadřízenými vybrán pro misii v Číně. Vyplul 23. března roku 1640 na portugalské lodi „Na

---

² Gao 1996, s. 39.

³ Malek 2000, s. 13.

⁴ <http://www.jesuit.cz/historie.php> (17. 2.2011)

⁵ Wright 2006, s. 81.

Sra d'Atalaia“ do Číny.⁶ Obvyklá cesta misionářů vedla přes Indii, Martiniho případ nebyl výjimkou. 16. listopadu roku 1641 spolu s dalšími jednadvaceti jezuitskými misionáři dorazil do indického Goa. Odtud odcestoval do Macaa, v té době již dávno portugalského, kde absolvoval povinnou zastávku a věnoval se studiu čínštiny. Teprve potom byl vyslán na čínské území, do svého misijního působiště v provincii Zhejiang.⁷

Martini byl vyslán do Číny v době, kdy tam jezuitští misionáři již nějaký čas působili a u císařského dvora a mezi lidem si také vydobyli jisté postavení. Sklonek vlády dynastie Ming a nástup mandžuské dynastie Qing v roce 1644 k moci přinesl nové kontakty Číny s Evropou. Po obchodních cestách se brzy vydali i misionáři. Prvními misionáři, kteří zprostředkovali kontakt Číny s Evropou, byli příslušníci jezuitského řádu.⁸ Jedním z prvních a zároveň nejvýznamnějších byl Ital Matteo Ricci, jenž přijel do Číny v roce 1583. Stejně jako Martino Martini, rovněž on se nejprve usadil v Macau, kde se učil čínsky a také se dozvěděl mnohé informace o čínských zvycích.⁹ V roce 1601 získal Ricci dokonce povolení k pobytu v hlavním městě čínského císařství – v Pekingu.¹⁰ Prestiž jezuitských misionářů v Číně postupem času nesmírně vzrůstala.¹¹ Někteří Ricciho následovníci získávali funkce ve dvorní astronomické kanceláři. Jezuitům se podařilo získat zájem čínských vzdělanců znalostmi astronomie, kartografie, hodinářství a dalších mimořádných dovedností.¹² Dalším výrazným prvkem misijní aktivity jezuitů, kterou uplatňovali v Číně, byla zásada akomodace. Ricci jako průkopník jezuitských misí v Číně bral ohled na čínskou mentalitu, svůj životní styl přizpůsobil místním zvykům a choval vysokou úctu k čínské kultuře. Bylo mu jasné, že Číňanům může být evangelium zprostředkováno jen velmi citlivě, neodsoudil proto čínský kult předků a uctívání Konfucia. Jezuité se také neoblékali do černé jezuitské sutany, ale jako čínští učenci. Právě tato misijní taktika jezuitů se brzy stala záminkou k rozpoutání tzv. sporů o rituály.¹³ O tomto tématu bude řeč později, protože patří mezi stěžejní a také z toho důvodu, že do něj přímo zasáhl sám Martini.

Martini tedy vstoupil na čínskou pevninu o téměř šedesát let později než průkopník jezuitských misí v Čínském císařství - Matteo Ricci. Martini byl v roce 1643 vyslán vykonávat misijní činnost do provincie Zhejiang a poté do Lanxi. Přijal dvě čínská jména –

---

⁶ Malek 2000, s. 13.

⁷ Gao 1996, s. 39.

⁸ Fairbank 2007, s. 179.

⁹ Kubíková 2001, s. 41.

¹⁰ Andreotti 2007, s. 26.

¹¹ Tamtéž, s. 27.

¹² Neill 1977, s. 190.

¹³ Tamtéž, s. 190.

Wei Kuangguo 卫匡国 a Wei Jitai 卫济泰.¹⁴ V roce 1644 Martini pobýval nějaký čas v Nankingu. Rok 1644 také značí první rok vlády nové nastupující mandžuské dynastie Qing. Proces přerodu a dobývání Číny Qingy byl dlouhodobý, dynastie Ming se nevzdávala a ještě nějaký čas vládla na čínském jihu jako dynastie jižních Mingů.¹⁵ Když Mandžuoové v roce 1644 ustavili svou vládu v Číně, mingská dynastie musela uprchnout na jih. V roce 1648 dokonce císařovna Yongli vyslala polského misionáře Michaela Boyma do Říma, aby předal její dopis žádající o pomoc. Když se Boym v roce 1648 vrátil do Číny s odpovědí od papeže Alexandra VII., zjistil, že je císařovna nezvěstná a dvůr se přesunul do Yunnanu. Neschopný doručit papežovu odpověď, odcestoval Boym do Vietnamu, kde i zemřel.

Aby však nedošlo k mýlce. Misionáři byli novou, qingskou, vládou vcelku vítáni. Misionářům bylo uděleno povolení k vybudování katedrály v Pekingu a směli pokračovat v jejich práci. Otcí Johannu Adamovi Schallovi von Bell byl předán požadavek, aby revidoval kalendář.¹⁶

Martini měl tu smůlu, že pobýval v Číně zrovna v těchto nepokojných letech. O válce mezi dynastiemi Ming a Qing a dobytí Číny Mandžuy Martini napsal jednu ze svých prací – *De Bello Tartarico Historia*. O ní bude řeč později. Je několik teorií o Martiniho pohybu po jeho příjezdu do Nankingu. Někteří autoři – jako např. Fang Hao se domnívají, že cestoval z Nankingu do Pekingu. To se však nejeví jako moc pravděpodobné vzhledem k válečné situaci v Číně. V roce 1645 Martini odcestoval z Nankingu do Hangzhou. Předtím než se mandžusští vojáci zmocnili Hangzhou, z města odešel a našel útočiště v oblasti Fenshui na horním toku řeky Qiantang.¹⁷ Když se Qingové zmocnili také vesnice, kde se Martini ukrýval, odešel zpět do Hangzhou. V čase, který předcházel obsazení Jinhua qingskými vojsky, Martini opustil Hangzhou a odcestoval do Shaoxingu¹⁸ a dalších míst v okolí. Když mingská královská rodina a dvorští úředníci hledali všemožný způsob, jak založit své království v provincii Fujian, Martini ji následoval. Z Fujianu pak cestoval do provincie Guangdong.

V roce 1647 se Martini vrátil do provincie Zhejiang a věnoval se šíření křesťanství v zóně Jinhua,¹⁹ také se soustředil na vybudování kostela v Lanxi. S čínským konvertitou Zhu Shim sestavil práci o přátelství – *Qiuyou pian*. V následujícím roce pokračovala Martiniho

---

¹⁴ Gao 1996, s. 39.

¹⁵ Tamtéž, s. 40.

¹⁶ Zhang 1996, s. 103.

¹⁷ Řeka Qiantang = pramení na hranicích provincií Anhui a Jiangxi, protéká městem Hangzhou, předtím než se vlévá do Východočínského moře.

¹⁸ Shaoxing = město na severovýchodě provincie Zhejiang, nachází se na jižním břehu řeky Qiantang.

¹⁹ Jinhua = město v centrální části provincie Zhejiang, jeho počátky se datují do 2. století přnl.

misionářská aktivita v Hangzhou, shromáždil kolem sebe dvě stě padesát nových konvertitů.²⁰ V roce 1649 zastával funkci hlavního misionáře v šesti provinciích na sever od Dlouhé řeky. V této době vykonal cestu do Pekingu, cestoval také do provincií Shanxi, Henan a dalších míst. Potom se vrátil do Hangzhou.²¹

1.1.3 Martiniho cesta do Evropy

Protože v tomto období vzrůstaly spory mezi jezuitskými misionáři a příslušníky dalších řeholních řádů – dominikánů a františkánů, jež se týkaly čínského uctívání předků a Konfucia, provinciál otec Diaz se rozhodl vyslat Martiniho do Říma, aby vyjednal změnu papežského dekretu z roku 1645. Ten byl vydaný papežem Innocencem X. a zakazoval tyto čínské rituály.²² Okolo poloviny prosince roku 1650 Martini opustil Hangzhou, cestoval přes Ningbo a přijel do Zhangzhou²³ v provincii Fujian. Na počátku roku 1651 opustil Zhangzhou a odcestoval do Evropy. Rozhodl se necestovat přes Macao, aby se vyhnul kontrolám předepsaným portugalskými církevními autoritami. Učinil zastávku nejprve na Filipínách, kde musel přestoupit na jinou loď, a pokračoval v cestě do Evropy. Byl nečekaně zadržen Holanďany, kteří ho přinutili odjet do Batávie (dnešní Jakarta v Indonésii).²⁴ Martini byl držen jako vězeň v Batávii po dobu jednoho roku. Úředníci Východoindické společnosti prověřili bohatý materiál, který měl Martini při sobě (bylo mezi ním i padesát knih v čínštině) a Martini mezitím pokračoval v sepisování svého díla *Novus Atlas Sinensis*.²⁵ Jak sám Martini později přiznal, když byl poslán do Evropy, tak sestavování této práce teprve začalo. Až 1. února roku 1653 byl propuštěn a mohl se nalodit na loď „Bílý Slon“, která patřila Východoindické společnosti a pokračovat v cestě na Západ. Kvůli válce mezi Anglií a Holandskem v letech 1651–1654 loď neprojízďela přes anglický kanál, ale mířila do Norska. V norském Bergenu přistála 31. srpna roku 1653.

Z Norska potom pokračoval v cestě po souši, přes Hamburk přicestoval do Holandska. Na začátku roku 1654 dorazil do Amsterdamu, kde se setkal se slavným učencem

---

²⁰ Gao 1996, s. 40.

²¹ Tamtéž, s. 41.

²² Paternico 2008, s. 408.

²³ Zhangzhou = město v jižní části provincie Fujian, nachází se na březích řeky Jiulong.

²⁴ Gao 1996, s. 40.

²⁵ Castelnovi, Quaini 2007, s. 121.

své doby – Jacobem Goliem. V Amsterdamu také navštívil nakladatele J. Bleaua, aby s ním prodiskutoval možnost vydání své práce *Novus Atlas Sinensis*. V roce 1655 Blaeova společnost *Novus Atlas Sinensis* skutečně vydala. Během Martiniho pobytu v Evropě byly vydány také další jeho dvě díla – *De Bello Tartarico historia* (Antverpy 1654) a *Sinicae Historiae Decas Prima* (Mnichov 1658). Martiniho pracem budou věnovány samostatné kapitoly.

Z Holandska potom Martini cestoval dále do Říma, který byl cílem jeho mise. Během cesty vykonal několik dalších zastávek a setkal se s významnými učenici své doby. Martiniho římská mise a obsáhlé téma čínských rituálů si zaslouží samostatnou kapitolu.

1.1.4 Martino Martini a jeho role ve Sporu o čínské rituály

Jak již bylo uvedeno výše, hlavní zbraní misijní taktiky jezuitů byla tzv. akomodace, tzn. přizpůsobení se místním podmínkám. Názory jednotlivých řeholních řádů se v těchto ohledech značně lišily. Jezuité byli hlavní misionářskou silou v Číně. Nově příchozí misionáři, příslušníci jiných řeholních řádů, byli zaskočeni způsobem, jakým jezuité zvěstují křesťanskou víru Číňanů.²⁶ Co tedy v jezuitském výkladu víry čínskému národu představitele jiných řádů, především františkánů a dominikánů, nejvíce znepokojovalo?

Jak již bylo řečeno, jezuité si velice vážili čínské kultury, chodili oblékáni jako čínští literáti.²⁷ Za další, Ricci, který se naučil čínsky, měl problém s hledáním vhodných čínských ekvivalentů pro křesťanské termíny. Zároveň si byl vědom toho, že křesťanství bude pro Číňany přijatelné jen tenkrát, když jim nebude předkládáno jako něco absolutně cizího, ale naopak jako něco velmi blízkého. První otázkou byl překlad pojmu *Bůh*. Ricci nejprve používal termín *tianzhu*, tzn. Pán nebes. Časem se Ricci přesvědčil, že starobylé čínské termíny *shangdi* a *tian* mají teistický význam a misionáři je mohou používat. Také čínské slovo *sheng*, což překládal jako „svatý“, mělo širší význam. Znamenalo všechno, co bylo hodné úcty. Takže čínské slovo *sheng* mohli čínští křesťané používat i pro Konfucia, jak bylo v Číně zvykem. To mu později odpůrci vyčítali a našli ho, že čínského učitele zařadil mezi

---

²⁶ Neill 1977, s. 191.

²⁷ Literát = účastník císařských zkoušek, úspěch u těchto zkoušek byl předpokladem pro získání dobrého úřednického místa, zkoušky měly několik úrovní a kandidáti mohli dosáhnout různých titulů – nejnižší titul byl bakalář (*shengyuan*) a nejvyšší doktor (*jinshi*).

křesťanské svaté jako svatého Konfucia. Dalším problémem, se kterým se jezuité museli vyrovnat, byla čínská tradice uctívání předků. Museli rozhodnout, zdali je tento kult uctívání předků jen starým a pohanským zvykem, nebo má ráz občanské a rodinné úcty. Pro Ricciho to nebylo jednoduché rozhodnutí, nakonec k této záležitosti po dlouhém studiu zaujal mírný postoj. Rozhodl, že obřady ke cti Konfucia a rodiny mají jen občanský význam a křesťané se jich mohou účastnit. Spory ohledně Riccim zavedené terminologie jeho smrti v roce 1610 neutichly.²⁸ Právě naopak.

V 17. století spor začal a otevřeně propukl na počátku 18. století. Byly zde především tři záležitosti budící napětí mezi příslušníky jednotlivých řeholních řádů: úcta projevovaná předkům při obřadech souvisejích s kultem předků (byla to opravdu jen občanská úcta, nebo tyto obřady poškozovaly náboženskou úctu a čest?), dále pocty projevované Konfuciovi a výklad termínu *Bůh*.²⁹

Roku 1615 nejprve Řím uznal čínský ritus a tím tedy i jezuitskou misijní taktiku jako správnou.³⁰ Ovšem v roce 1643 dominikán Jean Morales představil své obvinění proti jezuitům v Římě: „*Číňané obývající tuto říši mají víru s mimořádně starobylým původem – kult starověkého mistra, odborníka v etice a filozofii, který nosí jméno Konfucius. Díky svým vědomostem a práci je uctíváný všemi Číňany, včetně císaře. Na každém místě, ve městech stejně jako na venkově, vystavěli chrámy na památku tohoto mistra, kde se odehrávají dvakrát do roka slavnostní obřady a každý měsíc dva menší obřady (1. a 15. den lunárního měsíce) ... Během tohoto obřadu jsou obětovány ovce a prase, dále potom vonné tyčinky, svíčky, víno a květiny.*“³¹ Papež Urban VIII. ihned jmenoval sedm odborníků na náboženské záležitosti, aby celou záležitost prošetřili. V roce 1644 byla připravena závěrečná zpráva, ale papež v červenci tohoto roku zemřel a byl nahrazen Innocencem X. Ten svolal setkání kardinálů, aby prodiskutovali opatření, která musí být v této věci učiněna. 12. září roku 1645 se nový papež rozhodl zakázat čínské rituály. Obvinění Jeana Moralese a papežovo nařízení velmi zklamaly jezuitu v Číně. Rozhodli se proto vyslat Martina Martiniho do Říma, aby obhajoval misionářskou taktiku založenou na respektu nejen pro čínskou konfuciánskou tradici.

Po shromáždění značného počtu dokumentů potvrzujících skutečnou situaci, Martini začal psát svoji zprávu. Během cesty do Evropy, při zastávce na Filipínách, shromáždil všechna obvinění vznesená dominikány proti jezuitům. Nakonec připravil dva dokumenty –

---

²⁸ Kubíková 2001, s. 42.

²⁹ Neill 1977, s. 193.

³⁰ Wright 2006, s. 123.

³¹ Xu Mingde 1996, s. 31.

„*Brevis relatio de numero et qualitate Christianorum apud Sinas*“ a „*Memorie del Viaggio di Martini*.“ Obě práce byly později vytištěny v Římě, kam Martini dorazil v roce 1655. V těchto dvou dokumentech Martini usiloval o objasnění všech projednávaných bodů, zabývajících se otázkou čínských rituálů ze čtyř rozdílných úhlů pohledu:

1. kodex chování, kterým se musí Číňané řídit v kostele
2. pravidla, jak se s repektem chovat k věřícím ženám, především během křtu a když byly nemocné
3. jak nahlížet na obětní obřady k počtě Konfucia
4. problematika uctívání předků v Číně.

Martini žádal Římskou kurii, aby znovu prověřila tuto záležitost. Kupříkladu uctívání Konfucia a předků bylo jen integrální součástí tradičního čínského vzdělání a nebylo v rozporu s křesťanskou vírou, proto bylo přijatelné. Při popisu vzdělaných mužů Martini uvedl, že vstoupili do místnosti určené ke Konfuciově památce, nenesli žádný dar, zúčastnili se obřadu a poklonili se před tabulkou s Konfuciovým jménem – chovali se jako žáci, kteří vzdávají hold svému mistrovi. Ve zprávě určené Svaté stolici Martini proto argumentoval, že kult Konfucia nebylo nic jiného než vzdání holdu mistrovi. Mimojiné napsal: „*Mohou literáti, kteří konvertovali ke křesťanství, obdržet svoji kvalifikaci v Konfuciově chrámě? Nejsou tam žádní kněží... a je to jednoduše shromáždění literátů a filozofů. Součástí obřadu není žádný nástroj modloslužebnictví. Hold je věnován Konfuciovi jako starověkému mistrovi, účastní se obřadu politického a kulturního charakteru.*“³² O Konfuciovi Martini dále poznamenal: „*Konfucius, nejslavnější čínský filozof, žil v době císaře Jinga, který vládl v roce 579 přnl., kdy Čína neznala modlářství (tj. buddhismus). Jeho doktrína je Číňany ceněna s velkou úctou a uznáním, všichni jsme rozpoznali jeho důležitost, nejen v teorii, ale i v praxi. Všichni se shodujeme, že čínský Konfucius není uctíván jako božstvo, a tak na jeho počest nejsou slaveny obřady určené pro Boha, ale pro mimořádného a zasloužilého muže státu. Jak píše Trigault – to se netýká jen Konfucia, ale to samé existovalo po staletí s uctíváním císařů. Trigault i Ricci si byli dobře vědomi čínského písma, jazyka a zvyků. A věřím, že takoví významní mužové neučinili v tak důležitém tématu chybu a že byly jejich výzkumy přesné... 2000 let jsou Číňané oddáni Konfuciovi pro jeho ctnosti, a protože byl filozof a učitel Číňanů, tak mu všichni vyjadřují vděk za jeho přínos, který poskytl státu svou doktrínou.*“³³

---

³² Xu Mingde 1996, s. 32.

³³ Opera Omnia I, Lettere e documenti 1998, s. 403.

Co se týče rituálů uctívání předků, Martini uvedl, že by měl být koncipován rozdíl mezi kultem předků pověřivého typu, jenž je praktikován obyčejnými lidmi a tím, který vyznávají intelektuálové. Intelektuálové vykonávali tyto rituály jako formu respektu. To samé platí také v případě císaře a různých ministrů, kteří v určité době každý rok navštěvovali chrám předků, kde pálili vonné tyčinky a účastnili se obětních obřadů. Mezi dary, které obětovali, patřily: dorty, koláče, maso, bavlna, méně často drahý papír. Tímto způsobem podle Martiniho svědectví vzdávali hold svým mrtvým příbuzným, o kterých stále smýšleli jako by byli mezi svými živými příbuznými. Nicméně by mělo být zdůrazněno, že nevěřili, že mrtví potřebují tyto dary nebo že se mohou vrátit na tento svět, aby si je vzali. Ani se nedomnívali, že by byli mrtví božskými duchy. Pro Martina Martiniho tak bylo uctívání předků a Konfucia problémem čistě kulturní povahy. Svými zprávami tak dokázal hlubokou znalost mnoha tradičních forem čínské kultury.³⁴

Obhajoba misijní taktiky jezuitů před Římskou kongregací pro šíření víry a Svatou stolicí, byla vyvrcholením Martiniho úsilí a jeho cesty do Evropy. Do Říma dorazil v roce 1655 a účel své mise předložil papeži Alexandru VII. Martiniho cíl byl jednoznačný – dosáhnout změny dekretu z 12. prosince roku 1645, v němž, jak již bylo řečeno, byly vyslyšeny argumenty dominikánů a byly jím zakázány čínské rituály. Otázka sporů o rituály byla papežem předána Svaté stolici, která ji prověřovala po dobu pěti měsíců - na podzim a v zimě roku 1655. Projednáváním výše zmíněné záležitosti bylo pověřeno sedm kardinálů, mezi nimiž byli mimo jiné kardinálové Barberini, Ginetti a Abiozzi. Kromě sboru sedmi kardinálů, mělo jedenáct teologů důkladně prověřit hloubku celé záležitosti.³⁵ Projednávání Martiniho záležitosti skončilo 23. března roku 1656, kdy byl vydán dekret, jenž fakticky uvítal Martiniho připomínky a požadavky.³⁶ Vyjádřil tedy souhlas s jezuitskou misijní taktikou kulturního přizpůsobení, ovšem bez anulování rozhodnutí, které bylo učiněno jeho předchůdcem v podobě dekretu z roku 1645. Proto by se dalo říci, že tento jezuitský úspěch byl poněkud rozporuplný. Každopádně však papežovo rozhodnutí odstranilo hlavní překážku v jezuitské misijní práci v Číně.³⁷

Martini však podle všeho nebyl přítomen úspěchu hlavního cíle své evropské cesty. 19. prosince 1655 totiž opustil Řím, odjel do Janova, kde se měl nalodit na loď mířící do Lisabonu a odtud měl v březnu 1656 opustit evropskou pevninu a vydat se na lodi Carrera do

---

³⁴ Xu Mingde 1996, s. 33.

³⁵ Opera Omnia I, Lettere e documenti 1998, s. 367.

³⁶ Tamtéž, s. 368.

³⁷ Xu Mingde 1996, s. 33.

Indie a odtud potom do Číny. Víme však, že Martini loď mířící do Číny v březnu roku 1656 nestihl. Loď, která vyplula z Janova do Lisabonu, na jejíž palubě se nacházel také Martini, byla přepadena piráty a Martini byl nucen vrátit se zpět do Říma. V Římě tak strávil další rok, zdržení mu však umožnilo ověřit dekret a obdržet jeho kopii. Během ročního zdržení stráveného v Římě, se Martini mimo jiné setkal také s Juanem Caramuelem y Lobkowitz. Tomuto setkání a vzájemné spolupráci obou mužů se budeme věnovat později. Martini opustil Evropu až 4. dubna roku 1657.³⁸

Pokud jde o spor o čínské rituály, neskončil papežským rozhodnutím a dekretem vydaným v roce 1656. V letech 1704 a 1715 papežské proklamace znovu zpochybnily bezúhonnost konfuciánského uctívání předků, užívání slov *Tian* a *Shangdi*.³⁹ Dekret z 20. 11. 1704 byl pro jezuitské misionáře nepříznivý. Pro Boha mohl být používán jen termín *tianzhu*, pocty nemohly být prokazovány Konfuciovi ani zesnulým předkům při žádné příležitosti. Vatikán roku 1705 vyslal monsignora Charlese de Tournona do Číny s příkazem zakázat misionářům projevovat sebemenší toleranci Číňanům v provádění tradičních čínských zvyklostí. O dva roky později v Nankingu proklel pověřivé praktiky Číňanů. Výsledky těchto postupů a přísnosti ze strany papežské autority bylo jen zničení jezuitských úspěchů, kterých bylo v Číně od počátku 17. století s velkým úsilím dosaženo. Od těchto chvil se spousta čínských křesťanů vzdala své víry, konverze byly čím dál vzácnější a nepřátelství vůči křesťanům – cizincům i čínským konvertitům – vzrostlo. Císař Kangxi, jenž byl dříve křesťanství nakloněn, byl nyní velice podrážděný kvůli tomu, že by měl poslouchat nařízení od papeže a v neposlední řadě proto, že jezuité, které považoval za svoje vlastnictví, se rozkazům z Říma podrobují.⁴⁰ V roce 1670 se spor rozvinul do politické bitvy mezi Svatou stolicí a mandžuskou vládou v Číně. V tomto roce císař Kangxi prohlásil, že oběti předkům a kult Konfucia byly tradiční čínské zvyky a že by se do nich žádné náboženství nemělo plést. Zatímco roku 1692 Kangxi vydal toleranční edikt, v roce 1707 císař nařídil vyhnání misionářů, kteří odmítají přijmout čínské zvyky⁴¹ a roku 1717 čelila křesťanská komunita v Číně císařskému výnosu, který zakazoval stavbu nových křesťanských kostelů a přikazoval deportaci všech misionářů, s výjimkou několika vědecky užitečných.⁴² Výsledkem celé záležitosti bylo, že roku 1724 nový císař Yongzheng zakázal křesťanství coby heterodoxní

---

³⁸ Opera Omnia I, Lettere e documenti, s. 368.

³⁹ Wright 2006, s. 123.

⁴⁰ Gernet 1985, s. 520.

⁴¹ Zhang 1996, s. 104.

⁴² Wright 2006, s. 123.

učení.⁴³ Spory uvnitř vlastní církve, zbytečnými nařčeními a kritikami, si vlastně jednotlivé řády zlikvidovaly dobrou půdu pro misijní činnost na dlouhých 122 let. Teprve v roce 1846, za zcela jiné politické situace, bylo křesťanské náboženství v Číně na žádost Francouzů oficiálně povoleno. Cizí kněží, misionáři, v mezičase nadobro nezmizeli z čínského území, museli však působit v ilegalitě.

1.1.5 Martiniho druhá cesta do Číny, jeho pobyt v Číně 1658–1661

Martini podruhé odcestoval do Číny 4. dubna roku 1657 z Lisabonu. Cestoval společně se sedmnácti dalšími misionáři, mezi kterými byl také Belgičan Ferdinand Verbiest. Během Martiniho cesty přišlo jeho dvanáct spolucestujících o život kvůli pirátům a bouřím.

Na začátku června 1658 Martini dorazil do Macaa. Díky Adamovi Schallovi von Bell získal povolení od qingské vlády, aby se mohl vrátit do Hangzhou a pokračovat ve své misionářské práci. S pomocí guvernéra provincie Zhejiang – Tong Guoqiho se mu podařilo rozšířit své aktivity. Začal se stavbou nového kostela v Hangzhou, jenž byl dokončen v roce 1661. Martiniho misijní práci ukončila 6. června roku 1661 jeho smrt. Zemřel v pouhých 47 letech na blíže nespecifikovanou nemoc.⁴⁴

---

⁴³ Fairbank 2007, s. 180.

⁴⁴ Gao 1996, s. 41.

1.2 Martiniho cesty v Číně a dílo

Italský jezuitský kněz Martino Martini, jak už bylo popsáno výše, přijel do Číny v roce 1643 a zemřel po nemoci v Hangzhou roku 1661. V letech 1651–1659 byl vyslán do Evropy, aby splnil misi v Římě. Z tohoto důvodu se doba, kterou strávil v Číně, omezuje jen na deset let. O Martiniho aktivitách v Evropě existuje poměrně detailní historický materiál, nicméně pokud jde o dobu, kterou strávil v Číně, už informace nejsou tak hojné a přesné a právě proto zde jeho cesty po Číně a dílo, které tehdy vytvořil, rekapitulujeme.

První záležitost, na niž badatelé zastávají různé názory, je kdy se Martini vrátil do Hangzhou po své cestě do Evropy. Mnoha badateli je akceptováno, že Martini odcestoval 5. března roku 1659 z Macaca a do Hangzhou přijel 11. června 1659.⁴⁵

Je jisté, že se otec Martini setkal s mandžuskou armádou. Ovšem existuje několik verzí odkazujících k místu a času setkání. Martini se o tomto setkání zmiňuje ve své *De Bello Tartarico*, bez toho aniž by uvedl nějaké konkrétní datum, kdy se setkání uskutečnilo. Došlo k němu z největší pravděpodobnosti ve vesnici Venxui, což zjevně odpovídá Rui'anu.⁴⁶ Martini píše: „V této době, následujíc příkazy císaře Longwua, jsem se nacházel ve Venxui, které spadá pod Venhui..“⁴⁷(=Wenzhou⁴⁸) K setkání došlo buď ke konci roku 1646 nebo na počátku následujícího roku.⁴⁹

Údaje o Martiniho cestách do provincie Fujian jsou skromné a plné rozporů a chyb. Martini bezpochyby tuto provincii navštívil, nejdůležitější svědectví poskytuje jeho dílo *Novus Atlas Sinensis*, v němž píše: „Navštívil jsem toto místo při dvou příležitostech...“⁵⁰ Martini také popisuje Jianning,⁵¹ jeho výhodnou pozici pro obchod a most Luoyang v Quanzhou⁵²: „Mezi dvěma pilíři je umístěno pět velkých kamenných sloupů, o tom jsem se přesvědčil sám, když jsem po nich kráčet.“⁵³ Poprvé se ve Fujianu nacházel někdy kolem

---

⁴⁵ Xu Minglong 1996, s. 254.

⁴⁶ Rui'an = město na východním pobřeží Číny, na jihu provincie Zhejiang, je spravováno městem Wenzhou. V současné době má 1. 125. 000 obyvatel.

⁴⁷ Xu Minglong 1996, s. 255.

⁴⁸ Wenzhou = město v jihovýchodní části provincie Zhejiang, jeho historie se datuje až do doby 2000 let pnl.

⁴⁹ Xu Minglong 1996, s. 256.

⁵⁰ Tamtéž, s. 260.

⁵¹ Jianning = samosprávný region města Sanming v západní části provincie Fujian.

⁵² Quanzhou = město v provincii Fujian, jehož založení spadá do období dynastie Tang (r. 718)

⁵³ Xu Minglong 1996, s. 260.

listopadu roku 1646. Svou druhou cestu do Fujianu podnikl, když obdržel rozkaz k návratu do Evropy a odjel ve druhé polovině roku 1650 z Hangzhou do Xiamenu.⁵⁴

Další zajímavá otázka je - které čínské provincie Martini navštívil? V předmluvě k *Novus Atlas Sinensis* Martini uvádí, že navštívil sedm čínských provincií.⁵⁵ Ve skutečnosti jich ovšem zřejmě navštívil celkem devět. V roce 1643 Martini poprvé odjel z Kantonu do Hangzhou, cestoval po v té době obvyklé trase: Guangdong, Jiangxi a Zhejiang. Mezi lety 1646 a 1647 cestoval po provincii Fujian. V roce 1649 odjel do severní Číny, projížděl tak přes provincie Zhejiang, Jiangnan, Shandong a Zhili.⁵⁶ Předtím než se vrátil do Zhejiangu, navštívil provincie Shanxi a Shaanxi. Můžeme tedy říct, že Martini navštívil devět provincií – Guangdong, Jiangxi, Zhejiang, Jiangnan, Shandong, Zhili, Fujian, Shanxi a Shaanxi. Skutečnost, že Martini zmiňuje místo devíti provincií jen sedm, může být způsobena tím, že opomenul zmínit Jiangxi a Shandong, protože je navštívil jen krátce, anebo mohl zapomenout na Shanxi a Shaanxi, protože přes ně cestoval jen krátce při cestě na sever.⁵⁷

Po svém příjezdu do Hangzhou v roce 1643 Martini možná cestoval do Lanxi.⁵⁸ Krátce poté projížděl přes Jiaxing,⁵⁹ Šanghaj, Zhenjiang⁶⁰ a Nanking. Během pobytu v Nankingu zjistil, že byl Peking obsazen Li Zichengem, a že císař Chongzhen spáchal sebevraždu. Mezi lety 1644–1645 se vrátil do Hangzhou, ale ve městě zůstal jen krátce. Před pádem Hangzhou do rukou Mandžů v roce 1645 byl Martini zaměstnán misionářskou prací v Jinhua a Lanxi.⁶¹ V polovině roku 1646 opustil Jinhua a zamířil do Fujianu, projížděl přes Pucheng,⁶² Jianning a nakonec přijel do Yanpingu.⁶³ Brzy poté dorazil do Fu'an,⁶⁴ kde vstoupil do služeb generála Liu Zhongzaoa, generála armády jižních Mingů. V této době také přivedl na křesťanskou víru mladého čínského konvertitu Dominica, který ho doprovodil při jeho cestě do Evropy. V období mezi lety 1646 a 1647 se vrátil do Zhejiangu, během cesty se v Rui'anu setkal s qingskou armádou. V následujících dvou letech využíval Hangzhou jako

---

⁵⁴ Xu Minglong 1996, s. 262.

⁵⁵ Tamtéž, s. 264.

⁵⁶ Zhili = provincie, poprvé vytvořena během vlády dynastie Ming. Oblast známá jako Severní Zhili byla tvořena dnešními provinciemi Hebei, Henan, Shandong a Jižní Zhili= Jiangsu, Anhui. Během vlády dynastie Qing bylo Jižní Zhili přetvořeno na Jiangnan a Severní Zhili bylo známé jako provincie Zhili.

⁵⁷ Xu Minglong 1996, s. 265.

⁵⁸ Lanxi = samosprávná oblast města Jinhua, provincie Zhejiang.

⁵⁹ Jiaxing = město v čínské provincii Zhejiang, leží na čínském Velkém kanálu.

⁶⁰ Zhenjiang = město v jihozápadní části provincie Jiangsu, leží na jižním břehu Dlouhé řeky.

⁶¹ Xu Minglong 1996, s. 265.

⁶² Pucheng = správní obvod města Nanping, v nejsevernější části provincie Fujian.

⁶³ Yanping = oblast v prefektuře Nanping v severní části provincie Fujian.

⁶⁴ Fu'an = město, správní obvod v prefektuře Ningde, v SV části provincie Fujian, 150 km od hlavního města provincie Fujian - Fuzhou

svou základnu, podnikal krátké cesty do Jinhua, Lanxi, Shaoxingu, Ningbo a dalších měst v souvislosti se svými misijními povinnostmi. V červnu 1647 se v Lanxi setkal s Zhu Shim a diktoval mu svou práci „*O přátelství*.“ V roce 1648 se v Hangzhou setkal s čínským konvertitou Zhu Zongyuanem, jenž mu pomohl s překladem Suarezových teologických prací. V druhé polovině roku 1649 pozval Furtada, hlava jezuitského řádu v severní Číně, Martiniho do Peking, aby převzal místo A. Schalla von Bell u císařského dvora. Brzy po Martiniho příjezdu do hlavního města byla možnost nahrazení Bella Martinim čínskou stranou zamítnuta. Martini tak z Peking, za krátko odejel a při zpáteční cestě na jih navštívil Velkou čínskou zeď, provincie Shanxi a Shaanxi. Na začátku roku 1650 se vrátil do Hangzhou. Ve druhé polovině roku 1650 obdržel příkaz k návratu do Evropy. Projel přes Fuzhou, Zhangzhou, Quanzhou a Xiamen. V březnu roku 1651 opustil Čínu. Při svém návratu z Evropy Martini přijel do Macaa 17. července roku 1658. O více než šest měsíců později – 5. března 1659 pokračoval v cestě do Hangzhou, kam dorazil 11. června. V následujících dvou letech do své smrti tamtéž nepodnikl žádné delší cesty.⁶⁵

---

⁶⁵ Xu Minglong 1996, s. 266.

2. DÍLO MARTINA MARTINIHO

Dílo Martina Martiniho bychom mohli rozdělit na dva velké okruhy – na práce s čínskou tematikou, které byly napsány v latině a byly určeny pro evropskou veřejnost – *Sinicae Historiae Decas Prima*, *De Bello Tartarico Historia* a *Novus Atlas Sinensis*. Práce *Sinicae Historiae Decas Prima* seznámila Evropany s dávnou historií a filozofií vzdálené Čínské říše. *De Bello Tartarico Historia* představila Evropě 17. století nedávnou čínskou historii, která byla zmítána boji mezi odstupující dynastií Ming a nově nastupující mandžuskou dynastií Qing. *Novus Atlas Sinensis* měl rovněž obrovský význam.

Druhým velkým okruhem jsou práce, které napsal Martini v čínštině a byly určeny pro čínské konvertity a vzdělané literáty – mezi ně patří např. *Qiuyou pian*, neboli *Dell'amicizia*, tzn. *O přátelství*. Při výčtu Martiniho děl nesmíme opomenout práci *Grammatica Sinica*, tzn. Gramatiku čínského jazyka. I když gramatika nebyla oficiálně vydána jako ostatní práce, víme jistě, že ji Martini napsal a že měla mimořádný přínos pro evropskou vědeckou veřejnost. Jednotlivým dílům Martina Martiniho se budeme věnovat podrobněji.

2.1 *Sinicae Historiae Decas Prima*

Sinicae Historiae Decas Prima byla poprvé vydána v roce 1658 v německém Mnichově. Vykládá historii Číny od jejích počátků až do narození Krista. Jak již sám název vypovídá, kniha se skládá z deseti knih nebo kapitol. První kapitola obsahuje nejstarší příběhy z čínského starověku, včetně životopisů panovníků a legend. Ve druhé a třetí kapitole Martini popisuje období vlády dynastie Xia.⁶⁶ Ve čtvrté a páté kapitole se zabývá dynastií Zhou, od šesté do desáté kapitoly dynastií Han. Kniha autor zakončuje chronologickou tabulkou. Byla to první práce napsaná rukou Evropana, jež představovala Čínu tak detailním a přesným způsobem.

---

⁶⁶ Xu Mingde 1996, s. 26.

V první kapitole např. Martini vysvětluje, že Číňané považují reka Pan Gu za stvořitele nebe a země. Věří, že zlatý věk čínského starověku bylo období Fuxiho, který nastoupil na trůn v roce 2925 přnl. To bylo období vynálezu pluhu, objevení léčivých účinků mnoha bylin a rozvoje čínského písma. Jak rostl počet lidí, vynálezy předků nebyly dostatečné pro uspokojení potřeb všech lidí a to vedlo k nárůstu ozbrojených konfliktů. Byla ustavena autoritářská moc. Následovalo zrození zemědělské a bavlnářské produkce. Bylo třeba prohloubit matematické a astronomické znalosti, vylepšit kalendář, navrhnout právní zákoník a založit soudy. Martino Martini věnuje velkou část čtvrté kapitoly analýze prací Konfucia, Laoziho a Šákjámuniho (tj. Buddhy). Martini popisoval Laoziho jako „skutečného čínského Epikura.“ „Laozi postavil základy taoismu, jednoho ze tří hlavních morálních, náboženských a filozofických systémů (další dva jsou konfucianismus a buddhismus).“ Martini zdůrazňuje, že převládající náboženský a filozofický systém v Číně je ten, který vytvořil Konfucius a vysvětluje principy konfucianství následujícím způsobem: „Účelem studia člověka je dosáhnout nejvyššího štěstí. Dokonalost člověka spočívá v rozvoji jeho povahy. Člověk nemůže pochopit povahu člověka a živočišných druhů bez patřičného druhu pomoci, a touto nepostradatelnou pomocí je filozofie. Pomocí filozofie dokážeme pochopit, co má být učiněno a co nemá být učiněno. Pomocí této vědy jsme schopni posílit naši vůli a dovést naše činy k dokonalosti.“⁶⁷

Během 17. a 18. století se v evropských vědeckých kruzích vedly stále nadšenější debaty o čínské historii. Díky Martinimu, jenž jako první vědec ve svých historických pracích ve velké míře využil čínské zdroje, Evropané získali rozsáhlé povědomí o čínské kultuře a filozofických koncepcích. Martiniho *Sinicae Historiae* byla jediná dostupná příručka o čínské historii do doby, než byla v roce 1777 publikována *Storia cheso universale* od francouzského jezuita Moyriaca de Mailla (1669–1748).

Martiniho práce byla publikována v roce 1658 v Mnichově. Po svém vydání byla téměř okamžitě přeložena do francouzštiny a ve své francouzské verzi se od roku 1692 šířila dál. Při své zpáteční cestě do Číny Martini sestavil plán pro vytvoření druhé části knihy. Jak již vypovídá název knihy *Sinicae Historiae Decas Prima*, Martini jistě plánoval vydat její pokračování – *Sinicae Historiae Decas Secunda*. Autor uvedl, že pokračování zpracoval až do doby vlády dynastií Ming a Qing, jeho rukopis se však ztratil a s ním i druhá část *Sinicae Historiae*.⁶⁸

---

⁶⁷ Xu Mingde, s. 27.

⁶⁸ Tamtéž, s. 28.

Po krátkém a obecném představení Martiniho historického díla, se na některé kapitoly knihy a její aspekty podíváme podrobněji.

2.1.1 Čína a světová historie

Martiniho kniha je první komplexní a systematická historie Číny od jejích počátků až do narození Krista, publikovaná v Evropě. Existovala sice dřívější, avšak nekompletní chronologie *Historia de las cosas más notables...de gran Reyno de la China*, jejímž autorem byl Juan Gonzalez de Mendoza. Gonzalez zmiňuje některé císaře a datuje počátky čínské monarchie do let 2550 nebo 2600 přnl.

Po gregoriánské reformě kalendáře roku 1582 začali teologové a vědci sestavovat chronologii světové historie a vypočítávali pravděpodobný rok stvoření světa. V této době však byly dějiny světa pouze součástí dějin spásy a musely tak být v souladu s Biblií. Podle Vulgaty, latinského překladu Bible, bylo datum stvoření světa vypočítáno na 4400 přnl. a podle Septuaginty, řeckého překladu Svatého písma, bylo stvoření světa spočítáno na 5500 přnl. Po postavení Babylonské věže a zmatení jazyků se potomci Noeho a jeho synů rozšířili po celém světě.⁶⁹ V souladu s Vulgatou došlo k biblické Potopě za 1656 let od stvoření světa, dle Septuaginty 2256 let po stvoření.

První jezuité v Číně podávali zprávy o datech z čínského dávnověku jen příležitostně. Některé čínské letopočty pocházely evidentně z doby před Potopou - čínská chronologie např. podává zprávu, že císař Fuxi přišel do čínského království v roce 2952 přnl. a tak musel žít ještě před Potopou, což bylo pro evropské misionáře nemyslitelné. Čínské záznamy však vypadaly velmi spolehlivě a jako velmi pečlivě sestavené: čínská historiografie neobsahuje absurdní mýty a legendy a je podepřena astronomickým pozorováním. Johann Adam Schall von Bell obdržel v roce 1637 povolení od jezuitského generála v Římě, aby misionáři v Číně užívali chronologii v souladu se Septuagintou nového *Martyrologia Romanum* (Řím 1589), podle níž byl svět stvořen v roce 5199 přnl. Martiniho Historii Číny (*Sinicae Historiae*) musíme tedy posuzovat se znalostí těchto faktů.

---

⁶⁹ Collani 1996, s. 231.

2.1.2. Úvahy o *Sinicae Historiae Decas Prima*

Sinicae Historiae Decas Prima zahrnuje 44 celých šedesátiletých cyklů⁷⁰ a 57 let 45. cyklu, končí rokem 1 nl. Martini se zabývá 136 císaři. Název *Decas Prima* (tj. První dekáda) evokuje, jak již bylo předestřeno, že Martini plánoval vydat také Druhou dekádu. Ta měla zahrnovat období od Kristova narození až do Martiniho časů. Stejně časové rozdělení jako použil Martini zvolil misionář Philippe Couplet ve svém díle *Tabula Chronologica* (Paříž 1686). Obsahovala krátkou souhrnnou chronologii Číny od dob císaře Fuxiho do roku 1683 nl., celé časové období rozdělil podobně jako Martini – do časů před a po narození Ježíše Krista. Rozdělení představovalo názor, že narození Spasitele bylo přelomem historie.⁷¹

Couplet podává jen krátký soupis nejdůležitějších událostí v životě čínských císařů. Coupletovým hlavním zdrojem informací je Sima Qianova historie – *Shiji*. Narozdíl od Coupleta Martini pro svou historii použil několika čínských análů.

2.1.3. První kniha : Úsvit čínské historie (před rokem 2206 pnl.)

Již první kniha ukazuje, jak Martini zachází s čínskou historií. Nedělí ji podle císařů, data a cykly poskytuje jen minimálně. Pokud jde o vlády císařů, Martini se věnuje nesystematickým popisům zahrnujícím náboženská, filozofická, chronologická a kulturní témata – touto taktikou následuje přísný, analytický a nesystematický způsob, jakým jezuité psali o historii v raných časech svého řádu. Podává vysvětlení konfucianismu, taoismu, buddhismu a také songského neokonfucianismu, jež mnoho misionářů odmítalo jako ateistický.

---

⁷⁰ Šedesátiletý cyklus = také známý jako zemské kmeny a nebeské větve (tiangan 干支), cyklicky se opakující systém šedesáti kombinací deseti nebeských kmenů (tiangan 天干) a dvanácti zemských větví (dizhi 地支)

⁷¹ Collani 1996, s. 232.

2.1.3.1 Čínská náboženství

Martini uvádí, že čínština neměla žádné slovo pro Boha, ale Číňané znali Boha již od časů Noeho. Starověcí autoři užívají termín *Xangti* (tj. *Shangdi*), který znamená Nejvyšší vládce. Andělé byli nazýváni *Xin* (*shen*), špatní andělé zase *Quei* (*gui*). Kromě nich měli Číňané mnoho strážných duchů, kteří měli funkci jakéhosi duchovního soudce. Nejdůležitější z nich byl *Chinghoang* (tj. *Chenhuang*) – Městský Bůh. V každém městě byl chrám zasvěcen tomuto strážnému duchovi, městskému Bohovi. Teprve v době vlády císaře Wu z dynastie Han v Číně začal kult idolů, což bylo způsobeno hlavně buddhismem. Martini však věří, že Číňané jeho doby stále nějakým niterným způsobem uctívají opravdového Boha.⁷²

2.1.3.2 Kosmologie

Na začátku knihy Martini předkládá některé čínské kosmologie. Podle čínských filozofů svět započal svou existenci náhodou, zatímco buddhisté říkají, že svět je věčný. V jedné z kosmologií byl prvním člověkem *Puonzu* (tj. *Pangu*), který se vylíhl z vejce. Ze skořápky se stala Nebesa, z vaječného bílku se stal vzduch a z vaječného žloutku Země. Potom Martini představuje kosmologii konfucianismu z doby dynastie Song, která porovnává čas Země s dvanácti hodinami dne, přičemž každá hodina trvá 10 800 let. Zdrojem informací bylo pro Martiniho kompendium neokonfucianismu – *Xinli Daquan* z roku 1415. Nebesa byla stvořena o půlnoci, následoval je Svět v první hodině a lidé ve druhé hodině. Císař Yao byl stvořen v šesté hodině, což je poledne, a tak Číňané musejí být starší než Egypťané nebo Babyloňané. Martini také podává zprávu, že si někteří filozofové dokonce myslí, že od stvoření světa do doby filozofa Konfucia uplynulo 3 227 000 let. To bylo pro Evropany 17. století těžko uvěřitelné číslo.

Další neokonfucianská filozofická doktrína hovoří o utváření všech věcí z Yinu a Yangu. Původ všech věcí je v chaosu, vně kterého se nachází nejvyšší duchovní hmota. Hmota je rozdělena do Yin, skrytého, jenž utváří nedokonalé věci a Yang, aktivního, jenž

---

⁷² Collani 1996, s. 233.

vytváří dokonalé věci. Tato kosmologie, která byla ovlivněna taoismem, přivedla Martiniho k Yijingu (Knize Proměn): „Číňané mají knihu nazvanou *Yeking*, která obsahuje hexagramy.. Zdá se mi, že je tato mystická filozofie velmi podobná té Pythagorově, nicméně pochází z doby o mnoho staletí dřívější – z doby Fuxiho.“⁷³ O Yijingu ještě autor dodává: „V této knize je napsáno mnoho o osudu, astrologii a některých principech přírody.“⁷⁴ Je přidáno také zobrazení čtyřiašedesáti hexagramů, které byly v Evropě vytištěny poprvé. Podle tradice byly hexagramy navrženy Fuxim. Evropský tisk však hexagramy ukazuje vzhůru nohama.

2.1.3.3 Chronologie

Martini zmiňuje čínskou pověst o velké povodni v Číně, která je zdokumentována v Shujingu. Raději se však vyhýbá soudům, zda je tato povodeň identická s tou biblickou. Podle něho byla zřejmě jen povodní lokální. Čínská povodeň se odehrála v době, kdy se odehrála ta biblická, tj. asi 2800 let přnl. (Ge 6,5–8,22). Martino Martini o čínské povodni v *Decas Prima* píše několikrát. Nabízí několik řešení pro sladění čínské a evropské chronologie, ale rozhodnutí nechává na evropském čtenáři.

2.1.3.4 Hieroglyfy (Čínské znaky)

První vytištěné čínské znaky byly v Evropě publikovány v 16. století. Některé ukázal Juan Gonzalez de Mendoza ve své *Historia de la cosas...* (1586), ale je obtížné je identifikovat. V *Sinicae Historiae Decas Prima* se Martino Martini snaží ukázat vývoj čínských znaků. Podle čínské tradice je vynalezl Fuxi a nahradily tak dřívější psaní pomocí uzlů. Staré znaky, jiné než ty současné, se podobaly evropským hieroglyfům, protože zpodobňovaly věci pomocí obrázků. Někteří badatelé té doby chtěli dešifrovat egyptské hieroglyfy za pomoci čínských znaků, jelikož předpokládali, že čínské znaky pocházely

---

⁷³ Collani, s. 234.

⁷⁴ Tamtéž, s. 235.

z egyptských hieroglyfů. Jeden z těchto badatelů byl Athanasius Kircher, který učil Martiniho matematice v době jeho studií na univerzitě v Římě.⁷⁵

2.1.3.5 První čínští císaři

V První knize se Martini zabývá prehistorickou dobou čínské historie až po císaře *Xunuse* (tj. *Shuna*). Po prvním muži *Puocuovi* (tj. *Pan Gu*) přichází *Tchienhoangus* (tj. *Tianhuang*). Martini přidává ke každému čínskému jménu latinskou koncovku „us.“ *Tianhuanga* následuje třináct potomků z jeho dynastie. *Tianhuang* prý vynalezl šedesátiletý cyklus. Pod vládou *Ginhoanguse* (tj. *Renhuang*) Čína prožila svůj Zlatý věk. Pole byla obdělávána, králové vládli jako patriarchové a byla vynalezena geometrie. Během času dalšího císaře *Yeuse* (tj. *Youchao*) lidé opět žili v jeskyních. *Yeus* je musel naučit budovat chatrče. Martini přirovnává *Yeova* nástupce *Suiuse* (tj. *Suiren*) k řeckému Prometheovi. Stejně jako Prometheus, jenž přinesl lidem oheň, *Suiren* ukázal lidem jak používat oheň a vařit jídlo.

Martini až do doby vlády císaře *Fohiuse* (tj. *Fuxi*) nezmiňuje chronologii – teprve od jeho vlády, kterou datoval do roku 2952 přnl., začíná používat historickou čínskou chronologii. Čínské historické odkazy před dobou vlády *Fuxiho* jsou podle Martiniho plné legend. *Fuxi* byl první čínský císař, jenž se nazýval *Thiensu* (tj. *Tianzu*= syn *Nebes*). Z tohoto raného data Martini vyvozuje, že Dálný Východ mohl být obydlen ještě před vybudováním Babylonské věže. *Fuxi* byl podle tradice skvělý astronom, pozoroval hvězdy a psal astronomické záznamy. *Fuxi* také objevil šedesát čtyři hexagramů na hřbetu draka vystupujícího z jezera. Tohoto výmyslu využil, aby si získal důvěru lidí pro své zákony – drak byl považován za š'atsnou bytost a symbol císaře. *Fuxi* vynalezl také manželství a další věci. Vládl dlouhých sto patnáct let.

Druhým čínským císařem byl *Xinnungus* (tj. *Shen Nong*), jenž vládl v roce 2837 přnl. Učinil důležité zemědělské objevy, proto jeho jméno nese význam *duchovní farmář* (Martini latinsky uvádí *spiritualis agricola*). Proslavil se také svou znalostí lékařství.

---

⁷⁵ Collani 1996, s. 235.

Třetí císař *Hoangtius* (tj. *Huangdi*) vládl sto let a byl důležitý pro představení šedesátiletého cyklu. Huangdi se zmocnil království pomocí vojenské síly. Byl velmi dobrý vladař.⁷⁶ Podle tradice nezemřel, ale odešel a stal se nesmrtelným *Xinsienem* (tj. *Shengxian*). Huangdiho následovník a synovec *Chuenhiuous* (tj. *Chuanxu*) vládl osmasedmdesát let. Byl současně králem i knězem. Martini to sice nevyslovuje přímo, ale navrhuje evropským čtenářům srovnání s králem a knězem skutečného Boha – Melchizedekem, který požehnal Abrahamovi (Ge 14, 18–20). V této době byla prý matematika a astronomie na vysoké úrovni. V roce 2513 přnl. byla pozorována konjunkce pěti planet, pravděpodobně vůbec nejstarší zaznamenaná v dokumentech.

Sedmý císař v pořadí – *Yaus* (tj. *Yao*) je považován za svatého a ideálního vládce. Vládl devadesát let. *Shujing*, Kniha dokumentů, začíná Yaem, a tak lze předpokládat, že ji Martini rovněž použil jako zdroj informací. Yao pověřil dva astronomy – *Hiuse* a *House* (tj. *Xi* a *Hou*), aby pozorovali a ctili Nebesa. Za jeho vlády se v Číně odehrála velká potopa, která byla pravděpodobně biblickou Potopou, jak nám říká sám autor. Martini potom uvádí, že celou čínskou historii až do Yaovy vlády pokládá za pověsti, ale Yaa považuje za skutečnou historickou osobu.

2.1.4 Kniha Druhá - Dynastie Xia (2207–1766 přnl.)

První císař dynastie Xia – *Yuus* (tj. *Velký Yu*) byl podle Martiniho vysoce postaveným knězem. Jen císař mohl obětovat Shangdimu (Bohu). Martini uvádí, že Noe a jeho potomci přinesli do Číny uctívání skutečného Boha. Autor věřil, že prostřednictvím *lex naturae* bylo mnoho starých čínských císařů spaseno. Martini je tak přívrženec staré křesťanské tradice, jež rozděluje Světovou historii na tři části: zákon přírody (*lex naturae*), Mojžíšův zákon (*lex mosaica*) a Kristův zákon (*lex evangelicae*). Podle této doktríny také nekřesťané, pohané, mohou být spaseni, jestliže jsou poslušní svému svědomí. To platilo pro patriarchy ve Starém zákoně, stejně jako pro některé pohanské filozofy jako byli třeba Socrates nebo Platon.⁷⁷

---

⁷⁶ Collani 1996, s. 236.

⁷⁷ Tamtéž, s. 237.

2.1.5 Kniha Třetí – Dynastie Shang (1765–1122 pnl.)

Dalším „svatým“ čínským císařem byl *Tangus* (tj. *Cheng Tang* nebo *Tang Yi*), první císař dynastie Shang. Je také popsán v *Shujingu*. Cheng Tang byl skromný a zbožný vládce. Když Čínu postihlo sedmileté sucho a lid slábl, císař se sám nabídl jako oběť Nebesům, jelikož se cítil zodpovědný za utrpení svého lidu. Nebesa pak seslala zemi déšť. O padesát let později tzv. Figuristé⁷⁸ viděli v Cheng Tangovi příklad čínského mučedníka.

2.1.5.1 Laozi

Kromě čínských císařů se Martini zabývá také nejvýznamnějšími čínskými filozofy. Filozof *Laotanus* (tj. *Laozi*) založil „sektu“ *Taokiao* (tj. *Daojiao*), kterou autor přirovnává k sektě Epikurejců, jelikož např. zastává názor, že vše končí smrtí. Z toho důvodu se taoisté snažili prodloužit své životy, jak nejdéle to bylo možné. Martini také cituje z *Daodejingu*, což je vůbec první přeložená a vydaná citace z této knihy v Evropě: „*Tao, nebo velký rozum, nemá žádné jméno. (To) stvořilo Nebesa a Zemi, nemá tvar, pohybuje hvězdami, přesto je nehybný. Protože neznáme jeho jméno, nazýváme (to) Tao nebo největší beztvará příčina.*“⁷⁹ Podle Martiniho Laozi uvedl, že byl stvořen Nebesy. Autorův pozitivní pohled na Laoziho koresponduje s názory některých dalších jezuitů působících v Číně. Věřili, že Laozi byl filozof, který znal opravdového Boha, avšak jeho dobrou nauku zničili jeho následovníci.

---

⁷⁸ Figuristé = intelektuální hnutí jezuitských misionářů v Číně na konci 17. a na začátku 18. století, jehož stoupenci viděli v *Yi Jingu* prorockou knihu obsahující tajemství křesťanství a v propagaci křesťanství upřednostňovali spolupráci s qingským císařem před spoluprací s čínskými literáty. (<http://en.wikipedia.org/wiki/Figurism>) (20. 2. 2011)

⁷⁹ Collani 1996, s. 238.

2.1.5.2 Velký filozof Konfucius

Autor uvádí, že zakladatel *Jukiaa* (tj. *Rujiao*) a nejdůležitější filozof v Číně byl Konfucius. Narodil se v 21. roce vlády císaře *Linguse* (tj. *Ling Wang*) roku 551 přnl. Své učení rozšířil v království Lu za vlády císaře *Kiunguse* (tj. *Jing Wang*). V království Lu zlepšil mravy a zákony. Autor často citoval Konfucia: „*Skvělá doktrína dokonalého muže spočívá na skutečnosti, jak se každý zdokonaluje a nakonec každý sleduje jen jednu věc – nejvyšší dobro. Dokonalosti člověka je dosaženo rozsvícením jeho přírodního světla (lumen naturale), jež ochraňuje člověka od odchýlení se od zákonů přírody .. Ale to je nemožné bez znalosti opravdové přirozenosti věcí.*“⁸⁰ V době, kdy Martino Martini žil, neexistoval v Evropě žádný překlad této knihy, první byl publikován až v roce 1687. Martini ukazuje Konfucia jako učitele a filozofa, přirovnává ho k Socratovi.

Považoval Konfucia za srovnatelného s velkými řeckými filozofy, kteří byli učitelé zákona přírody a dokonce o něm smýšlel jako o zvěstovateli křesťanství: „*Je docela pravděpodobné, že znal opravdového Boha, protože Číňani v této době ani neznali modly, ani je neuctívali. Uctívali Nebesa. Konfucius prohlašuje, že Nebesa jsou beztvará, nejdokonalejší a nejvyšší. Nebesa odměňují dobro a trestají špatné.*“⁸¹ Podle autorova názoru potvrzuje teorii o Konfuciovi jako křesťanském prorokovi další příběh – v 39. roce vlády císaře Jinga lovci ze státu Lu zabili velmi vzácné zvíře – *Kilina* (tj. *qilin*). Čínská legenda říká, že toto zvíře by měl následovat příchod významného svatého. Když se Konfucius dozvěděl o této příhodě, zvolal: „*Kdo Ti řekl, abys přišel, Kiline? Kdo Ti řekl, abys přišel, Kiline? Moje učení slábně a tvůj příchod připravuje jeho konec.*“⁸² Číňané qilina považují za nejmírumilovnější a nejlaskavější zvíře, jež neubližuje nikomu a ničemu. Martini přirovnal qilina k Beránku Božímu. Konfucius tak podle autora předpověděl příchod opravdového zákonodárce, který přinese konec všech válek, sekt a filozofie. Smrt qilina znamenala smrt Spasitele, jenž zemřel na západ od Číny, v Jeruzalémě. Autor srovnává qilina i s evropským legendárním jednorožcem, který je mimojiné i křesťanským symbolem.

---

⁸⁰ Collani 1996, s. 239.

⁸¹ Tamtéž, s. 239.

⁸² Tamtéž, s. 239.

2.1.6 Kniha Desátá – Císař Aidi (6–1 pnl.)

Poslední čínský císař, jenž vládl před narozením Ježíše Krista a je tak Martinim zmiňován, byl *Ngayus* (tzn. *Aidi*), předposlední vládce dynastie Han. V pátém roce Aidiho vlády se v císařském paláci rozezvučel bouřlivý hlas a bylo zaznamenáno zatmění Slunce, což bylo považováno za znamení rebelie. Namísto nepokojů byl však uzavřen mír s Tatary, císař změnil své jméno na *Pingus*, tzn. *Ping* = mírotvorce. Pro Martiniho je to symbolem přicházejícího Prince míru – Ježíše Krista.

2.1.7 Vliv Martiniho *Sinicae Historiae Decas Prima*

Martiniho kniha o rané historii Číny byla vydána v mnoha edicích, také ve francouzském překladu. Poté, co tato kniha vyšla, evropští historikové píšící o světové historii museli brát dějiny Číny v potaz. Martiniho vliv na teologii byl dvojnásobný. Tvrzení, že Konfucius byl prorokem budoucího Spasitele v Evropě ocenilo i mnoho vzdělaných mužů – např. Paul Beurrier (1608–1698) tento fakt přijal tak, že když byla tato skutečnost prokázána v Číně, tak možná i jinde mohly být nalezeny stopy Prvotního Zjevení. V Číně Martiniho teorie zase dláždily cestu pro tzv. čínský figurismus s cílem založit teologii pro Čínu, založenou na čínských klasických a kanonických knihách.⁸³ Vliv *Sinicae Historiae* byl nepopíratelný. Evropská veřejnost se tak seznámila s ranými dějinami Čínského císařství, s filozofií a legendami této vzdálené země.

---

⁸³ Collani 1996, s. 239.

2.2 De Bello Tartarico Historia

De Bello Tartarico Historia si zalouží označení „Historie Číny v 17. století.“ Kniha zaznamenává války mezi novou vládnoucí mandžuskou dynastií Qing a odcházející čínskou dynastií Ming. Martini tuto práci sestavil na základě svého očitého svědectví, dále potom pomocí dokumentů a informací, které mu předali funkcionáři, misionáři, literáti a vojáci. Díky svému spisovatelskému umění nám autor poskytuje živé popisy krutostí mandžuské invaze a korupci dekadentní dynastie Ming. Vyjadřuje respekt generálům Shi Kefaovi a Qu Shiluovi, kteří prokázali při obraně Mingů největší vlastenectví a odvahu. S působivým realismem popisuje utrpení rolníků a jejich hrdinnou obranu svých tradic. Podává detailní popisy čínské krajiny a měst, vychvaluje jejich jedinečnou krásu. Zabývá se také důkladnou analýzou vítězství Qingů a pádu Mingů. V popisu bitev před pádem Nankingu, prohlašuje: „*Vojenské síly Mingů jsou početné. Nicméně, to, co zajišťuje vítězství, není početní převaha, ale kuráž a odhodlanost armády. Jakmile Mandžuoové nastoupili na loď, aby přeplavili řeku, všichni Číňané okamžitě utekli jako stádo ovcí, když zahlédne stádo vlků, opustili opevnění vybudované na břehu řeky. Když Mandžuoové dorazili na břeh řeky, nesetkali se s žádným odporem a lehce obsadili město Nanking a dobyli tak severní Čínu.*“⁸⁴ Tato pasáž ilustruje Martiniho úhel pohledu a jeho hodnověrný, realistický a detailní styl psaní.

De Bello Tartarico bylo přijato v evropském kulturním světě s nadšením. V té době sice Evropané věděli o napadení Číny mandžuskou dynastií Qing, ale neznali detaily války, která vedla ke svržení vládnoucí dynastie Ming. Martiniho kniha tak byla první prací o aktuální čínské historii a současně první evropskou prací o politické historii Číny. V Evropě se ihned po vydání setkala s obrovským úspěchem. Rychle se stala bestesellerem, její edice byly publikovány v roce 1654 současně v Antverpách, Římě a Kolíně. V roce 1655 vyšla její druhá edice v Amsterdamu a krátce nato také ve Vídni. *De Bello Tartarico Historia* byla brzy přeložena do italštiny (vydáno v Miláně), do němčiny (Amsterdam), holandštiny, francouzštiny (Paříž, Lyon a Řím) a angličtiny (Londýn). Práce měla velký přínos pro pochopení Číny Evropou 17. století.

Tataři nebo *Barbaři* byl všeobecný termín užívaný starověkými Hany pro různé nomádské etnické skupiny ze severu. Na počátku 13. století, když Mongolové ohrožovali Evropu, Evropané je nazývali Tatary. Martiniho *De Bello Tartarico Historia* proto začíná

---

⁸⁴ Xu Mingde 1996, s. 28.

ustavením mongolské dynastie Yuan v Číně. Aby v tom neměl evropský čtenář zmatek, Mongoly označuje autor jako západní Tatary, pozdější Mandžuy jako východní Tatary. Martini zastává názor, že o úpadek Tatarů se zasloužila vláda dynastie Ming. V souladu s tímto tvrzením tak za éry Wanli Tataři v oblasti Liaodongu⁸⁵ stále jen živořili a vůdcové sedmi malých tatarských kmenů mezi sebou vedli neustálé války.⁸⁶ Nicméně, když se císaři dynastie Ming oddali životu plnému zábavy a luxusu, Nüzhenové⁸⁷ z Jianzhou⁸⁸ zesilovali své vojenské síly. V roce 1592 Nurhači odrazil útok devíti spojených kmenů ovládaných klanem Yehe.⁸⁹ V roce 1616 získal Nurhači titul chána v Hetu Ala, své dynastii dal jméno Qing a svému království název Tian Ming. Stal se také panovníkem Nüzhenů z Jianzhou. Rok 1616 značí počátek Martiniho popisované války mezi Mandžuy a Mingy.

Když Martino Martini v roce 1651 opouštěl Čínu, válečné operace byly stále v chodu. Štěstěna v té době stála na mandžuské straně, i když dobyvatelé ještě nedosáhli úplného vítězství. *De Bello Tartarico* byla v podstatě série zpráv, měly evropskou veřejnost seznámit s vývojovými trendy války, která se v té době v Číně odehrávala. Z tohoto důvodu to není historiografická práce v pravém slova smyslu. Je to spíše jakýsi dokumentární popis současné situace v Číně. Martini coby zahraniční misionář nemohl být o všech okolnostech války mezi Mandžuy a Mingy informován tak dobře jako samotní Číňané. Informace, které Martini uvádí v *De Bello Tartarico* tak zákonitě musí obsahovat nedostatky. Martini se však vyvaroval zaujatosti a předsudkům, kterými byla často zatížena díla jeho současníků a jeho práce je tak vedena v duchu skutečné objektivitě.⁹⁰ I přes určité nedostatky má *De Bello Tartarico* značnou hodnotu jako referenční práce. V určitých případech poskytuje přesné informace o událostech, které se odehrály během období konce dynastie Ming a v počátcích vlády dynastie Qing, přestože jim není věnováno systematické zpracování.⁹¹

Po obecné charakteristice Martiniho práce se podíváme na některé její aspekty podrobněji. Konkrétně se zaměříme na některé osobnosti a události, jimiž se autor zabýval a

---

⁸⁵ Liaodong = poloostrov, v současné době zahrnující provincii Liaoning, její západní část je historicky známá jako jihovýchodní Mandžusko.

⁸⁶ Shih 1996, s. 245.

⁸⁷ Nüzhen = Džurčenové, lid tunguského původu, který osídlil oblast Mandžuska (= tj. dnešní Severovýchodní Čína, která se v současné době skládá ze tří provincií)

⁸⁸ Jianzhouští Džurčenové = nejjihnější džurčenský kmen, obývající dnešní provincii Jilin

⁸⁹ Yehe klan = součást mandžuského klanu Nara hala, což byl hlavní mandžuský klan, zahrnoval státy Hada, Ula, Hoifa a Yehe, z nichž nejmocnější byly Yehe a Ula, přičemž příslušníci státu Yehe patřili k osmi velkým mandžuským aristokratickým liniím.

⁹⁰ Shih 1996, s. 246.

⁹¹ Tamtéž, s. 247.

ke kterým také zaujal jistá stanoviska. Potom bude věnována pozornost literárnímu přijetí *De Bello Tartarico Historia* v Evropě.

2.2.1 Martiniho úsudky o osobnostech a událostech z *De Bello Tartarico*

Jak již bylo řečeno, *De Bello Tartarico* není skutečná historická práce, je to spíše dílo nesystematické povahy. Martini však svoji práci považoval za skutečnou „historii“. V době, kdy autor žil, byla pro tento termín samozřejmě stanovena jiná kritéria a jeho dílo tehdy představovalo skutečnou historickou práci.⁹² Nyní se tedy podívejme na hrdiny a události obsažené v Martiniho knize a na to, jak je autor vnímal.

2.2.1.1 Císař Wanli (1573–1620)

Císař Wanli vládl Čínské říši v letech 1572–1620. Jeho osmačtyřicetiletá vláda byla nejdelší v mingské dynastii. Wanli zemřel 18. srpna roku 1620 a po něm nastoupily na trůn jen méně důležité osoby.

Martino Martini podává o posledním velkém císaři dynastie Ming dvojí úsudek. Když Wanliho zmiňuje poprvé, Martini na něho zastává velmi lichotivý názor: „*Číňané si užívali téměř po 250 let míru pod vládou rodu Thamin* (tj. Da Ming = Velcí Mingové). *Zatímco sedm malých vládců si mezi sebou rozdělilo Východní Tatarii a vedli mezi sebou kruté války, celá Čína se podřídila Vanlie'mu* (tj. Wanli), *třináctému císaři tohoto rodu, který byl nejen jedním z nejspravedlivějších a nejmoudřejších vládců světa, ale byl také jedním z nejšťastnějších. Jeho vláda začala v roce 1573 a skončila roku 1620, vládl tak této mocné monarchii sedmačtyřicet let.*“⁹³ Jak se blížil konec Wanliho vlády, Martini začíná být kritičtější. Při popisu přijetí Nurhačiho Sedmi stížností⁹⁴ císařem Wanlim píše: „*Vanlie' nevyužil v této*

---

⁹² Malek 2000, s. 95.

⁹³ Tamtéž, s. 98.

⁹⁴ Nurhačiho Sedm stížností = Nurhačiho prohlášení z 13. dubna 1618. Mezi Sedm stížnosti patřilo: 1. Mingové bezdůvodně zabili Nurhačiho otce a děda; 2. Mingové potlačovali Jianzhou a protěžovali klany Yehe a Hada; 3.

*konfliktní situaci své obvyklé prozíravosti. Když přijal tento dopis, sám se nepostaral o vyřešení této záležitosti, ale předal ji mandarínům. Tento císař, tak zkušený ve vyřizování záležitostí, učinil takovou ledabylostí nezodpovědnou chybu.*⁹⁵ Když Martini píše o Wanlim naposledy viní ho z chyby, která se ho jako jezuitského misionáře bezprostředně dotýkala: *„Toho samého roku (tj. 1618) některé osoby tlačily na císaře Vanlieho, aby vyhnal z Číny kněze jezuitského řádu, kteří hlásali v jeho království Boží slovo. Láska, kterou cítil ke křesťanskému náboženství a otcům, kteří ho učili, ho několikrát přiměly odmítnout tyto požadavky.*“⁹⁶

Názor Martina Martiniho na císaře Wanliho je pozitivní. Současná historiografie Wanliho soudí diametrálně odlišně – The Cambridge History of China (1988) Wanliho viní z extravagance a zhýralosti. Dnešní historický soud velkého mingského císaře je převážně negativní, s některými pozitivními poznámkami.⁹⁷

2.2.1.2 Nurhači a jeho Sedm stížností

Nurhačeho Sedm stížností je označení pro Nurhačeho prohlášení ze 13. dubna roku 1618, které fakticky znamenalo vyhlášení války dynastii Ming a zahájilo mandžuské dobývání Číny.

Při tématu Sedmi stížností Martini zdůrazňuje Nurhačeho upřímnost, když napsal dopis císaři: *„Bylo to v roce 1616, když Nurhači vstoupil na čínské území a zmocnil se toho města. Když ho dobyl, napsal čínskému králi dopis, který neobsahoval nic barbarského. V tomto dopisu podal zprávu, že začal válku v sebeobraně proti násilí mandarínů, kteří krutě zavraždili jeho otce. Nicméně, byl připraven vrátit město, kterého se zmocnil překvapením, když mu císař udělí audienci a vykoná spravedlnost.*“⁹⁸ V Martiniho názoru na Wanliho odpověď Nurhačimu můžeme nalézt pozitivní ohodnocení Nurhačeho dopisu. Martini musel být ohromen formou dopisu a zřejmě neuvažoval dostatečně o jeho obsahu. Cambridge

---

Mingové porušili územní dohodu uzavřenou s Nurhačim; 4. Mingové poslali oddíly, aby podpořily Yehe proti Jianzhou; 5. Mingové podpořili klan Yehe v porušení jejich slibů Nurhačimu; 6. Mingové přinutili Nurhačeho vzdát se oblastí v Chaihe, Sancha a Fuan; 7. Mingský úředník Shang Bozhi zneužil svou moc a zacházel s lidmi krutě. Po vyhlášení Sedmi stížností mandžuské kmeny zaútočily na Fuan.

⁹⁵ Malek 2000, s. 98.

⁹⁶ Tamtéž, s. 99.

⁹⁷ Tamtéž, s. 99.

⁹⁸ Tamtéž, s. 100.

History of China hodnotí Nurhačiho dopis následujícím způsobem: „*Nurhači stále prohlašoval, že si přeje mírovou dohodu a vydal Sedm stížností. Císař mohl tyto stížnosti napravit jen odstoupením území Nurhačimu a rentou v podobě zlata, stříbra a hedvábných látek – což by byl ve skutečnosti tribut z Pekingu určený Nurhačimu. Tyto podmínky byly záměrně stanoveny tak, aby byly pro Peking nepřijatelné.*“⁹⁹

2.2.1.3 Yuan Chonghuan

Yuan Chonghuan byl slavný generál a patriot mingské dynastie, který bojoval s Mandžuy v Liaoningu. Jeho vojenská kariéra dosáhla vrcholu, když porazil Nurhačiho v první bitvě o Ningyuan.¹⁰⁰ V druhé bitvě o Ningyuan porazil také Nurhačiho syna a nástupce – Hong Taijiho. Jeho konec ale byl tragický – císař ho nechal popravit na základě falešných obvinění, která na něho záměrně vznesl Hong Taiji.

Martiniho názor na Yuan Chonghuana obsahuje kritické zhodnocení generála, který se z národního hrdiny proměnil v lotra. Martini o velkém čínském generálovi říká toto: „*Yuan byl plný lstí, intrik a velmi výřečný... Musí se nechat, že kdyby měl tolik věrnosti pro svého krále a tolik lásky pro svou zemi, kolik měl řečnických dovedností, mohl by veřejnosti poskytnout nedocenitelnou službu. Avšak jeho nenasytné lakomství ho přimělo přijmout ohromné množství zlata a stříbra, které mu nabídli Tataři.*“¹⁰¹ Při detailním popisu Yuanovy kolaborace ho Martini nazývá zrádcem.

Autor Yuanovu osobnost popsal velmi jednoznačně. Zřejmě se spoléhal na informace, které získal od nějakého jezuity, jenž přišel s generálem do kontaktu. Možná Martini považoval za samozřejmé, že pověst Yuana, popraveného císařem za zradu, byla mezi lidem jednoznačně negativní. Současní historikové však zjistili, že všechny záležitosti, které Martini vyslovil o Yuanových činech, byly ve skutečnosti pouze pověsti šířené Mandžuy.¹⁰²

---

⁹⁹ Malek 2000, s. 101.

¹⁰⁰ Ningyuan = dnešní Xingcheng, město v čínské provincii Liaoning.

¹⁰¹ Malek 2000, s. 102.

¹⁰² Tamtéž, s. 102.

2.2.1.4 Dorgon (1612–1650)

Dorgon, Nurhačiho čtrnáctý syn, byl jedním z nejvlivnějších princů v počátečních letech dynastie Qing. Po smrti prvního císaře dynastie Qing – Hong Taijiho v roce 1643 Dorgon prosadil proti nejstaršímu synovi zemřelého panovníka nástupnictví císařova devátého syna – Shunziho. Spolu s Jirlagangem (kterého ale už v roce 1644 zbavil moci) získal funkci regenta za nedospělého císaře. V roce 1650 náhle zemřel a posmrtně byl jmenován císařem. V roce 1651 ho ale vláda prohlásila za zrádce a zbavila ho všech titulů. Rehabilitován byl až během vlády císaře Kangxiho (1662–1723).

Při četbě Martiniho názoru na Dorgona musíme mít na paměti, že se liší text *De Bello Tartarico* v první edici a příloha připojená k druhé edici. V této příloze zaznamenáme, že Martini učinil zásadní obrat. V textu první edice se Martini o Dorgonovi vyjadřuje extrémně pozitivně. Martini pobýval v roce 1650, ještě před Dorgonovou smrtí, na Pekingském dvoře a měl tak možnost ho poznat osobně. V *De Bello Tartarico* autor uvádí, že byl v Pekingu svědkem návratu Dorgonovy vítězné armády po dobytí pevnosti Datong.¹⁰³ Martini Dorgona vychvaluje: „*Amawang* (Amawang = tj. Dorgon) zemřel na začátku roku 1651,¹⁰⁴ poté, co dosáhl mnoha pro Tatary prospěšných vítězství.¹⁰⁵ Byl to vskutku obdivuhodný muž, jehož vláda byla tak spravedlivá, že ho Číňané i Tataři milovali stejně. Nikdo nemůže popřít, že je jeho ztráta velkou ranou v táboře dobyvatelů.“¹⁰⁶ Martini evidentně nic netušil o mocenském boji, jenž následoval po smrti Hong Taijiho, Nurhačiho syna a Dorgonova bratra. Martiniho zprávy o Dorgonově nástupu k moci jsou idylické: „*Když Abahai* (tj. Hong Taiji) umíral, naléhavě prosil své bratry, aby se vši svou energií podíleli na díle, které započal a nemohl dovést do konce. Poslední slova umírajícího krále měla velký efekt na mysl těchto ambiciózních princů – všichni s obdivuhodnou jednotou spolupracovali, aby pomohli svému synovci.“¹⁰⁷ Ve skutečnosti Abahai jmenoval dva regenty: „*Jirgalanga, Nurhačiho synovce a Dorgona, Nurhačiho 14. syna.*“¹⁰⁸ Dorgon brzy pomocí politických intrik zbavil Jirgalanga moci.

---

¹⁰³ Datong = město v severní části provincie Shanxi, založeno v roce 200 přnl. za doby vlády dynastie Han pod názvem Pingcheng, přejmenováno na Datong r. 1048.

¹⁰⁴ Tento údaj asi není pravdivý, Dorgon zemřel 31. 12. 1650.

¹⁰⁵ Malek 2000, s. 103.

¹⁰⁶ Tamtéž, s. 104.

¹⁰⁷ Tamtéž, s. 104.

¹⁰⁸ Tamtéž, s. 104.

V Martiniho soudech a názorech můžeme vidět hlas samotného Dorgona, který tímto způsobem asi vysvětloval zahraničním misionářům jakým způsobem přišel k moci. Martini zachází se svým obdivem k Dorgonovi příliš daleko. To platí i v případě, když hovoří o tragické smrti Haogeho: „*Dorgon uvěznil Haogeho a vzal si také za ženu jednu z jeho konkubín. Uvěznění a následná Haogeho smrt okamžitě zapůsobily tak, že Dorgon vypadal jako tyran.*“¹⁰⁹ Opět musíme říct, že Martiniho zpráva odráží jen Dorgonovu vlastní verzi celé události.

Do druhé edice Martini přidal některé údaje, které obdržel z Číny v době, kdy byl v Evropě: „*Po smrti Amauanga se mladý Nunchi (tj. Shunzhi), jehož byl poručník, hned po korunovaci ujal všech záležitostí. Načež byly odhaleny skryté plány a tajné praktiky jeho strýce, jichž se dopustil během regentství. Princ trval na krutém potrestání zločinců svého strýce, nařídil zničit jeho hrobku, vybudovanou na jeho počest. Poté, co bylo jeho tělo vyjmuto z hrobky, byl sřat a zneuctěn způsobem, jakým se zachází s těly zločinců. Císařův hněv nebyl namířen jen proti strýci, ale i proti lidem u moci, kteří byli jeho důvěrníky.*“¹¹⁰ Martiniho obrat je jednoznačný a překvapující. Okamžitě reagoval na nové zprávy, které obdržel z Číny. Jak je patrné z textu přidaného do druhé edice díla, od extrémního obdivu k Dorgonovi, který projevoval v první edici práce, autor přechází k dalšímu extrému a zaujímá k Dorgonovi negativní stanovisko.¹¹¹

Jaký tedy Dorgon byl? Dnešní historikové tvrdí, že to byl mimořádně chytrý politik a jedním z rysů jeho chytrosti byla kombinace nemilosrdnosti a tolerance.¹¹²

---

¹⁰⁹ Malek 2000, s. 104.

¹¹⁰ Tamtéž, s. 105.

¹¹¹ Tamtéž, s. 105.

¹¹² Tamtéž, s. 106.

2.2.1.5 Rolnická povstání

Martini neprojevuje vůdcům povstání mnoho sympatií, obvykle je nazývá bandity. Podrobněji se věnuje úspěchu a pádu vůdce jedné rebelie – Li Zichenga. Po první zmínce se zdá jakoby na něj Martini zapomněl, ale na posledních stránkách své historie se k němu vrací. Za příčiny povstání Martini označuje hladomor, místní nespravedlnosti a především politiku velmi vysokých daní. Píše: „*Tyto bandy rostly stále víc a víc, protože císař svou přísností uvrhl lid do zoufalství a žádal placení stejně vysokých daní, které ale byly normální během let velké úrody.*“¹¹³ Ve skutečnosti byl však problém rozsáhlejší. Situace se vyhrtila díky kombinaci demografických, ekonomických a politických faktorů. První vzpoury se objevily již na počátku 20. let 17. století.¹¹⁴ V polovině 30. let 17. století se objevily nové impulsy. Vzrůst daní přinášel lidem čím dál větší útrapy, avšak vznik povstání nebyl způsoben jen samotnými daněmi. Mohlo za ně spojení daní se společenskou nespravedlností.¹¹⁵

2.2.2 Literární přijetí *De Bello Tartarico Historia* (1654) v Evropě

17. století je spojeno se znovuobjevením Číny. Díky jezuitskému úsilí a jejich misijní taktice byla Čína v Evropě během 17. století a na počátku 18. století příznivě přijata.¹¹⁶ Jeden z jezuitských autorů – Martino Martini napsal tři knihy o Číně, které se v Evropě setkaly s velkým ohlasem. I díky poznání Číny, jemuž napomohly mimojiné také Martiniho práce, se Evropa pohnula z kulturního prostředí středověku a oddělila filozofii od náboženství a historii od Bible. V 17. století se v Evropě o Čínu nezajímali jen badatelé, ale také široká veřejnost. Martiniho dílo *De Bello Tartarico historia* se ihned po svém vydání stalo bestsellerem a bylo přeloženo do francouzštiny, němčiny, angličtiny, italštiny a španělštiny. V časovém rozmezí dvaceti let byla vydána celkem dvaadvacetkrát. Evropany fascinovaly hrozivé události, které ve své krutosti a epické monumentálnosti dokonce překonaly evropskou Třicetiletou válku

---

¹¹³ Malek 2000, s. 107.

¹¹⁴ Tamtéž, s. 107.

¹¹⁵ Tamtéž, s. 108.

¹¹⁶ Tamtéž, s. 115.

(1618–1648).¹¹⁷ Když byl Martini vyslán do Evropy, kontinent se zotavoval z Třicetileté války. V období míru byla Evropa ve vnímavém rozpoložení a zprávy o zahraničních událostech ji zaujaly. Jak již bylo řečeno výše, Mongolové byli v Evropě známí také jako Tataři, Martini je proto nazval Západními Tatary a Mandžuy nazval Východními Tatary, aby tento národ mohla evropská veřejnost beze zmatků vstřebat do svého povědomí. Hlavní obraz celé události byl chápán následovně: Mandžuoové se chtěli pomstít za nespravedlivou smrt dvou králů a tak vedli válku proti Mingům. Poté, co mingský císař zabil svou ženu a byl zrazen svým lidem, spáchal sebevraždu. Li Zicheng byl často vnímán jako zrádný úředník u dvora a mandžuský král jako mstitel mingského císaře.¹¹⁸

První slavný básník, jenž tuto událost zdramatizoval, byl Joost Van den Vondel, který byl často označován za národního básníka Holandska. V roce 1667 vydal hru *Zungchin of de Ondergang der Sineeche Heersappije*, v českém překladu – *Zungchin, nebo Pád Čínské říše*. Vondel byl původně protestant, ale později konvertoval ke katolictví. Tuto knihu napsal, aby uctil památku německého jezuita Johanna Adama Schalla von Bell, který stejně jako autor pocházel z Kolína nad Rýnem. Schall proto ve hře zaujímá vůdčí pozici, poslední čínský císař z rodu Ming je potom tragickou postavou. Pokud bychom vnímali Vondelovu hru jako celek, mohli bychom nabýt dojmu, že Schall byl zpovědníkem královské rodiny. Všechny čínské osoby ve hře mají skutečná nebo smyšlená čínská jména, až na císařovnu, která nosí křesťanské jméno Jasmyn. Evropskými elementy ve hře jsou již zmíněný Johann Adam Schall von Bell, duch Františka Xaverského a sbor jezuitských kněží komentující čínské události. Co se týče čínských postav, tak čínský císař Zungchin a arcikancléř Us (tj. Wu Xiang), otec Wu Sanguie, a Lykungus (tj. Li Zicheng), rebel, jenž dobyl Peking – jsou historické osoby. Další Číňané mají smyšlená jména, jako např. císařovna Jasmyn, její syn princ Fungiang atd. Jezuitský sbor dostatečně nahrazuje evropské postavy v dramatu – komentuje každou událost, např. obležení Pekingu Li Zichengem přirovnávají k asyrskému obležení Jeruzaléma.¹¹⁹

Práci je nutno interpretovat dvojím způsobem – historicky a nábožensky. Historická část se zaměřuje na císaře Chongzhena a je relativně jednoduché ji dešifrovat. Vondel převzal historická fakta od Martiniho, jehož popis je až na malé detaily většinou přesný. Během jediné noci Vondel představil hlavní události – sebevraždu císaře a císařovny,

---

¹¹⁷ Malek 2000, s. 116.

¹¹⁸ Tamtéž, s. 117.

¹¹⁹ Tamtéž, s. 118.

tragédii, která se vyrovnala řecké nebo římské. Historická zápletka je využita k podpoře hlavního tématu – čínských misí.¹²⁰

Anglický dramatik Elkanah Settle v roce 1676 vydal hru *Dobytí Číny Tatary*. Je napsána v dvouverších. V jeho dramatu vystupují tři Tataři: Theinmingus (tj. Tianming = Nurhači), král Tatarů, dále Zungteus (tj. Chongde) – princ a Palexus, což má být princův důvěrník. Označení Zungtea za Theimingova syna je zvláštní oprava Martiniho údajů. Podle historických údajů Tianzong změnil svůj vládnoucí titul na Chongde poté, co v roce 1626 vyhlásil založení dynastie Qing. Mezi Číňany se nacházejí role tří princů, „krále Číny“ a čtyři ženské role.

2.2.3 Význam De Bello Tartarico

De Bello Tartarico Historia seznámila evropskou veřejnost 17. století s událostmi, které se odehrávaly na dalekém východě, v zemi opředené mnoha bájemi – v Číně. Evropa sice věděla, že je Čína ve válečném stavu, avšak lidé neznali fakta a pozadí celé události. V této době se o dění v Asii nezajímali jen badatelé, ale také široká veřejnost. Martiniho práce, jež byla původně napsaná v latině, jim tak dala odpověď na jejich otázky. I když je to práce spíše nesystematické povahy a není pravým historickým dílem, má mimořádnou hodnotu. O tom, že to tak skutečně bylo, svědčí množství vydaných edic a také překlady latinské verze knihy, stejně jako dramata autorů – Vondela a Settla, kteří by své hry bez Martiniho díla těžko stvořili.

---

¹²⁰ Malek 2000, s. 119.

2.3 Novus Atlas Sinensis

Novus Atlas Sinensis byla Martiniho hlavní práce na poli geografie. Za použití přesných rozměrů území a pozorování, svým vlastním a tím, které získal výzkumem v knihovnách, studiem čínských dokumentů a ze zpráv dalších misionářů jako byl např. Matteo Ricci, Martini sestavil Mapu Nového světa a Mapu Čínské říše. Tyto dvě mapy, zobrazené ve velkém měřítku, byly publikovány v roce 1654 v Německu. V roce 1676 byly vydány znovu otcem Franciscem de Rougemont v jeho díle *Historie válek mezi Mingy a Qingy*. Mapa Nového světa poskytuje čtenářům první detailní informace o patnácti čínských provinciích, jejich hranicích, městech, také o Dlouhé a Žluté řece.¹²¹ V roce 1655 byla v Amsterdamu vydána kompletní edice díla *Novus Atlas Sinensis* se sedmnácti mapami a stojednasedmdesáti stranami úvodu a komentářů. Obsahovala celkovou mapu Číny, jednu mapu Japonska a Koreje, a patnáct map vztahujících se k jednotlivým patnácti provinciím – Bei Zhili, Shanxi, Shaanxi, Shandong, Henan, Sichuan, Huguang,¹²² Jiangxi, Jiangnan, Zhejiang, Fujian, Guangdong, Guangxi, Guizhou a Yunnan. V komentářích a úvodu k mapám Martini popisoval nejzajímavější prvky každé provincie, tradice jejich obyvatel, jejich klima, jejich historická místa, řeky, hory, města, hlavní hospodářská odvětví, budovy, astronomické a lékařské znalosti, náboženství a filozofii, stejně jako manželské tradice, rituály a systém vlády. *Novus Atlas Sinensis* byl milníkem v geografických studiích. *Novus Atlas Sinensis* byl z původní latinské verze přeložen do celkem devíti jazyků.¹²³

---

¹²¹ Xu Mingde 1996, s. 29.

¹²² Huguang = provincie v Číně v době vlády dynastií Yuan a Ming, za vlády qingské dynastie byla rozdělena na provincie Hubei a Hunan.

¹²³ Xu Mingde 1996, s. 30.

2.3.1 Čína popisovaná jezuitskými misionáři

Působení jezuitských misionářů v Číně hrálo důležitou roli v poznání Dálného Východu Evropany.¹²⁴ Již průkopník jezuitských misí v Číně – Matteo Ricci využil geografii a kartografii k propagaci mezikulturního dialogu, jenž se zaměřoval na šíření křesťanství.¹²⁵ V roce 1584, po pouhých dvou letech strávených v Číně, sestavil planiglób¹²⁶ podle evropské kartografické tradice – např. s Evropou umístěnou ve střední a vyšší části mapy. Nicméně přijetí Ricciho mapy čínskými vzdělanci bylo poměrně chladné. Mohli přijmout redukci velikosti své říše, ovšem nemohli se smířit s jejím umístěním v rohu mapy, téměř na její periferii. V čínské kartografii byla Čínská říše vždy umístěna ve středu mapy. Proto v roce 1600 mapu přepracoval a sestavil planiglób nazvaný „Úplná mapa hor a moří.“ Ricci přesunul Evropu doleva, Ameriku doprava a Říši Středu na základní poledník. Tato druhá a přesnější verze pak byla vydána ještě v dalších edicích (1602, 1603, 1608 a 1609).¹²⁷ Skvělá pověst Mattea Ricciho coby filozofa, matematika a astronoma zajistila jezuitům záviděnihodnou pozici.

Ricciho hlavním nástupcem byl Giulio Alenio. Alenio sestavil dva významné planiglóby – *Wanguo quantu* (tj. Úplná mapa deseti tisíc zemí, číslo deset tisíc je zde metafora pro všechna království), který sestavil společně s Michaelem Yangem Tingyuanem, Číňanem, jenž konvertoval ke křesťanství v Hangzhou. Dvě kopie této práce se nachází v Miláně. Další Aleniovou prací je *Geografie netributárních zemí*. K jejímu sestavení byl v roce 1618 pověřen císařským dvorem, publikoval ji roku 1623 v Hangzhou. Obsahuje šest dílů, z nich se pět týká Asie, Evropy, Afriky, Ameriky a Magellaniky (tj. Antarktidy) a ten šestý se zabývá oceány, ostrovy a námořním uměním. Každá kapitola obsahuje obecnou mapu, jež velmi přesně reprezentuje geografickou znalost té doby.¹²⁸ Tyto práce inspirovaly otce Athanasia Kirchera, jehož práce jsou považovány za kompletní syntézu první fáze jezuitského poznání Číny – tuto fázi potom zakončilo vydání práce *Novus Atlas Sinensis* (1655). Jak sám Kircher potvrdil, za mnoho informací a údajů ve své práci *China Illustrata* (1667) vděčil především Martinu Martinimu: „*Otec Martino Martini, který se narodil v Tridentu a byl mým*

---

¹²⁴ Castelnovi, Quaini 2007, s. 105.

¹²⁵ Tamtéž, s. 107.

¹²⁶ Planiglób = mapa polokoule; zpravidla se konstruuje ve tvaru kruhů pro východní a západní polokouli

¹²⁷ Castelnovi, Quaini 2007, s. 108.

¹²⁸ Tamtéž, s. 113.

studentem v oboru matematiky, byl také autorem Atlasu Číny, z něhož jsem načerpal tolik inspirace..¹²⁹ Kircher neváhal také přiznat, že: „aktivní a rázný duch jeho studenta ho učinil zázračným dítětem vědy až do té míry, že získal dobrou pověst mezi geografy a astronomy.“¹³⁰ Narozdíl od Martiniho získal Kircher své znalosti pouze z druhé ruky.

Ve druhé polovině 17. století se stal nejosvícenějším nástupcem Ricciho, Aleniho a Martiniho belgický jezuita Ferdinand Verbiest. V roce 1658 společně s Martinim přicestoval do Macaa, do roku 1660 pracoval jako misionář v Šanghaji, potom byl povolán do Pekingu, kde měl v úřadu „správce astronomie“ vystřídat německého jezuitu Johanna Adama Schalla von Bell. Verbiest se věnoval rekonstrukci astronomické observatoře v Pekingu. Jeden z jeho planiglóbů, nazvaný *Kunyu tushou* (tj. Mapa světa), byl vydán v roce 1674. Čínu zobrazil velmi přesně, ovšem i v jeho případě se objevují některá chybná zpodobení Dálného východu – např. u Japonska chybí Hokkaido.¹³¹

2.3.2 Charakteristika Martiniho práce *Novus Atlas Sinensis*

Blaeova nakladatelská společnost roku 1655 v Amsterdamu vydala hlavní geografickou práci Martina Martiniho – *Novus Atlas Sinensis*. Dílo obsahuje sedmnáct map se souřadnicemi dvou tisíc sto čínských sídel a sto sedmdesát stran textu plného informací o jednotlivých provinciích – jejich hranic, hlavních rysů, historických podob názvů, zvyků obyvatel a administrativního statutu. Hlavní překážkou pro obchodníky ze Západu při jejich pokusech vstoupit na čínský trh byla jejich chatrná znalost fyzické a ekonomické geografie země. Martiniho publikace posunula evropskou znalost Číny o kus dopředu a eliminovala mnoho předsudků a falešných mýtů z předchozích staletí. Na rozdíl od Ricciho prací, které byly publikovány jen pozdějšími popularizátory, Martini připravoval svou práci k oslovení velmi široké veřejnosti již od samého počátku – dohoda s Blaeuem se zaměřila právě na tento cíl. Využitím Blaeových známostí Martini zajistil, aby jeho práce nezůstala úplně zapomenuta v nějakém archivu. Martiniho Atlas, jenž byl původně publikován v latině, byl brzy přeložen

---

¹²⁹ Castelnovi, Quaini 2007, s. 115.

¹³⁰ Tamtéž, s. 115.

¹³¹ Tamtéž, s. 118.

do hlavních evropských jazyků (francouzština, španělština, holandština, němčina). Athanasius Kircher často podotýkal, že největší zásluhou jeho žáka Martiniho bylo právě vytvoření Atlasu Číny: „*obdivuhodná práce, obsahuje úžasné aspekty přírody a umění, především díky patnácti mapám provincií, které ilustrovaly krajinopis celé Čínské říše.*“¹³²

I když Martini prohlašoval, že procestoval celou říši, zřejmě tomu tak nebylo. Autor potvrdil, že používal pro svou práci nejlepší čínské historické a geografické zdroje. Doslovně řekl: „*nikdo by si neměl myslet, že jsem tyto věci objevil. Prohlašuji na svou čest, že jsem tyto informace získal z čínských geografických knih a map, kde každá provincie je popsána a vytvořena Číňany. Stále mám tyto zdroje a jsem připraven je ukázat každému, kdo se o tyto věci zajímá. Navíc, také ten, kdo je úplně neznalý geografie, potom pochopí moji píli.*“¹³³

Autor rozděluje podle tradiční hierarchické struktury čínské administrativy každou provincii (*sheng*) do prefektur (*fu*), krajů (*zhou*), okresů (*xian*) a samosprávných, municipálních měst (*zhen*). Martino Martini tak byl prvním Evropanem, jenž nejen zmiňoval názvy čínských sídel, ale také poskytl hlavní geografická a ekonomická data. Rozdělení země na provincie charakterizuje rovněž velkou obecnou mapu Číny, na kartuši je napsáno: „*Čínská říše je rozdělena na patnáct království nebo provincií, stejně tak je uvedena skutečná poloha měst, hor, řek, jezer a dalších věcí, které si zaslouží vzít v potaz.*“¹³⁴ Pozdější jezuitští misionáři jako např. Philippe Couplet pokračovali v představování patnácti čínských provincií, i když tento údaj platil jen v době vlády dynastie Ming. Za vlády mandžuské dynastie Qing byla Čína v roce 1676 rozdělena na celkem osmnáct provincií, které zahrnovaly i mandžuské rodové území (tzn. území severovýchodní Číny). Tento fakt svědčí o tom, že se tito autoři nechali ovlivnit Martinim a ignorovali změnu rozdělení čínského území.

Ve svém Atlasu Martini představil i jisté novinky ve světě geografie, mimojiné vysvětluje i otázku předpokládané ostrovní polohy Koreje: „*Co se týká Koreje, mezi Evropany panují různé a nejasné názory, ale jsem si jistý, že je to poloostrov a nemůže tak být obeplut ze všech stran.*“¹³⁵ Dalším důležitým novátorským postupem bylo umístění nultého poledníku tak, aby procházel Pekingem a usnadnil pak autorovi výpočty zeměpisných délek. Nejen to - tímto umístěním nultého poledníku Martini dal představení Číny patřičný důraz. Čína již není zobrazena na periferii mapy, ale v jejím středu. Martini tak vrátil Království středu do jeho původní pozice, tak, jak ji vnímali Číňané. Některá Martiniho tvrzení mohou

---

¹³² Castelnovi, Quaini 2007, s. 121.

¹³³ Tamtéž, s. 121.

¹³⁴ Tamtéž, s. 123.

¹³⁵ Tamtéž, s. 123.

vzbudit úžas, což může být vysvětleno jako následky mýtů a znalostí odvozených z čínských zdrojů. To je příklad následujícího prohlášení: „*Čínská říše jako celek má téměř čtveratý tvar, a tímto způsobem je zobrazena v čínských mapách.*“¹³⁶ Podle čínské symboliky města a každé obydlené místo obecně musí mít čtveratý tvar.

Kromě čínských publikací, o nichž bude řeč později, Martini čerpal také z hlavních evropských zdrojů, mezi něž určitě patřila Ricciho práce. Nicméně nejvíce citovaným autorem je Benátčan Marco Polo. Nejméně dvacekrát Martini podtrhuje nadřazenost své práce, ve srovnání s tou Polovou. Autor často poukazuje na to, že Marco Polo byl jednou z hlavních příčin evropské kartografické zaostalosti a chyb.¹³⁷ Polův příběh vzešel ze zkušenosti, v jeho knize můžeme zaznamenat jen cestovní kartografii plnou rozporuplností a protikladů, je tvořena spíše symboly a náznaky než objektivními údaji. Naopak, Martiniho Atlas může být považován za Nový, protože se opíral o sérii astronomických průzkumů a objektivní data. V Martiniho mapě Číny se objevuje jen jedna nepatrná chyba – přítomnost velkého smyšleného jezera na Západě (*Kia Lacus*), ze kterého teče pět velkých řek směrem k jihu. Ačkoliv některé z řek v jihovýchodní Asii mají své prameny v tomto území, nevytékají z jezera, ale pramení v horách východního Tibetu. Tento fakt poukazuje na skutečnost, že tato zakořeněná tradice byla zřejmě předávána z generace na generaci, i přes všechny pokusy dát kartografické tvorbě vědecktější základ. Mezi novinky Martiniho Atlasu patří také tabulka obsahující vzdálenosti mezi jednotlivými městy, které jsou znázorněny podobně jako u dnešních atlasů.

Novus Atlas Sinensis byl vydán J. Blaeuem jako šestý díl jeho *Theatrum orbis terrarum sive Atlas Novus* (1635–1655) a pak byl vložený do *Atlasu Maior* (1663–1672), největšího vydavatelského počínu 17. století (obsahoval jedenáct nebo dvanáct dílů, s více než třemi tisíci stranami textu a okolo šesti set dvoustránkových tabulek). Martiniho práce získala spoustu slávy a proslulosti. Teprve v 18. století, po publikaci přesnějších průzkumů francouzských jezuitů, její význam ustoupil do pozadí.¹³⁸

---

¹³⁶ Castelnovi, Quaini 2007, s. 123.

¹³⁷ Tamtéž, s. 123.

¹³⁸ Tamtéž, s. 125.

2.3.3 Mongolské a čínské zdroje Martiniho Atlasu

Sláva a hodnota Martiniho Atlasu spočívala ve skutečnosti, že se autor spoléhal především na čínské zdroje informací: „*Co tvoří hodnotu Martiniho Atlasu je skutečnost, že je to překlad a redukce Geografie Velkých Mingů,*“¹³⁹ poznamenal si otec Amiot na konci 18. století. V roce 1938 tuto skutečnost zdůrazňoval také dr. Walter Fuchs. Měl při tom na mysli především práci *Guang Yutu*, jejímž autorem byl Luo Hongxian (1504–1564). Ten ji však sestavil na základě díla *Yuditu* (1311–20) od taoistického mnicha Zhu Sibena (1273–1335/40), jehož práce spatřila světlo světa v době vlády mongolské dynastie Yuan. Když tedy posuzujeme prameny, které Martini při psaní svého díla *Novus Atlas Sinensis* použil, musíme mít na paměti, že to sice byly práce vydané v době vlády dynastie Ming, ale měly mongolský původ.¹⁴⁰ Dr. Fuchs připravil nové vydání atlasu v edici pocházející z doby okolo roku 1555. Fuchsova práce, obsahující celkem třicet dva map, ve velmi čitelném formátu, reprodukuje mapy a představuje velké množství dobře setříděných dokumentů nejen z čínských edic, ale také z redakcí mongolského atlasu.

Nástup dynastie Ming k moci v roce 1368 nezničil všechny stopy vědeckého rozvoje, jenž vzkvétal během vlády předchozí mongolské dynastie Yuan.¹⁴¹ Hlavní pozornost vědy se v mongolské Číně obrátila ke geografickým studiím. V Číně se tehdy nacházela také významná geografická literatura o Západě.¹⁴² Mezi lety 1311 a 1320 již zmíněný Zhu Siben sestavil velkou mapu Číny a sousedních zemí – *Yuditu*. Kopie této práce se nezachovala přímo, ale známe ji z její adaptace, kterou vytvořil v roce 1541, v době vlády dynastie Ming, známý učenec Luo Hongxian.¹⁴³ V předmluvě a v závěru autor uvedl změny, které ve srovnání s Zhu Sibenovým atlasem učinil a nové zdroje svých informací. Kopie Luo Hongxianova díla byla znovu vydána někdy okolo roku 1555. Tato verze je lépe zpracovaná než ta původní z roku 1541. Druhá edice atlasu potom vyšla v roce 1558, třetí edice v roce 1561, čtvrtá v roce 1566, pátá v roce 1572 a šestá v roce 1579. Právě edici z roku 1579, která

---

¹³⁹ Malek 2000, s. 223.

Da Ming Hu Yi Tu = nebo také Mapa Velkých Mingů, mapa světa vytvořená v Číně v době vlády dynastie Ming, vznikla okolo r. 1389.

¹⁴⁰ Malek 2000, s. 223.

¹⁴¹ Tamtéž, s. 224.

¹⁴² Tamtéž, s. 225.

¹⁴³ Tamtéž, s. 226.

má mnohem víc nedostatků než verze z doby okolo roku 1555, použil Matteo Ricci při své geografické práci.¹⁴⁴

Neví se přesně, zda Martini pracoval jen s touto prací a ve které z jejích edic, protože ve svém díle nevedl, jaké přesně byly čínské zdroje, z nichž čerpal. Je však velmi pravděpodobné, že při své práci využil Luo Hongxianovo dílo v některé z jeho edic. Dá se předpokládat, že si pro sestavení své práce Martini vybral edici *Guang Yutu* z roku 1579, poněvadž byla nejmodernější a nejpřesnější. Pokud ne kvůli jejím mapám, tak alespoň pro její text, protože se Martini ve své práci věnuje i statistice a můžeme tedy předpokládat, že čísla převzal z této nejnovější edice, jelikož v té době byla nejaktuálnější.¹⁴⁵

2.3.4 Čínská urbánní struktura podle Atlasu

Popis každé provincie se skládá ze seznamu jednotlivých *urbes* (tj. hlavní města distriktu), potom následují *civitates*, které jsou *urbes* podřízeny. Organizace městských center odpovídá administrativní hierarchizaci. Každé město spravuje svůj vlastní distrikt. Nejvýše postaveným městským centrem je *metropolis*, které spravuje určitý počet tzv. center druhého řádu. *Urbes* tvoří jádro center třetího a čtvrtého řádu – tzv. *civitates*. Martini si uvědomoval ohromnou velikost Čínské říše, každá provincie zabírala území větší než velké evropské země.¹⁴⁶ Tak tedy vypadalo uspořádání vytvořené císařskou mocí: celé zemi vládne jeden císař, který každý rok do jednotlivých provincií posílá inspektora, vybaveného rozsáhlými pravomocemi, na inspekci. Městský fenomén v Atlasu reprezentuje sto padesát měst „zvláštní velikosti a urozenosti“ a tisíc dvě stě dvacet šest měst „nižšího stupně.“ Pokud jde o kritéria pro rozlišení mezi *urbes* a *civitates* Martini říká: „*Jestliže někdo posuzuje velikost, není tak velký rozdíl mezi hlavními městy prefektur, jež se označují urbem a ostatními městy, které nazýváme civitates. Jejich jediný rozdíl spočívá v titulu a v moci jejich prefektů a mandarínů, v souvislosti s čínskými politickými právy a zvyky.*“¹⁴⁷ Hierarchickou pozici města tak definuje jeho administrativní funkce.¹⁴⁸

---

¹⁴⁴ Malek 2000, s. 227.

¹⁴⁵ Tamtéž, s. 242.

¹⁴⁶ Arnoldi 1996, s. 279.

¹⁴⁷ Tamtéž, s. 280.

¹⁴⁸ Tamtéž, s. 280.

Čínská města byla historicky vždy těsně svázána se zemědělskou půdou. Zrodila se jako útočiště poskytující dočasný úkryt rolníkům z přilehlých oblastí.¹⁴⁹ Nejdůležitější rys k určení pozice města byly městské hradby. *Urbes a civitates* nabývají svůj status tím, že jsou chráněny vysokými hradbami a příkopy.¹⁵⁰ V souladu s urbanistickými předpisy čínská města musela být obklopena dvěma hradbami – vnitřní, která uzavírala obydlené město a vnější, jež obklopovala otevřený prostor zeleninových zahrad a sadů. Podle Martiniho popisu však město nebylo uzavřeno hradbami, ale: „často se rozšiřovalo vně hradeb, kde se rozprostírala rozsáhlá předměstí, ve kterých je hustota obyvatel téměř tak vysoká jako uvnitř hradeb.“¹⁵¹ Městské krajiny dominovaly věže na městských hradbách, dále pagoda vně hradeb a hodinové věže. Dalším typickým městským rysem byly chrámy: „Nedaleko od věží stojí chrám, téměř vždy okázalý a luxusní, a obvykle je tam velkolepý chrám zasvěcený městskému Bohovi.“¹⁵² Dalším městským elementem byl trh, jeho důležitost a velikost. V městském centru byly domy bohatých, především příbytky prefektů,¹⁵³ které podle Martiniho: „můžeme nazývat skutečnými paláci.“¹⁵⁴ Když nepočítáme již zmíněné monumenty, byla celková krajina čínského města relativně homogenní. Soukromá obydlí nebyla nijak zvlášť propracovaná, podle popisů v Atlasu se domovní architektura držela jednotného designu. Domy nebyly stavěny ze dřeva, ale z cihel, a byly: „pokryty nádherným čínským lakem, který nazývají *c'ie a* díky kterému se vše krásně leskne.“¹⁵⁵ Střecha se většinou skládá z keramických dlaždic a spočívá na keramických sloupech. Jak autor uvedl: „*Toto jsou domy, které jsou pohodlnější než naše a uvnitř jsou čistější.*“¹⁵⁶

Martiniho nejzajímavější postřehy můžeme zaznamenat v případě městského zřízení typu *metropolis*. Podle autora je význačným rysem označujícím prostředí takového města atmosféra prestiže, která z něho vychází. Evidentní je rovněž jeho strategická role. Odlišujícím prvkem metropole byla také nádhera a lesk jejích budov.¹⁵⁷

Velmi zajímavé jsou informace, které autor poskytuje o ekonomické aktivitě měst, dále potom o fyzických aspektech území – klimatu, vodních cestách, geografických pozicích.

---

¹⁴⁹ Arnoldi 1996, s. 281.

¹⁵⁰ Tamtéž, s. 282.

¹⁵¹ Tamtéž, s. 283.

¹⁵² Tamtéž, s. 283.

¹⁵³ Prefekt = úředník stojící v čele úřadu prefektura.

¹⁵⁴ Arnoldi 1996, s. 283.

¹⁵⁵ Tamtéž, s. 284.

¹⁵⁶ Tamtéž, s. 284.

¹⁵⁷ Tamtéž, s. 284.

Martini poskytuje i údaje týkající se nerostného bohatství, pěstovaných plodin nebo množství ryb v místních vodách. Autor popisuje také vojenské a obranné prvky čínského města.¹⁵⁸

2.3.5 Odvody daní v Čínské říši podle Atlasu

Ve svém Atlasu Martini popisuje patnáct čínských provincií a podává také demografické údaje týkající se jednotlivých provincií. Provincie se dělí, jak již bylo popsáno výše, na *metropolis*, *urbs* a *civitas*. Martini pro každou provincii také sepsal množství komodit, které se platily jako dávky císaři. Demografické údaje ukazují počet domácností a mužů – do čísel se nezapočítávají eunuchové, magistrátní úředníci, vojáci, ženy a děti. Čínská společnost v té době považovala muže za nejdůležitější a nezohledňovala všechny jedince jako sobě rovné.

V souladu s údaji, které Martini udává, v Číně žilo celkem 58 814 783 mužů. Vynásobením mužské populace číslem tři se dostáváme k číslu 176 444 249, což je pravděpodobný celkový počet obyvatel všech patnácti čínských provincií.¹⁵⁹ Provincií s největším počtem domácností byl podle Martiniho údajů Jiangnan, hned za ním následuje Jiangxi a Zhejiang. Nejvíce zalidněnou provincií byl Jiangnan, který následovaly provincie Shandong a Jiangxi. Průměrná velikost rodiny se pohybovala mezi deseti a dvaatřiceti členy – tzn., že se v Číně objevovala rodina patriarchálního typu.

Typ zboží, který byl placen jako dávka císaři, kopíroval různý typ produkce a bohatství v jednotlivých provinciích. Největší množství obilí bylo vyprodukováno v provinciích Sichuan a Jiangnan, nejvíce mořského hedvábí¹⁶⁰ v Henanu a Shanxi, největší množství hedvábí v Zhejiangu a Jiangnanu, nejvíce bavlny zase v Shaanxi a Sichuanu. Co se týče soli, tak její největší objem byl vyprodukován v Jiangnanu a Zhejiangu. Základními komoditami, kterými se platily daně, byly kukuřice a seno, luxusními produkty zase lýko, tkaniny a sůl (ceněná komodita, často využívána v zastoupení peněz). Mezi provincie s vysokou produkcí základních komodit můžeme zařadit Jiangnan a Zhejiang. Provincie

---

¹⁵⁸ Arnoldi 1996, s. 285.

¹⁵⁹ Tonazzo 1996, s. 295.

¹⁶⁰ Mořské hedvábí = jemná vlákna vylučovaná mlži

s vysokou produkcí základních komodit a průměrnou produkcí dalšího zboží byly Sichuan, Peking, Shanxi, Shandong a Henan. K provinciím s průměrnou produkcí zboží se řadily Shaanxi, Jiangxi a Yunnan. Mezi provincie s nízkou produkcí všech druhů zboží patřily Fujian, Guangdong a Guangxi.¹⁶¹

2.3.6 Význam Martiniho práce *Novus Atlas Sinensis*

Novus Atlas Sinensis proslavil Martina Martiniho v evropském odborném světě. Svědčí o tom velké množství překladů a reprintů jeho Atlasu. Mohl by být prohlášen za „otce čínské geografie.“ Dokonce i po vydání D’Anvillových map pro Kangxiho Atlas v roce 1735, bylo stále třeba brát Martiniho *Novus Atlas Sinensis* na zřetel. Sláva jeho práce spočívala především v tom, že k jejímu sestavení použil čínské zdroje.¹⁶²

Novus Atlas Sinensis je další mimořádný výsledek Martiniho neúnavné práce. Byl základní příručkou pro Evropany, kteří chtěli porozumět čínské geografii a dozvědět se nějaké informace o Čínské říši. Martiniho Atlas neobsahoval jen cenné mapy, ale také autorův text vztahující se k jednotlivým mapám, tabulku se vzdálenostmi mezi čínskými městy a některé novinky ze světa geografie. Martino Martini svůj Atlas napsal v latině a již při sestavování práce věděl, že ji chce v Evropě vydat. Martiniho geografická práce zaznamenala v Evropě velký ohlas. Evropanům se v podobě jeho práce dostala do rukou první podrobná publikace o geografii Číny sestavená Evropanem, na základě použití čínských zdrojů. Význam Martiniho díla je tedy odborně geografický, populárně naučný – autor přiblížil geografii Číny jak odborné, tak i široké veřejnosti a v neposlední řadě jeho význam spočívá na poli politickém a vojensko hospodářském – Evropa se díky Martiniho práci seznámila s velikostí a mocí Čínské říše.

---

¹⁶¹ Tonazzo 1996, s. 296.

¹⁶² Malek 2000, s. 223.

2.4 Qiuyou pian a další čínské práce

Práce napsané v latině (tj. *Novus Atlas Sinensis*, *Sinicae Historiae Decas Prima* a *De Bello Tartarico Historia*) Martinimu zajistily slávu na Západě. Jsou považovány za milníky v historii sinologie, především nejdůležitější a nejznámější z Martiniho děl – *Novus Atlas Sinensis*. Díky tomu, že byla tato díla napsaná v latině, hojně je četli západní badatelé, kteří se zabývali východoasijskými studiemi a díky tomu se těšily mimořádné popularitě. Totéž neplatí v případě Martiniho čínských prací, které napsal, aby představil Číňanům některé aspekty evropské kultury. Martiniho čínské práce nepojednávají o geografii a historii Evropy.¹⁶³ Namísto toho se zabývají teologií a filozofií Západu.

2.4.1 Qiuyou pian

Martiniho nejdůležitější čínskou prací je *Qiuyou pian*, neboli *Smlouva o přátelství*. Martini nebyl prvním jezuitou, který se zabýval tímto tématem. Matteo Ricci napsal podobnou práci – *Jiaoyou lun*, neboli *Esej o přátelství*.¹⁶⁴ Zájem obou jezuitů o toto téma není překvapující. Čínští literáti přikládali tomuto předmětu mimořádnou důležitost – hodně čínských básní se inspirovalo spíše přátelstvím než láskou. Nespočetné množství básní tak popisuje hořkost loučení, radost ze znovushledání a potěšení z přátelství. Autoři prózy při opravdovém přátelství (*zhengjiao*) předpokládají dokonalou podobnost názorů dvou osob (*Erren dongxin*). Opravdové přátelství může být dosaženo jen mezi vzdělanými muži (*Junzi zhijia*), obdařenými vysokými morálními principy a zdravým studiem. Přátelství může existovat i mezi lidmi z nižší třídy – mezi podprůměrnými a nevzdělanými osobami, ale v tomto případě jsou jejich city jen nízkými city. První jezuitští misionáři brzy poznali, že je přátelství jedním z předmětů podporovaných čínskými literáty. Když se potom snažili představit západní kulturu Číně, považovali za užitečné představit také západní koncepci přátelství, aby ukázali, že dokonce i v daleké Evropě si lidé vysoce cenili přátelství. V šíření

---

¹⁶³ Bertuccioli 1996, s. 199.

¹⁶⁴ Český překlad Ricciho práce: Andreotti, Giulio. *Matteo Ricci: jezuita v Číně (1552–1610)* [z italského originálu přeložil Josef Koláček]. *Rozprava o přátelství* [z čínského originálu přeložila Lucie Olivová]. Olomouc: Refugium Velehrad-Roma, 2007.

křesťanství jezuité museli nalézt shodu s čínskými literáty a předmět přátelství jim dal příležitost, aby použili citace ze západní klasické literatury a filozofie. To vše vysvětluje proč byly v časovém rozmezí šedesáti let vydány hned dvě práce o přátelství – Ricciho v roce 1595 a Martiniho v roce 1661.¹⁶⁵

Když Martini v červnu roku 1647 projížděl městem Lin'an,¹⁶⁶ byl vlídně přijat doktorem Zhu Shim, se kterým vedl dlouhý rozhovor na téma přátelství. Při zmínce Ricciho práce Martini upozornil na skutečnost, že Ricci nezpracoval téma přátelství důkladně. Z toho důvodu se Martini cítil být zavázán k tomu vytvořit důkladnější studii, pozdější *Qiuyou pian*. Ricci i Martini hráli roli přítele, jenž přijel zdaleka a je zdvořile přijat. Oba opláceli svým čínským přátelům jejich laskavost nabídkou vytvoření práce o přátelství, kterou sestaví speciálně pro ně. Obě díla sice obsahují podobné názory, ale v mnoha ohledech se liší. Martini napsal delší a kompletnější práci než Ricci. Zatímco *Jiayou lun* není rozdělena do kapitol, *Qiuyou pian* se skládá ze dvou částí, které obsahují jedenáct a devět kapitol. Celkově má dvaatřicet stran, z nichž je deset stran vyhrazeno pro předmluvy napsané Zhang Anmaem, Xu Erjuem (vnuk Xu Guangqiho), Zhu Shim a Martinim. *Qiuyou pian* bylo vydané v roce 1661 v Hangzhou, bezprostředně po Martiniho smrti, poté, co na ní pracoval téměř patnáct let.

Qiuyou pian se od *Jiayou lun* liší také způsobem, jak jsou citovány zdroje. Ricci pouze přeložil určitý počet pasáží od klasických a křesťanských autorů, bez toho aniž by přidal nějaký vlastní komentář. Martini naproti tomu citáty od klasických, křesťanských a renesančních autorů otevřeně komentuje, tu a tam vkládá své poznámky a úvahy.¹⁶⁷ Občas v citovaných pasážích uvádí jméno autora nebo osob, kterých se to týká, někdy ne. Jména osob nebo názvy titulů knih jsou často transkribovány jen poněkud přibližně, tzn. že je vždy poněkud těžké určit zdroj citací. Martini nejčastěji cituje práci *De Amicitia* od Marca Tullia Cicera. Název práce není nikdy přímo zmíněn, Martini upřednostňuje před citované pasáže umístit jména Cicero nebo Tullius. Celkem třináct citací se objevuje z Bible a je tak druhým nejčastěji citovaným zdrojem. Klasičtí řečtí a latinští autoři, které Martini klasifikuje jako „pohanské autory“, jsou citováni častěji než ti křesťanští a renesanční. Hlavním zdrojem anekdot jsou Valerius Maximus, Herodotos, Diogenes Laertius, Plutarchos a někteří renesanční autoři. Martini zařazuje do své práce také falza – na konci díla představuje dopis přisuzovaný římskému císaři Marcu Aureliovi, jež je adresován jistému Pirranovi. Marcus

---

¹⁶⁵ Bertuccioli 1996, s. 200.

¹⁶⁶ Lin'an = okresní město spadající pod Hangzhou, provincie Zhejiang.

¹⁶⁷ Bertuccioli 1996, s. 201.

Aurelius tento dopis však nikdy neposlal. Autorem dopisu je Antonio de Guevara, který ho publikoval ve své práci z roku 1529 - *Reloj de Principes*. Nehledě na Martiniho skvělé vzdělání, autor nemohl znát nazpaměť všechny citované pasáže užívané ve své práci. Navíc, během let strávených v Číně (1643–1650; 1659–1661) neměl přístup k velkým knihovnám s evropskými knihami. Musel se tak uchýlit k nějakému slovníku citací. V té době takových slovníků bylo k dispozici velké množství – např.: S. Bellengandus - *Volumen Sententiarum* (Lyon 1559); L. D. Brusoni – *Facetarium Exemplorumque* (Basilej 1559).¹⁶⁸

Ricciho esej byla publikována, přeložena a citována mnohokrát a studovali ji mnozí sinologové (např. Dehergne, D'Elia nebo čínský historik Fang Hao). Martiniho pojednání bylo naopak vydáno pouze jednou, a to v r. 1661 v dřevorytecké edici. Původní dřevorytecká verze Martiniho práce byla v roce 1972 fotograficky reprodukována v Taipei.¹⁶⁹

2.4.1.1 Obsah *Qiuyou pian*

Ricciho kniha *Jiaoyou lun* je psána ve formě sebrání krátkých citací a přísloví, které autorovi brání, aby volně rozvinul své názory. Ricci měl k sepsání své práce navíc málo času. V kulturním klimatu své doby však poskytla intelektuálům z provincie Jiangxi výborný nástroj pro pochopení a studium západních konceptů přátelství. Martino Martini však vyslovil o této knize kritičtější soud: „*Kniha napsaná Matteem Riccim není nic než výklad toho, co slyšel v dětství. Autor tak nevysvětlil v úplnosti všechny aspekty přátelství.*“¹⁷⁰ Martini tedy vytvořil svou knihu o přátelství *Qiuyou pian*, aby napravil nedostatky Ricciho práce.

První díl Martiniho práce se zabývá jedenácti tématy, a to:

1. „Těžkosti při hledání opravdového přítele“
2. „Rozdíl mezi opravdovým a falešným přátelstvím“
3. „Opravdoví přátelé se sami sebe navzájem nebojí“
4. „Jakého přítele byste si měli vybrat?“
5. „Škoda způsobená falešným přátelstvím“
6. „Výhody dobrého přátelství“

---

¹⁶⁸ Bertuccioli 1996, s. 202.

¹⁶⁹ Tamtéž, s. 203.

¹⁷⁰ Tamtéž, s. 214.

7. „Schopnosti opravdové lásky“
8. „Kořeny opravdového přátelství“
9. „Opravdový přítel vyhovuje svému příteli, který je dobrý a nepožaduje po něm nic nespravedlivého“
10. „Opravdový přítel může učinit vše, kromě špatných věcí“
11. „Nikdy nesmíte podezírat své přátele“

Druhý díl, kromě toho, že obsahuje „Dopisy římského císaře svým přátelům“, zahrnuje také následující názvy kapitol:¹⁷¹

1. „Je snadné osvojit si pozitivní a negativní aspekty přítele“
2. „Nikdy byste neměli být agresivní a naštvaní na přítele, ale měli byste být milí.“
3. „Nikdy byste neměli nenávidět nebo závidět příteli“
4. „Nikdy byste neměli hovořit špatně o příteli“
5. „Nikdy byste neměli pochlebovat příteli“
6. „Nikdy se nespřátelte s někým, kdo má dvě tváře“
7. „Není správné se spřátelit a žádat dary od přítele“
8. „Měli byste najít dobrý způsob využití darů od přítele“

Martiniho *Qiuyou pian* je protknut argumenty a autorovými názory. Jeho práce je tak komplexnější než ta Ricciho, která obsahuje pouze citace a přísloví. Díky odkazům na starověké evropské legendy a anekdoty je Martiniho práce zajímavá. Martini shrnuje, že: *„Přátelství je moře lásky, které je obtížné překročit.“*¹⁷² Láska je podle autora předpokladem a základem přátelského vztahu – je těžké si představit přátelství mezi dvěma osobami, kterým chybí „láska“ pro toho druhého. Autor ještě uvádí, že: *„je těžké najít opravdového přítele, protože tu existují nebezpečí falešných zdání laskavosti, které skrývají pustá srdce, a medová slova, která ukrývají dábelké úmysly.“*¹⁷³ Každý proto musí být velmi obezřetný, když se spřátelí s někým novým.¹⁷⁴ Při popisu skutečného přítele Martini ještě uvádí: *„Mít přátele je jako mít mnoho ruk, očí, uší, nohou, úst a srdcí. Když nevidím, oko mého přítele vidí; když neslyším, přítel slyší; kam nemohu přijít, přijde můj přítel; kde nemohu mluvit, hovoří přítel; a to, co nemohu vědět, se můj přítel dozví pomocí svého srdce. To je dar Pána – s dobrým přítelem Ti On poskytuje všechny tyto radosti.“*¹⁷⁵

---

¹⁷¹ Hao 1996, s. 214.

¹⁷² Tamtéž, s. 215.

¹⁷³ Tamtéž, s. 215.

¹⁷⁴ Tamtéž, s. 215.

¹⁷⁵ Xu Mingde 1996, s. 35.

2.4.2 Zhenzhu linghun lizheng

Další Martiniho čínská práce nese název *Zhenzhu linghun lizheng*, neboli *Rozumové důkazy existence Pravého Boha a nesmrtelnosti duše*. Kniha obsahuje dvě kapitoly a úvod. První kapitola, nazvaná *Tianzhu lizheng*, předkládá čtyři argumenty svědčící o existenci Boha. Druhá kapitola, která se nazývá *Linghun lizheng*, obsahuje dvaadvacet důkazů nesmrtelnosti lidské duše.

Toto dílo je ve skutečnosti zkráceným překladem knihy od Leonarda Lessia – *De Providentia numinis et de animi immortalitate*. Lessiova práce byla poprvé vydána v roce 1613 v Antverpách a pod názvem *Opuscula varia* roku 1617 v Benátkách. Druhá kapitola Martiniho knihy je poměrně věrným překladem té části Lessiovy knihy, jež pojednává o nesmrtelnosti duše, avšak první kapitola přebírá od Lessia jen čtyři z jeho patnácti důkazů pro existenci Boha. Tento postup Martini vysvětlil ve svém *Brevis relatio*, vydaném v Římě v roce 1654, na straně XXXIV – omezil se pouze na překlad té části Lessiovy knihy, která již nebyla přeložena do čínštiny jezuitou Johannem Adamem Schallem von Bell v jeho knize publikované v roce 1629.¹⁷⁶ Neví se, kdy přesně byla tato Martiniho práce publikována.¹⁷⁷

2.4.3 Martiniho další čínské práce

Text dalších dvou Martiniho děl, napsaných v čínštině, nemáme k dispozici, protože jedno z nich se nejspíš ztratilo a druhé nebylo nikdy dokončeno. Práce misionářů napsané v čínštině pravděpodobně vznikaly za pomoci vzdělaných čínských konvertitů, kteří jim pomohli uvést texty do elegantního a čtivého stylu. Jedním z těchto konvertitů byl Zhu Zongyuan, narozený v roce 1609, který byl pokřtěn ještě jako velmi mladý. Jeho katolické jméno bylo Cosmas. Zhu Zongyuan s Martinem Martinim koncipovali plán společného překladu prací jezuitského teologa Francisca Suareze. Vytkli si tak obrovský cíl a úkol. Suarez byl velmi plodný spisovatel a jeho všestranné vzdělání daleko převyšovalo schopnosti obou překladatelů. V roce 1650 se Martini s Zhu Zongyuanem museli rozloučit – Martini byl

---

¹⁷⁶ Bertuccioli 1996, s. 203.

¹⁷⁷ Tamtéž, s. 204.

odvolán do Říma a Cosmas byl přesunut do jiného úřadu. Práce taky nebyla nikdy dokončena ani publikována.¹⁷⁸

Martiniho poslední čínskou prací byla esej o buddhismu. S největší pravděpodobností byla i tato práce ztracena.¹⁷⁹

2.4.4 Význam Martiniho čínských prací

Přínos jezuitského misionáře Martina Martiniho nespočíval jen v představení Čínské říše Evropě. Martini napsal také několik prací v čínštině, jejichž prostřednictvím se snažil představit čínským vzdělancům evropskou kulturu. Jeho čínské práce se dotýkaly problematiky přátelství (*Qiyuou pian*), ale také teologie. Díky tématu přátelství Martini mohl čínským literátům představit některé vybrané pasáže od antických („pohanských“) a křesťanských autorů. Martini s čínskými literáty jistě hovořil nejen o křesťanské víře, ale také o své evropské domovině, o její kultuře a historii. Nesestavil však žádný evropský atlas nebo knihu o evropské historii. Správně tušil, že zaujme čínské vzdělance spíše prací o tématu, které je jim blízké. Přátelství, které bylo v čínské kultuře tradičně vysoce ceněno, se zdálo být dobrou volbou. Seznámil tak Číňany se skutečností, že Evropané nejsou povrchní lidé s nízkými city, ale naopak si přátelského vztahu cení stejně jako Číňané. Další okruh Martiniho prací v čínštině se týkal teologie a byly sestaveny pro potřebu šíření křesťanské víry a jeho misijní práce. Stejně jako ostatním misionářům, také Martinimu pomáhali při sestavení prací v čínštině vzdělaní čínští konvertité. Misionáři sice čínsky uměli, avšak Číňané jim pomohli uvést čínský text do správné a čtivé formy.

---

¹⁷⁸ Bertuccioli 1996, s. 204.

¹⁷⁹ Tamtéž, s. 205.

2.5 Grammatica Sinica

Grammatica Sinica, jejímž autorem je Martino Martini, je jedna z prvních, ne-li úplně první gramatika čínštiny, vytvořena pro použití západními badateli. Nikdy nebyla publikována. Pokud by byla vydána, předcházela by o mnoho let první publikovanou gramatiku čínštiny z roku 1703.

Zásadním problémem tohoto díla je určení počtu rukopisů gramatiky a zjistit, kde jsou uchovány. Jeden z rukopisů, pravděpodobně napsaný Martiniho rukou, je uchován v knihovně Glasgowské univerzity. Skládá se ze čtyřiceti stran a je rozdělen do tří částí: první část se zabývá zvuky nebo spíš tóny čínského jazyka, druhá část se potom potýká s podstatnými jmény, zájmeny a slovesy, a ta třetí část se zabývá předložkami, příslovci, citoslovci, spojkami, číslovkami a radikály. Vysvětlení v latině jsou krátká a stručná. Příklady jsou napsány v čínštině a doplňuje je překlad do latiny a jejich transkripce.¹⁸⁰ Pravděpodobně existují také další rukopisy v nějaké knihovně, kde se o jejich přítomnosti neví. Text Martiniho gramatiky neúnavně hledali někteří slavní sinologové ze severní Evropy, kteří nikdy nebyli v Číně a museli se tak uchýlit ke studiu Martiniho práce, aby se naučili čínsky. Text Martiniho gramatiky tak byl zkopírován mnohokrát.

Když v letech 1653–1657 Martini navštívil Evropu, setkal se se slavným holandským orientalistou Jacobem Goliiem, kterému v roce 1654 věnoval jednu z kopií své gramatiky. Golius později nadšeně hovořil o rozhovoru, který s Martinim vedli o Číně v Antverpách. Další kopii gramatiky dal francouzský jezuitský misionář působící v Číně – F. Couplet, jenž pobýval v letech 1682–1692 v Evropě, knihovníkovi Bibliotheque Mazarine v Paříži. V roce 1689 si známý německý sinolog Christian Mentzel opatřil kopii Martiniho gramatiky. Byla mu poslána z Batávie (tj. dnešní indonéska Jakarta). Mentzelova kopie gramatiky je zřejmě shodná s rukopisem, jenž byl uchovávaný v Královské knihovně v Berlíně. Berlínskou gramatiku pak okopíroval také ruský sinolog Gottlieb Bayer. Berlínská gramatika se zřejmě ztratila během Druhé světové války.

Celý tento komplikovaný příběh rukopisů Martiniho gramatiky, často kopírovaných, svědčí o důležitosti práce.¹⁸¹

---

¹⁸⁰ Bertuccioli 1996, s. 205.

¹⁸¹ Tamtéž, s. 206.

2.5.1 Juan Caramuel y Lobkowitz

V souvislosti s Martiniho Gramatikou čínštiny nesmíme zapomenout na Juana Caramuela y Lobkowitze, na setkání obou mužů a jejich spolupráci.

Juan Caramuel y Lobkowitz se narodil 23. května roku 1606 v Madridu. Caramuelův otec byl aristokrat a inženýr, a matka, která pocházela z Čech, byla rovněž urozeného původu. Již od dětství se zajímal o matematiku a astronomii. V roce 1625 vstoupil do cisterciáckého kláštera La Espina ve španělské diecézi Palencia.¹⁸² Studoval teologii na univerzitě Alcalá de Henares¹⁸³ pak pokračoval ve studiu na univerzitě v Salamance a od roku 1632 v Lovaňi.¹⁸⁴ V roce 1638 získal na Lovaňské univerzitě doktorský titul. Do roku 1645 Caramuel vyučoval v Lovaňi a stal se opatem ve skotském Melrose.¹⁸⁵ Od roku 1647 se nacházel v Praze, kde měl z pověření císaře Ferdinanda III. řídit dva benediktinské kláštery – ve Vídni a Emauzský klášter v Praze.¹⁸⁶ Do roku 1655 proto často cestoval mezi Prahou a Vídní, v roce 1655 se přestěhoval do Říma.¹⁸⁷

Juan Caramuel y Lobkowitz, stejně jako třeba Athanasius Kircher, také patřil mezi všestranné učence 17. století. S Kircherem Lobkowitze pojilo přátelství a hluboký respekt.¹⁸⁸ Od roku 1644 se datuje jejich korespondence. S Kircherem Caramuel sdílel matematické, astronomické a hudební zájmy.¹⁸⁹ V červenci 1657 byl Caramuel jmenován biskupem v Kampánii¹⁹⁰ v jižní Itálii.¹⁹¹ V roce 1673 se Caramuel stal biskupem ve Vigevanu.¹⁹² V nové diecézi setrval až do své smrti v roce 1682.

Caramuel byl svým způsobem géniem tehdejší doby. Udržoval korespondenci s významnými badateli, jakými byl např. Descartes, Gassendi nebo Kircher, byl autorem více

---

¹⁸² Palencia = město ve španělském autonomním společenství Kastilie a León, nachází se 235 kilometrů severně od Madridu.

¹⁸³ Alcalá de Henares = španělské město, leží 30 kilometrů severovýchodně od Madridu. Je proslulé především svou univerzitou, kde studovala řada významných osobností a jako rodiště Miguela Cervantese.

¹⁸⁴ Lovaň = pův. název Leuven, belgické univerzitní město, správní centrum provincie Vlámky Brabant ve Vlámském regionu.

¹⁸⁵ <http://132.187.98.10:8080/encyclopedia/en/caramuelJuan.pdf> (17. 2. 2011)

¹⁸⁶ Emauzský klášter = klášter benediktinů u chrámu P. Marie a slovanských patronů, zv. Na Slovanech či Emauzy. Byl založen 21. listopadu roku 1347 českým králem a římským císařem Karlem IV.

¹⁸⁷ Paternico 2008, s. 411.

¹⁸⁸ Tamtéž, s. 410.

¹⁸⁹ Paternico 2008, s. 411.

¹⁹⁰ Kampánie = oblast v jižní Itálii, v současné době má 5,7 milionu obyvatel a dělí se na pět provincií.

¹⁹¹ Paternico 2008, s. 412.

¹⁹² Vigevano = italské město v oblasti Lombardie

než sedmdesáti publikovaných děl, zachovalo se jeho třicet rukopisů, zanechal po sobě knihovnu vázaných knih a rukopisů, stejně jako matematické a hudební nástroje.¹⁹³

2.5.2 Caramuel, setkání s Číňanem Dominicem, Martinim a studium čínštiny

V roce 1654, po vydání Martiního díla *De Bello Tartarico Historia*, ještě více vzrostl zájem Juana Caramuela Lobkowitze o čínštinu. V té době Caramuel pobýval mezi Prahou a Vídní. V roce 1654 se rozkřiklo, že v hlavním městě Rakouské říše se nachází mladý Číňan, který umí portugalsky. Caramuel usiloval o setkání s tímto mužem, chtěl se ho zeptat na mnohé aspekty jeho rodného jazyka. O setkání s ním píše sám Caramuel ve své práci *Apparatus Philosophicus*, kde prohlašuje: „*Dominicus Finchipai, pobývající v roce 1654 v rakouské Vídni, byl dobrý a horlivý muž, Číňan, který uměl také portugalsky. Navštívil jsem ho, abych získal nějaké znalosti o jeho jazyce.*“¹⁹⁴ V práci *Apparatus Philosophicus*, vydané roku 1665, Caramuel věnoval dvě strany čínskému jazyku. Věnoval se čínským znakům (*Characteres Sinenses*) a čínské gramatice (*Grammatica Sinensis*). Datum vydání Caramuelovy práce by nemělo čtenáře zmást. Proces vzniku Caramuelových děl byl vždy zdoluhavý – knihy byly opravovány a revidovány po celé roky. Popis čínštiny v této práci se datuje do roku 1654, do období Caramuelových rozhovorů s Dominicem Finchipaiem. Díky rozmluvě s tímto Číňanem napsal také další pasáž ve své práci *Apparatus Philosophicus*: „*Čínština má více než čtyřicet tisíc hláskovacích znaků. Ve skutečnosti nikdo nemůže zastávat politickou úlohu (zřejmě myšleno úřad) se znalostí méně znaků, avšak filozofové, teologové a právníci se učí dalších třicet tisíc znaků, aby mohli řádně vyjádřit své myšlenky.*“¹⁹⁵ V popisu gramatiky se však Caramuel poněkud nešťastně snaží natlačit čínštinu do latinských gramatických kategorií. Caramuel tvrdí, vždy se odvolává na Finchipaiem, že čínština má osm částí řeči (jména, zájmena, slovesa, přídavná, předložky, příslovce, citoslovce a spojky), které mají dvě čísla (jednotné a množné), tři pády (nominativ, genitiv a dativ), avšak nijak nerozlišuje pohlaví. Dále Caramuel zdůrazňoval, že čínština nezná písmeno R a nahrazuje ho

---

¹⁹³ Paternico 2008, s. 413.

¹⁹⁴ Tamtéž, s. 417.

¹⁹⁵ Tamtéž, s. 417.

písmenem L, a dodává: „*Dominicus Finchipai, o kterém jsem se zmiňoval, mě neoslovoval „Caramuel“, ale „Calamuel.“*¹⁹⁶ Juana Caramuela tak můžeme zařadit mezi „protosinology“.

Kdo tedy byl Dominicus Finchipai a proč byl ve Vídni? Byl to mladý Číňan, konvertita, který doprovázel Martina Martiniho během jeho cesty z Číny do Evropy. V září 1654 byl ve Vídni přijat u dvora rakouského císaře Leopolda I., jakoby byl král nebo princ.¹⁹⁷ Jeden Vídeňan uvedl, že rakouský císař Leopold během hovoru s ním dokonce smekl klobouk a držel ho v rukou.¹⁹⁸ Předpokládá se, že společně s mladým Číňanem byl u vídeňského dvora přijat také Martino Martini. Martini, který uměl čínsky, mohl zastávat funkci tlumočnicka a usnadnit komunikaci Dominica Siquina s rakouským císařem. Toto se mi ale nepodařilo spolehlivě doložit.

Caramuel sice uvádí Dominicovo příjmení jako Finchipai, ovšem nejspíše bylo Siquin. Caramuelova varianta příjmení Finchipai je však velmi podobná, pokud vezmeme v úvahu podobnost mezi písmeny „S“ a „F“ v mnoha rukopisech té doby. Nemluvě o tom, že „quin“ a „chin“ mohou být dva různé přepisy té samé výslovnosti. Caramuel se ve Vídni s Martinim zřejmě nesetkal, třebaže byli setkání velmi blízko.¹⁹⁹

Martini z Vídně pokračoval ve své cestě do Říma. Jak již bylo řečeno výše, do Říma přijel v červnu roku 1655 také Caramuel. Nejsou žádné prameny potvrzující jejich setkání v tomto roce, a Martini pár měsíců, které strávil v Itálii, zasvětil náboženským záležitostem a dokončení příprav na odjezd do Číny. Martini odejel z Říma v prosinci roku 1655, ale kvůli jistým nepříjemnostem zmeškal loď do Číny, která měla odplout v březnu roku 1656 z Lisabonu. Podle některých údajů se setkání Martiniho s Caramuelem uskutečnilo v době, kdy Řím sužoval mor. Epidemie ve městě vypukla v květnu roku 1656. Podle jiných zpráv se setkání obou mužů uskutečnilo na počátku roku 1657. Oba dva případy jsou pravděpodobné, protože poté, co Martini zmeškal loď do Číny, se vrátil do Říma. V Římě Martini neměl žádné povinnosti a závazky, mohl tak strávit nějaký čas s Caramuelem do doby, než se vrátil do Číny.

Caramuel popisuje lekce čínštiny, které mu Martini poskytl, v nedatovaném dopise bez jména adresáta. Caramuel nejprve hovoří o vzdálenosti Číny, těžkostech, které potkávají cestovatele mířící do těchto končin a o odlišnosti čínské fauny a flóry v porovnání s tou evropskou. Lobkowitz píše: „*Do Říma jsem přijel v roce 1652 a setkal jsem se s Martinem*

---

¹⁹⁶ Paternico 2008, s. 418.

¹⁹⁷ Tamtéž, s. 418.

¹⁹⁸ Xu Minglong 1996, s. 259.

¹⁹⁹ Paternico 2008, s. 418.

*Martinim S. J., vzdělaným mužem, který byl dlouhou dobu apoštolem v Číně, a přesně znal čínský jazyk a šířil užitečné knihy pro vzdělání těch lidí (myšleno Číňanů). Poté, co jsem třicet let vyučoval teologii, svěřil jsem se do jeho rukou a naučil jsem se čínsky číst a psát, a také znám pravidla gramatiky: a tak jsem porozuměl filozofickému myšlení lidí z takové dálky. Aby si mě potomstvo mohlo pamatovat, Ti ve jménu našeho starého přátelství svěřuji toto ..*²⁰⁰

Datum 1652 se zdá být omylem zaměněné za rok 1657, protože ani Caramuel, ani Martini se v roce 1652 v Římě nenacházeli. Navzdory nejistotě dat a rozdílným pohledům biografů, můžeme říct, že Martini učil Caramuela čínsky několik měsíců v časovém rozpětí, které může být umístěno do doby Martiniho druhého pobytu v Římě – od března 1656 do února 1657. Caramuel prý po krátké době ovládal čínštinu a sestavil „Thesaurus“ čínských znaků s latinskou transkripcí a odpovídajícím překladem v portugalštině.

Stejně jako další „protosinologové“ té doby (Mentzel, Müller a Kircher) projevoval Caramuel velký zájem o čínský jazyk a kulturu, protože však v Číně nikdy nebyl, měl přístup jen k informacím z druhé ruky a výsledky jeho práce tak byly omezené.²⁰¹

2.5.3 Gramatika čínštiny v diecézním archivu ve Vigevanu

V historickém archivu ve Vigevanu se nachází *Grammatica Linguae Sinensis* v podobě malého rukopisu „in folio“, s rozměry 150 X 140 milimetrů. Skládá se ze dvanácti karet a drží pohromadě tenkou nití. Žádné datum ani jména se neobjevují. Po prázdném listu papíru, na němž je napsáno jen „Grammatica Sinensis“, začíná samotná gramatika. Dělí se do tří kapitol, každá kapitola potom do různého počtu oddílů: v první kapitole jsou čtyři, ve druhé kapitole tři a ve třetí kapitole sedm oddílů.²⁰² Hlavní část rukopisu je v latině, obsahuje však také čínské znaky podporující text, které se občas objevují spolu s jejich fonetickou transkripcí. Zdá se, že znaky přidal později někdo ze Západu, kdo uměl psát čínsky. Na konci odstavce, po seznamu tři sta osmnácti čínských slabik, je stranou umístěn přídavek v latině, stojí tam psáno: „...čínština má jen několik tónů, ale spoustu znaků a tyto tóny znamenají různé věci,

---

²⁰⁰ Paternico 2008, s. 419.

²⁰¹ Tamtéž, s. 420.

²⁰² Tamtéž, s. 421.

ale každý znak může znamenat jen jednu věc.“²⁰³ Později, při popisu čínské výslovnosti a transkripci tónů, se nachází další poznámka.

Na konci posledního odstavce druhé kapitoly, která hovoří o časování sloves, po popisu formy pasiva, se objevuje další přídavná poznámka: „*Rozkazovací způsob je tvořen jen během řeči, jestliže je vyslovován stejně jako v kontextu:*

Ni có : udělej – 你做

Ni kiu : běž – 你去

Spojovací způsob je tvořen opisnou formou, s přidáním částice „kí“ na začátek věty. „Kí“ znamená v budoucnosti i minulosti „protože“:

Kí ngo có – protože dělám – 既我做²⁰⁴

V sedmi listech větší velikosti, oddělených gramatikou, je seznam užitých znaků s latinskou transkripcí a jejich význam v latině.²⁰⁵ Caramuel tvrdil, že podobnou gramatiku vlastnil, aniž by ji sám napsal. Vigevanská *Grammatica Sinica* vykazuje spoustu podobností a několik rozdílností s gramatikou, kterou Bertuccioli připisuje Martinimu, nyní uchovávanou v Glasgowské knihovně. Návrhy na vytvoření *Grammaticy Sinensis* Martini dokončil v roce 1652, kdy byl zadržován osm měsíců v Batávii (tj. dnešní indonéská Jakarta), než mohl pokračovat v cestě do Evropy. V Batávii zanechal kopii gramatiky doktorovi Andreasu Cleyerovi, aby se přes něj mohla dostat ke Christianovi Mentzelovi. Rukopis se tak dostal do Evropy a později byl uchováván v Královské knihovně v Berlíně. V roce 1716 udělal T. S. Bayer (1694–1738) kopii této původní gramatiky, která je stále dostupná v Glasgowské knihovně. Originál byl však bohužel ztracen. Během cesty mezi evropskými městy, když byl Martini povolán do Říma, aby obhajoval čínskou misii, zanechal další rukopisnou kopii svému příteli, holandskému orientalistovi Jacobovi Goliovi. Pravděpodobně byly udělány další kopie z originálu gramatiky. To by vysvětlovalo přítomnost různých gramatik, velmi podobných té Martinio, v Glasgowě, Berlíně a Krakově. Tento další originál, který Martini věnoval Goliovi a nacházel se v Berlíně, byl podle Giuliana Bertuccioliho nejspíš také ztracen, nebo čeká v nějakém zapomenutém archivu na své znovuobjevení.

Co tedy nasvědčuje skutečnosti, že také gramatika z Vigevana je kopií z originálu Martinio gramatiky? Není moc pravděpodobné, že by Martini měl nebo udělal pouze dvě kopie ze své gramatiky a že by všechny kopie nechal jiným lidem a sám si žádný rukopis

---

²⁰³ Paternico 2008, s. 422.

²⁰⁴ Tamtéž, s. 422.

²⁰⁵ Tamtéž, s. 422.

neuschoval. Předpokládá se tedy, že další rukopisy nebo kopie mohou být uschovány v evropských nebo čínských knihovnách a archivech. Za další, podobnosti vigevanské gramatiky s kopiemi Martiniho gramatiky jsou nepopíratelné a rozdíly pouze zanedbatelné.²⁰⁶ Navíc, čínské znaky a poznámky v latině, které jsou popsány výše, jak se zdá prozrazují Martiniho ruku. Nejen z důvodu, že jsou napsány v první osobě, ale také proto, že když provedeme komparativní analýzu písma u některých poznámek v Martiniho dopisech adresovaných Kircherovi, nyní uchovávaných v Gregoriánské knihovně v Římě, jsou si písma nápadně podobná. Dále potom setkání Martiniho s Caramuelem, lekce čínštiny v Římě a skutečnost, že Caramuel nikdy nepřišel do kontaktu s rukopisem, který byl do Evropy přivezen z Batávie v roce 1689 (Caramuel zemřel v roce 1682), nasvědčují originalitě vigevanského rukopisu.²⁰⁷ Caramuel ve Vigevanu pobýval dlouhé roky jako vigevanský biskup, až do své smrti v roce 1682. Caramuelovo tvrzení, že takovou gramatiku vlastnil, aniž by ji sám napsal, by také nahrávalo skutečnosti, že ve Vigevanu může být umístěna kopie Martiniho gramatiky, kterou autor věnoval Caramuelovi a ten si ji po pozdějším odjezdu z Říma přivezl do svého nového působiště ve Vigevanu.

2.5.4 Význam Martiniho *Grammaticy Sinensis*

Martiniho gramatika je průkopnickou prací. Vznikla v době, kdy evropská sinologie byla teprve v počátcích a hledala nástroje pro studium čínštiny. Slovníky a gramatiky tehdy téměř neexistovaly, proto zůstává s podivem, že Martiniho gramatika nebyla nikdy publikována a šířila se jen prostřednictvím kopií autorova rukopisu.²⁰⁸

Martini svou gramatiku vytvořil se záměrem, aby sloužila evropským badatelům, kteří se zajímali o Čínu a čínštinu, avšak nikdy nepobývali v Číně a tak se mohli čínský jazyk naučit jen prostřednictvím pomůcek, které se k nim dostaly z druhé ruky. Martini byl po osm měsíců zadržován v Batávii (tj. v Indonésii). Protože nevěděl, jaké peripetie ho ještě čekají na cestě do Evropy, kdy a jestli vůbec tam dorazí, zanechal jeden z rukopisů gramatiky v Batávii

---

²⁰⁶ Paternico 2008, s. 423.

²⁰⁷ Tamtéž, s. 424.

²⁰⁸ Bertuccioli 1996, s. 206.

Andreasu Cleyerovi. Ovšem s sebou do Evropy si Martini odvezl další rukopisy své práce. *Grammatica Sinensis* se tak do Evropy dostala na dvakrát – přes Batávii a prostřednictvím jejího autora Martina Martiniho. Množství rukopisů a jejich kopií svědčí o důležitosti Martiniho gramatiky. *Grammatica Sinensis* byla po dlouhou dobu jedinou dostupnou gramatikou čínštiny, projevovali o ni zájem orientalisté a „protosinologové“ z celé Evropy, proto se dá předpokládat, že byla kopírována častěji, než si myslíme. Neví se, proč Martini svoji *Grammaticu Sinensis* nikdy nevydal. Kdyby tak učinil, jistě by se setkala s úspěchem u evropské odborné veřejnosti, zajímající se o Čínu a čínský jazyk. Gramatika by nejspíše nezaujala širokou evropskou veřejnost tak, jako Martiniho další práce v latině (*Sinicae Historiae Decas Prima*, *De Bello Tartarica Historia* a *Novus Atlas Sinensis*), zabývající se čínskou historií a geografii.

3. Stopa Martina Martiniho v českých zemích

V České republice se objevuje přímá stopa činnosti Martina Martiniho. Netýká se výskytu Martiniho latinských prací (*Novus Atlas Sinensis, Sinicae Historiae Decas Prima, De Bello Tartarico Historia*) v českých vědeckých knihovnách. Tato skutečnost je také nepochybně důležitá, ale jde pouze o nepřímé doklady obrovského vlivu Martiniho osobnosti a jeho díla na povědomí celé evropské veřejnosti. I když Martini podle všeho české země nikdy nenavštívil, v prostorách rajhradského benediktinského kláštera se nachází jeden z rukopisů nebo opisů rukopisu Martiniho *Grammaticy Sinicy*. Jde patrně o opis gramatiky, kterou autor věnoval Jacobovi Goliovi. O tom, jak se Martiniho gramatika dostala do rajhradského kláštera, nejsou záznamy. Její přítomnost v klášterní knihovně, v České republice, svědčí o velkém rozsahu Martiniho působení na povědomí obyvatel Evropy. O Martiniho gramatiku, jak již bylo předestřeno výše, projevovalo zájem mnoho evropských badatelů, kteří se zajímali o Čínu, její kulturu a jazyk. Znamená to, že i v prostředí českých zemí, byl pravděpodobně někdo, koho čínština zajímala a kdo gramatiku studoval. Rukopis musel být studován – svědčí o tom četné přídatné poznámky a vpisky do původního textu manuskriptu.

3.1 Rajhradský rukopis Martiniho gramatiky

Manuskript Martiniho *Grammaticy Sinicy* se nachází v Památníku národního písemnictví, v areálu benediktinského kláštera v Rajhradě. Rukopis je uložen pod inventarizačním číslem R 249 a je v poměrně dobrém stavu, s výjimkou listů 38 až 49, které jsou potřhané a přepsané textem. Jedná se o konvolut v tvrdých deskách o jednapadesáti svázaných listech a vlepenou kosmologickou kresbou, umístěnou na straně jedna. Na reversu strany jedna je v němčině napsáno *Manuscript der Pater Golius ex S.J.* Před stranou jedna se ještě nachází již zmíněná kosmologická kresba zobrazená na průsvitném papíře. Na straně dva je několik latinských nápisů. Můžeme zde vyčíst: „*Miscellanea Sinica. Martinius, Dominicus et Golius, per me excerpti.*“ – tzn.: „*Martini, Dominic a Golius, vyjma mě.*“ Dále se zde píše:

„*Miscellanea Sinica, partim a P.Martinio, ejusque famulo Sinensi.*“ – tzn.: „*Sborník čínštiny, z části od pátera Martiního a jeho čínského sluhy.*“

Od strany tři až po stranu čtrnáct se nachází „*Čínský glosář*“ (*Glossarium Sinense*). Úplně nahoře na straně tři se objevuje latinský nápis *Glossarium Sinense*, který uvádí celý tento oddíl. Ihned za nápisem následují znaky, napsané černou tuší. Nad jednotlivými znaky, nebo slovními spojeními, se potom nachází jejich výslovnost a hned vedle nich můžeme nalézt jejich překlad do latiny (např.: 小家 – Familia – tj. rodina, 本书 – Liber – tj. kniha). V některých případech se můžeme setkat také s dalšími vpisky, tentokrát v hnědé barvě. Jedná se o jakési komentáře nebo doplnění původních významových vysvětlivek.

Na straně patnáct se potom objevuje „*Schema mensis lunaris.*“ Je to kružnice, v níž se nacházejí zemské kmeny, nebeské větve a také číslovky. Za tímto schématem se na dalších dvou stranách vyskytuje seznam znaků, vepsaných černě do čtverečků s červeným obrysem. Po jedné prázdné straně se objevuje list se znaky vztahujícími se ke geografickým názvům – městům (např. 南京 – tj. Nanking) a jednotlivým provinciím (např. 山东- tj. Shandong, 江西 – tj. Jiangxi). Zajímavé je označení Pekingů – 地京 (tj. Dijing) – dnes se užívá termín 北京 (tj. Beijing = Peking). Potom následují čtyři listy starých podob znaků, zřejmě za účelem naznačení vývoje znakového písma. Za tímto „starým písmem“ se objevuje jedna strana, kde se vyskytují různé podoby některých znaků (např. znaků 天, 月..atd.). Jedná se o různé písemné formy těchto znaků, ale i o jejich historické podoby.

Na dalším listu se píše o syntaxi, ale také o podobnosti čínských znaků s egyptskými hieroglyfy a japonskými znaky. Na konci této strany se objevují znaky 千(tj. tisíc), 字 (tj. znak), 文 (tj. literatura) – společně s nimi jsou uvedeny také jejich různé písemné a historické varianty. Na straně 21 se vyskytuje tabulka znaků – vždy je uveden nějaký znak, jeho latinský význam a jeho výslovnost v čínštině, japonštině a vietnamštině (Sinicé, Iaponicé a Annam; např. jako první se objevuje znak 天 s latinským významem Deus). Stejná tabulka se všemi třemi výslovnostmi pokračuje i na dalších pěti listech. Listy odpovídají stranám 26–30, ale v rukopise jsou značeny *pay 1, 2, 3, 4, 5*. Na stranách 26 a 27 se objevují čínské číslovky pro čísla 1, 2, 3, 4, 5, 6 .. 13, 20, 21, 30, 40 .. 90, 100, 200, 1000 a 10 000. Na straně 27 jsou pak ještě v závěru nějaké dodatečné poznámky. Následují další dva listy se znaky a číslovkami (40 000, 50 000 atd.). Domnívám se, že vysvětlivky a poznámky jsou v tomto případě německé. Dále se v rukopisu nacházejí tři prázdné listy, potom se opět vyskytuje strana s číslovkami a jsou zde rovněž vypsány pozemské větve a nebeské kmeny. Kromě číslovek se

objevují i řadové číslovky, které jsou tvořeny přidáním znaku 第 před číslovku. Následuje vložený list o velikosti A3, kde se nachází znaky spolu s jejich výslovností – v některých případech jsou nad sebou uvedeny znaky, které dohromady nesou význam (např. 我等.- Čekám) a jsou spojeny svorkou, aby čtenáři evokovaly, že k sobě patří a mají v daném spojení nějaký význam. Za tímto vloženým listem se objevuje seznam znaků bez jakéhokoliv vysvětlení, který pokračuje až po stranu 43. U jednotlivých znaků je uvedena jejich výslovnost a latinský význam. Někdy je přidán i pozdější latinský komentář. V některých případech jsou pod sebou vypsány znaky, které dohromady tvoří jedno slovo (např. 耶稣 – tj. Ježíš) nebo dokonce kombinace znaků tvořící dohromady větu nesoucí nějaký význam (např. 我信斯彼利. – lat.: Ego credo (in) Spiritum. – tj. Věřím v Ducha Svatého.)

V závěru je potom: „*Confer cum hisce – Martinii atlantem & Historiam Sinicam cum J. Golius adjunxit appendicum.*“ – tj. „Porovnejte s těmito záležitostmi – Martiniho Atlasem a Čínskou historií a s Goliovými přidanými dodatky.“ V úplném závěru, na tvrdých deskách, se objevuje kartička knihovníka, na níž je uvedeno: „VII. MS. 249. D/K II. L 23. Chinesisches MS dub P. Golius ese Soc. Iesu saec XVII.“

3.2 Význam rajhradského rukopisu

Rajhradský rukopis, pravděpodobně jeden z opisů Martiniho gramatiky, jen potvrzuje význam a důležitost Martiniho prací a jeho obrovský vliv na evropskou veřejnost. Martini nejspíš české země nikdy nenavštívil. Přítomnost gramatiky v České republice vypovídá o tom, že i zde byli lidé, kteří se o čínský jazyk zajímali a za tímto účelem si opatřili opis rukopisu Martiniho práce, která byla po dlouhou dobu jedinou dostupnou příručkou pro studium čínštiny. Stav manuskriptu svědčí o tom, že neležel pouze zaskládán v nějakém archivu, ale že opravdu sloužil při studiu a byl často používán – uvnitř se nachází mnoho vpisků a poznámek, které očividně nejsou pořízeny rukou autora, ale dalších osob. Navíc je rukopis uchován v poměrně dobrém stavu. V každém případě má rajhradský rukopis Martiniho gramatiky mimořádnou hodnotu.

4. Martiniho přínos pro vzájemné poznání Číny a Evropy a jejich kulturní výměnu

Před více jak dvěma tisíci let se Římská říše dozvěděla o existenci dynastie Qin, ze které pak bylo odvozeno latinské slovo „Sina“, které dalo základ názvům pro Čínu – „China“, „Chine“, „Cina“ a podobně. Martino Martini jako první objevil etymologické propojení názvů „Sina“ a „Qin.“ Zvláštní je, že také čínština užívala slabiku „Qin“, když se zmiňovala o Římské říši – nazývala ji „Da Qin“ (tj. Velká Qin). To dokazuje, že už v té době si byly obě země vědomy existence té druhé. Stejně jako Evropa věděla, že se na Východě nachází vzdálená země, opředená mnoha legendami – Čína, tak také Číňané si uvědomovali existenci zemí na dalekém Západě. Nicméně, Čína se od 14. století uzavřela před vnějším světem a čínská společnost následně upadla do stavu nevědomosti. Na konci 16. století začali do Číny pronikat jezuité. Přerušili bariéru, která izolovala Čínu od zbytku světa. Ten, kdo otevřel skutečnou cestu pro kulturní a ekonomickou výměnu mezi Čínou a Evropou, byl otec Martino Martini.²⁰⁹

Martiniho zásluhy byly následující: obhajoval jezuitskou misijní taktiku akomodace před Římskou kurií a seznámil tak Evropany s tradiční čínskou kulturou a se skutečností, že bez jejího respektování nemohlo být dosaženo dobrých výsledků v šíření křesťanství v této zemi. Během svého pobytu v Evropě zde Martini zanechal manuál čínské gramatiky – *Grammatica Sinica*. Pro účely misionářské práce bylo nutné, aby měl Martini výbornou znalost čínského jazyka a mohl tak představit náboženské představy a jiné skutečnosti Číňanům v čínštině.²¹⁰ Jeho gramatický manuál byla první kniha čínské gramatiky s fonetickou transkripcí znaků. Poskytla učencům, jako byl například německý sinolog Mentzel, cennou pomoc pro jejich studium čínského jazyka.²¹¹ Martiniho kniha *Qiuyou pian*, neboli *Smlouva o přátelství*, hrála důležitou roli v povzbuzení kontaktu mezi Evropany a Číňany. Martini cítil, že by měl čínské literáty seznámit s podobou a významem přátelství na Západě. Přátelství, jak již bylo uvedeno výše, je v čínské kultuře vysoce ceněno a bylo častým námětem čínské literatury. Chtěl tak Číňanům ukázat, že i v daleké Evropě si lidé vysoce cení přátelství. Martini je také autorem tří prací v latině, které byly určeny evropské veřejnosti. Jedná se o dvě historické práce – *Sinicae Historiae Decas Prima* a *De Bello Tartarico*

---

²⁰⁹ Xu Mingde 1996, s. 30.

²¹⁰ Tamtéž, s. 33.

²¹¹ Tamtéž, s. 34.

Historia, a o jedno geografické dílo – *Novus Atlas Sinensis*. Evropané se tak díky Martiniho pracem seznámili s historií čínského starověku i aktuálním válečným stavem, který v Číně panoval z důvodu války mezi Mingy a Qingy, a v neposlední řadě i s geografii Číny, způsobem její vlády, rozdělením země na patnáct provincií, jejich názvy a třeba také se zvyky a tradicemi místních obyvatel.

Evropa vstoupila do věku kapitalismu v době, kdy v Číně končila císařská éra Wanli (1572–1620). Jezuité, kteří od konce 16. století přicházeli do Číny, s sebou přiváželi znalosti moderní evropské vědy a uplatňovali na čínský intelektuální svět skutečný vliv. Misionářské vědomosti, především ty astronomické a matematické, byly v tehdejší době v čínském intelektuálním prostředí vítané. Morální kvality misionářů byly taktéž vysoce ceněny. Musíme mít však také na paměti uzavřenost čínského státu a omezenou znalost Evropy čínským obyvatelstvem. Aby Martino Martini umožnil Číňanům poznat a pochopit situaci v evropských zemích, poslal prvního Číňana studovat do Evropy. V roce 1651, kdy se Martini musel vrátit do Evropy a v Římě obhajovat jezuitskou misijní taktiku akomodace, rozhodl se s sebou vzít jednoho čínského konvertitu s křesťanským jménem Dominic Siquin.²¹² Poté, co jejich loď 31. srpna roku 1653 přistála v norském Bergenu, cestoval čínský konvertita s Martinim po Německu, Holandsku, Francii, Rakousku a Švýcarsku, až nakonec dorazili do cíle své cesty – italského Říma. V Římě Dominic Siquin studoval jazyky, hudbu, křesťanskou doktrínu, teologii a filozofii. O padesát let později ho následoval další Číňan – Michel Alfonso, s čínským jménem Shen Fuzong, který v roce 1681 odcestoval s otcem Coupletem, aby studoval v Lisabonu a Římě. Shen Fuzonga později následovalo stále víc mladých Číňanů, aby v Evropě navštěvovali západní školy.²¹³ Ovšem byl to právě Martino Martini, kdo tuto praxi zahájil a do Evropy vzal prvního čínského studenta.

Šíření křesťanské víry také bylo důležitou formou kulturní výměny. Matteo Ricci, Giulio Aleni, Johann Adam Schall von Bell, Nicolas Trigault, Martino Martini, Ferdinand Verbiest a další jezuitsí misionáři tak byly důležité postavy v mezinárodní kulturní výměně. Během 17. století jezuitsí misionáři prokazovali velký respekt čínské tradiční kultuře. Aby si ulehčili misionářskou práci, používali západní vědeckou znalost v kombinaci s tradiční čínskou kulturou, především konfuciánstvím. Tímto způsobem sehráli podstatnou roli v posílení kulturní výměny mezi Čínou a Evropou.²¹⁴

---

²¹² Xu Mingde 1996, s. 35.

²¹³ Tamtéž, s. 36.

²¹⁴ Tamtéž, s. 36.

Většina badatelů se zaměřuje pouze na přínos Martina Martiniho pro poznání Číny Evropany. Martiniho přispění k poznání Evropy Číňany však není dostatečně doceňováno. Martiniho přínos spočívá ve faktu, že přiblížil Evropu Číňanům tím, že o ní hovořil a psal. Ve své práci *Qiyou pian* představil čínským literátům rysy přátelství na Západě a při té příležitosti použil také citace od některých antických a křesťanských autorů, a seznámil tak Číňany částečně i s evropskou literaturou. Dále potom tím, že napsal gramatiku, která je pro studium jazyka elementární. Pro Evropany bylo snažší se naučit čínsky, více lidí tak potom umělo čínsky a mohly se snadněji prohloubit evropsko-čínské styky na hospodářské, kulturní, vědecké a politické úrovni. Také skutečností, že s sebou vzal do Evropy prvního čínského studenta – Dominica Siquina, kterého později ve studiu v Evropě následovali další mladí Číňané. O tom, že Martiniho krok byl správný, svědčí skutečnost, že později jezdilo do Evropy studovat čím dál více Číňanů. Martini odjížděl do Evropy jako obhájce misijní taktiky jezuitského řádu. Doufal tak, že mladý čínský konvertita Dominic může podpořit jeho obhajobu jezuitské misijní taktiky u Římské kurie. Martino Martini to také považoval za součást své misijní taktiky. Dominic Siquin se měl stát knězem a Martini předpokládal, že Číňané přijmou kázání od čínského kněze daleko lépe než od nějakého pro Číňany podivného muže ze Západu. Mladý čínský konvertita se také měl podívat do Evropy, o které Martini tolik hovořil, a mohl tak na vlastní oči poznat evropskou realitu. Později, po svém návratu do Číny, mohl Siquin Číňanům potvrdit Martiniho tvrzení o Evropě a sám mohl krajanům vyprávět o daleké domovině jezuitských misionářů. Číňané už tak neměli informace o Evropě jen z druhé ruky, od misionářů, ale od jednoho ze svých krajanů.

IV. ZÁVĚR

Když posuzujeme krátký život Martina Martiniho, jenž zemřel v pouhých sedmačtyřiceti letech, zaznamenejme, že dvacet tři let svého života zasvětil studiu, osm let strávil cestováním a uvězněním (1640–43; 1651–53; 1657–58), dvanáct let pobýval v Číně (1643–50; 1658–1661) s pouhým čtyřletým evropským intervalem (1653–57). Navzdory mnoha těžkostem, které mu život přinesl, dokázal uplatnit obrovský vliv v šíření křesťanství, postavení základu sinologických studií v Evropě a rozvinutí povědomí o čínské geografii a historii v Evropě. Svými díly také podpořil kulturní výměnu mezi Evropou a Čínou. Zasloužil se o to, že si Evropané začali být skutečně vědomi velikosti Čínské říše.

Martini byl již od dětství ovlivněn cestami Marca Pola. Během svých studií v Římě se dozvěděl o pobytu Mattea Ricciho v Číně a také o úspěších, které tento průkopník jezuitských misí v Číně zaznamenal. Martiniho zájem o prohloubení svých znalostí o Číně tak rychle vzrostl. Nakonec byl Martini do Číny poslán jako misionář. Mezi lety 1643–1653 Martini pokračoval ve studiu čínského jazyka a kultury.²¹⁵

Publikoval tři práce v latině, díky kterým si Evropané mohli obohatit své znalosti o Číně. Napsal desetidílnou práci *Sinicae Historiae Decas Prima*, dále *De Bello Tartarico Historia* a geografické dílo *Novus Atlas Sinensis*. *Sinicae Historiae Decas Prima* byla první celistvou prací vydanou o staré čínské historii v Evropě. Postihovala čínské dějiny od dávnověku, mýtických počátků, až do roku narození Ježíše Krista. Škoda, že autor nevydal také jím připravované pokračování – *Sinicae Historiae Decas Secunda*, v níž by evropské čtenáře seznámil s čínskou historií v období od narození Krista až do jeho současnosti. *De Bello Tartarico Historia* se zabývá válkou mezi Mingy a Qingy a dobytím Číny Mandžuy. Evropa sice věděla o válce mezi vládoucí dynastií Ming a nastupující mandžuskou dynastií Qing, avšak měla pouze hrubé a nepřesné informace. Martini, jenž byl v centru dění, mohl o válce mezi Mingy a Qingy hovořit jednak z vlastní zkušenosti, jednak na základě informací, které získal z druhé ruky – od misionářů, úředníků, vojáků atd. *Novus Atlas Sinensis* byl výsledkem Martiniho neúnavné práce, byl základní příručkou pro Evropany, kteří chtěli porozumět čínské geografii.²¹⁶

---

²¹⁵ Xu Mingde 1996, s. 26.

²¹⁶ Tamtéž, s. 36

Martino Martini jako první povzbudil kulturní výměnu mezi Čínou a Evropou. Uvedl ve známost původ názvu Čína, který odvodil od názvu dynastie Qin. Obhajoval jezuitskou misijní taktiku ve sporu o čínské rituály před Římskou kurií. Ve své obhajobě jezuitské misijní taktiky akomodace a jako vyslanec čínské misie uspěl. Po papežském dekretu z roku 1643, jenž dával za pravdu dominikánskému řádu a zakazoval jezuitskou misijní taktiku akomodace, Martini svou obhajobou zajistil v roce 1656 vydání nového papežského dekretu, který na rozdíl od dekretu z roku 1643, schvaloval misijní taktiku jezuitů. Jezuitští misionáři tak pocítili velké zadostiučinění. I když dekret z roku 1656 neplatil napořád, můžeme ho považovat za obrovský úspěch Martina Martiniho jako vyslance jezuitské misie v Číně.

Martini byl odborníkem na poli čínské geografie, historie a filozofie. Usiloval o vytvoření pravých pout přátelství mezi Čínou a Evropou. Pro svá díla, činy a misionářskou práci si zaslouží naši pozornost, obdiv a respekt.²¹⁷ Když vezmeme v potaz všechny Martiniho práce napsané v latině a čínštině na různá témata – z oboru historie, geografie, teologie, filozofie, etiky, gramatiky atd., ohromí nás šíře jeho zájmu a bádání. Měl by být považován za vůdčí osobnost v historii misí, ale také v souvislosti s rozvojem vztahů mezi Evropou a Čínou a v několika specializovaných oblastech sinologických studií. Jeho *Novus Atlas Sinensis a Grammatica Sinica* byly průkopnickými pracemi, které měly vliv na rozvoj sinologických studií.²¹⁸ Jeden z rukopisů nebo opisů rukopisu Martiniho gramatiky se nachází také v České republice, v Památníku národního písemnictví – v areálu Benediktinského kláštera v Rajhradě. Tato skutečnost svědčí o obrovském vlivu a důležitosti Martiniho prací.

Martino Martini miloval Čínu natolik, že ji považoval za svou druhou mateřskou zemi. Projevoval respekt a zájem jejím obyvatelům, prokazoval sympatie lidem postiženým válkou mezi Mingy a Qingy. Dokázal pěstovat skutečná přátelství s Číňany. Současně byl také vynikající geograf a historik. Mistrně provedl popis čínské kultury, historie a geografie. Tím také podpořil vzájemné porozumění mezi Čínou a Evropou. Martiniho osobnost a odkaz jeho usilovné práce by neměl být zapomenut, ale studován a následován.

---

²¹⁷ Demarchi 1996, s. 19.

²¹⁸ Bertuccioli 1996, s. 207.

V. RESUMÉ

When we consider a short life of Martino Martini, who died at the age of only forty-seven, we realize, that he spent twenty-three years of his life studying, another eight years travelling and in prison (1640–43; 1651–53; 1657–58), twelve years spent in China (1643–50; 1658–61) with an only four year interval spent in Europe (1653–57). In spite of many difficulties that life brought to him, he accomplished to make an effort to spread Christianity, in laying the foundation of sinological studies in Europe and in developing an awareness of the Chinese geography and history in Europe. His works also promoted cultural exchange between Europe and China. He was responsible for the fact that Europeans began to be really aware of the size of the Chinese Empire.

Martini had been influenced by travels of Marco Polo since his childhood. During his studies in Rome, he learned about the stay of Matteo Ricci in China and also learned about the successes achieved by the pioneer of Jesuit missions in China. So Martini's interest in deepening his knowledge about China has grown quickly. Finally Martini was sent to China as a missionary.

He published three works in Latin, through which Europeans could enrich their knowledge about China. He wrote ten-volume work *Sinicae Historiae Decas Prima, De Bello Tartarico Historia* and a geography work *Novus Atlas Sinensis*. *Sinicae Historiae Decas Prima* was the first complete work of the Chinese ancient history ever released in Europe. It dealt with Chinese history from its ancient, mythic origins, until the birth of Jesus Christ. *De Bello Tartarico Historia* deals with the Manchu conquest of China. Europe was aware of the war between the ruling dynasty of Ming and the succeeding dynasty of Qing, but had only inaccurate informations. Thanks to Martini, who was at center stage, the Europeans were given detailed description of the current state of the war between Ming and Qing dynasties, which was taking place in China. *Novus Atlas Sinensis* was the result of tireless work of Martino Martini. It was a basic guide for Europeans, who were interested in Chinese geography.

Martini was the first man who encouraged the cultural exchange between China and Europe. He popularized the origin of the name of China which he derived from the name of the Qin dynasty. He advocated the missionary tactics of the Jesuits in dispute over the Chinese rites in front of Roman Curia. He succeeded in his defense of Jesuit tactics of

accommodation. After the papal decree of 1643, which agreed with the Dominican order and forbade Jesuit missionary tactic of accommodation, in the year of 1656 Martini by his defense ensured a new papal decree, which unlike the 1643 decree, approved the Jesuit missionary tactics. Although the decree of 1656 has not been valid forever, it can be regarded as a huge success of Martino Martini, the ambassador of the Jesuit mission in China.

Martini was an excellent scholar in the field of the Chinese geography, history and philosophy. He sought to create a genuine bond of friendship between China and Europe. He deserves our attention and respect for his works, actions and missionary work.

Martino Martini loved China to the extent that he considered it as his second home country. He managed to maintain a real friendships with the Chinese people. At the same time he was an outstanding geographer and historian. He performed masterfully a description of Chinese culture, history and geography. He also supported the understanding between China and Europe.

Martini's personality and reference of his hard work should not be forgotten, but studied and followed.

VI. SEZNAM PRAMENŮ A LITERATURY

- Andreotti, Giulio. *Matteo Ricci. Jezuita v Číně (1552–1610)*. Olomouc: Refugium Velehrad-Roma, 2007.
- Arnoldi, Maria Rosa. „Chinese urban structure according to the Atlas.“ In: Demarchi and Scatezzini 1996, s. 275-293.
- Bertuccioli, Giuliano. „De Amicitia and other Chinese works.“ In: Demarchi and Scatezzini 1996, s. 199-209.
- Bolignani, Bonifacio. *L'Europa scopre il volto della Cina: prima biografia di Padre Martino Martini, missionario, sinologo, geografo (1614–1661)*. Trento: Biblioteca P. P. Francescani, 1978.
- Bramcaccio, Giuseppe. „Sinicae Historia Decas Prima. Some suggested interpretations.“ In: Demarchi and Scatezzini 1996, s. 221-230.
- Castelnovi, Michele. Quaini, Massimo. *Visions of the celestial empire: China's image in Western cartography*. Trento: Centro di studi Martino Martini, 2007.
- Collani, Claudia von. „Theology and chronology in Sinicae Historiae Decas Prima.“ In: Demarchi and Scatezzini 1996, s. 231-244.
- Dehergne, Joseph. *Répertoire des Jésuites de Chine de 1552 à 1800*. Paris, 1973.
- Demarchi, Franco and Riccardo Scatezzini, eds. *Martino Martini: a humanist and scientist in Seventeenth century China. International symposium on Martino Martini and cultural exchanges between China and the West*. Trento: Università degli studi di Trento, 1996.
- Demarchi, Franco. „The personality and work of Martino Martini.“ In: Demarchi and Scatezzini 1996, s. 19-20.
- Diccionario histórico de la Compañía de Jesús: biográfico-temático (ed. by Charles E. O'Neill S.J. and Joaquín María S.J.). Madrid: Universidad Pontificia Comillas, 2001.
- Fairbank, John K. *Dějiny Číny*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2007.
- Fang Hao 方豪. *Zhongguo tianzhujiao shi renwu zhuan 中國天主教史人物傳* [Životopisy historických osobností katolického náboženství v Číně]. Taipei: Mingwen shuju, 1970.
- Gao, Yongyuan. „The life of Martino Martini.“ In: Demarchi and Scatezzini 1996, s. 39-42.
- Gao, Yongyuan. *The geographical work of Father Martino Martini, Novus atlas sinensis*.
- Gernet, Jacques. *China and the Christian Impact*. Cambridge, 1985.

- Golius, Marinus Dominicus (sestavil). *Miscellanea Sinica*. Rukopis. Památník národního písemnictví Rajhrad, inv. č. 249, nedatováno.
- Hao, Guiyuan. „How friendship is made in the West and in China.“ In: Demarchi and Scatezzini 1996, s. 213-220.
- Hostetler, Laura. „A Mirror for the Monarch: A Literary Portrait of China in Eighteenth-Century France.“ *Asia Major* XIX, 2006, č. 1-2, s. 349-376.
- Chen, Min-Sun [Chen Mingsheng]. *Mythistory in Sino-Western Contacts: Jesuit Missionaries and the Pillars of Chinese Catholic Religion*. Thunder Bay (Ontario): Lakehead University Printing Services, 2003
- Kubíková, Jiřina. *Křesťanská misie v 16. – 18. Století*. Brno: L. Marek, 2001.
- Lu, Wenxue. *Yue du he li jie: 17 shi ji-shijiu zhongqi Ouzhou de Zhongguo tuxiang*. 2003.
- Malek, Roman. Zingerle, Arnold. *Martino Martini S. J. (1614-1661) und die Chinamission 17 Jahrhundert*. Sankt Augustin: Institut Monumenta Serica, 2000.
- Martini, Martino. *Opera omnia. Volume III., Novus atlas sinensis/Martino Martini*: edizione diretta da Franco Demarchi. Trento: Università degli studi di Trento, 1998.
- Martini, Martino. *Opera omnia. Volume I, Lettere e documenti/ Martino Martini*. Edizione diretta da Franco Demarchi. Trento: Università degli studi di Trento, 1998.
- Martini, Martino. *Opera omnia. Volume II., Opere minori/ Martino Martini*. Edizione diretta da Franco Demarchi. Trento: Università degli studi di Trento, 1998.
- Martini, Martino. *De Bello Tartarico Historia, in qua, quo pacto Tartari hac nostra aetate Sinicum Imperium invaserint..narratur, eorumque mores breviter describuntur*. Amsterdam: Joann. Blaeu, 1655.
- Martini, Martino. *Novus Atlas Sinensis*. Amsterdam: Joann. Blaeu, 1655.
- Martini, Martino. *Martini Martinii Tridentini e Societi Iesu Sinicae historiae decas prima: res a gentis trigne ad Christum natum in extrêma Asiâ, sive magno Sinarum imperii gesta complex*. Amsterdam: apud Joannem Blaeu, 1659.
- Martini, Martino. *Novus atlas sinensis/ Martino Martini S. J.; a cura di Giuliano Bertuccioli*. Trento: Università degli studi di Trento, 2002.
- Ma Yong. *Martini, the prosecutor of modern European sinologists*.
- Neill, Stephen. *A History of Christian Missions*. London: Penguin Books, 1977.
- Olivová, Lucie a Xu Shu'an. *Vývoj správního systému v Číně*. Praha: Karolinum, 2000.
- O. Longo, Giuseppe. *Il gesuita che disegnò lacina: la vita e le opere di Martino Martini*. Milano: Springer-Verlag Milan, 2010.

Paternico, Luisa M. *Martino Martini e Juan Caramuel y Lobkowitz, La Grammatica linguae sinensis*. Studi Trentini di Scienze Storiche (Sez. I), vol. 3, s. 407-424. 2008.

Pfister, Louis (S.I.). *Notices biographiques et bibliographiques sur les jésuites de l'ancienne mission de Chine 1552—1773*. 2 vols. Nendeln: Kraus-Thomson Organisation Ltd., 1971 [Shanghai 1932].

Shih, Shengsan. „De Bello Tartarico Historia by Martino Martini.“ In: Demarchi and Scatezzini 1996, s. 245-251.

Sousedík, Stanislav. *René Descartes a české baroko*. Praha: Filosofia, 1996.

Tonazzo, Vittorio. „The levying of tribute in the Chinese empire according to the Novus Atlas Sinensis.“ In: Demarchi and Scatezzini 1996, s. 295-306.

Weststeijn, Thijs. "Spinoza sinicus: An Asian Paragraph in the History of the Radical Enlightenment." In: *Journal of the History of Ideas* 68 (2007) 4, pp. 537-561.

Wright, Jonathan. *Jezuité (Misie, Mýty a dějiny)*. Praha 2006.

Xu, Mingde. „The outstanding contribution of the Italian sinologist Martino Martini to cultural exchanges between China and the West.“ In: Demarchi and Scatezzini 1996, s. 24-37.

Xu, Minglong. „A re-examination of Martino Martini's journeys and contacts in China.“ In: Demarchi and Scatezzini 1996, s. 253-267.

Zhang, Lanqing. „Martino Martini and cultural exchanges between China and Italy.“ In: Demarchi and Scatezzini 1996, s. 91-108.

Internetové zdroje:

<http://www.jesuit.cz/historie.php> (17. 2. 2011)

<http://132.187.98.10:8080/encyclopedia/en/caramuelJuan.pdf>. (17. 2. 2011)

<http://roccobrancati.wordpress.com/2009/12/02/historia/> (20. 2. 2011)

<http://en.wikipedia.org/wiki/Figurism> (20. 2. 2011)

VII. PŘÍLOHY

1. Abecední rejstřík jmen historických osob

Alenio, Giulio (1582–10. 6. 1649) – italský jezuitský misionář a vědec. Narodil se v italské Brescii. V r. 1600 vstoupil do jezuitského řádu, r. 1610 přijel do Macaa a potom působil jako misionář v Číně. Zemřel ve Fuzhou r. 1649.

Amiot, Jean Joseph Marie (únor 1718–9. 10. 1793) – francouzský jezuitský misionář. V roce 1750 byl poslán jako misionář do Číny, kde si brzy získal důvěru císaře Qianlonga a strávil zbytek svého života v Pekingu.

d'Anville, Jean Baptiste Bourguignon (11. 7. 1697–28. 1. 1782) – pravděpodobně nejskvělejší geografický autor 18. století, kartograf a geograf. D'Anvillova mapa Číny a Střední Asie (1735) pro du Haldeho „*Geografický popis Číny*“ byla sestavena na základě prvních geografických průzkumů celé Čínské říše týmem francouzských jezuitů, který se uskutečnil okolo roku 1700. V roce 1737 vydal *Nouvel Atlas de la Chine*.

Bertuccioli, Giuliano (26. 1. 1923–2002) – sinolog, plynule hovořil čínsky i japonsky. Zastával úřad italského konzula v Hong Kongu, byl také italským velvyslancem v Seoulu, Hanoji, Saigonu a Manile. Autor několika knih o orientální historii a literatuře. Podrobně zkoumal osobnost významného italského misionáře Martina Martiniho.

Boym, Michal Piotr (1612–1659) – polský jezuitský misionář působící v Číně. Byl autorem mnoha prací o asijské fauně, flóře a geografii.

Cleyer, Andreas (1634–1698) – německý obchodník, botanik, lékař a japanolog. Zemřel v Batávii, dnešní indonéské Jakarta.

Couplet, Philippe (1623–1693) – belgický jezuitský misionář, narodil se v Mechelen ve Španělském Nizozemí (dnešní Belgie). V roce 1640 vstoupil do jezuitského řádu, v roce 1656

odejel do Číny, kde působil jako misionář do roku 1681. V roce 1681 byl poslán do Evropy jako prokurátor čínské jezuitské misie do Říma, kde cílem jeho cesty bylo obdržení papežského souhlasu pro to, aby mohla být liturgie v Číně zpívána v čínštině.

Dorgon (17. 11. 1612–31. 12. 1650) – jeden z nevlivnějších princů v počátečních letech dynastie Qing, položil základy mandžuské vlády v Číně. Byl čtrnáctým synem Nurhačiho. V roce 1643, po smrti císaře Hong Taijiho, Nurhačiho nevlastního bratra, prosadil proti nejstaršímu synovi zemřelého císaře nástupnictví Shunziho, devátého syna zemřelého císaře a získal spolu s Jirgalangem (kterého r. 1644 zbavil moci) funkci regenta. Roku 1650 náhle zemřel, posmrtně jmenován císařem, ovšem roku 1651 ho vláda prohlásila za zrádce a zbavila všech titulů. Byl rehabilitován během vlády císaře Kangxiho (vláda 1662–1723).

Epikúros (341 pnl.–270 pnl.) – nebo také Epikurus ze Sámu, významný řecký atomista, filozof a etik, zakladatel epikurejismu.

Gassendi, Pierre (22. 1. 1592–24. 10. 1655) – francouzský filozof, kněz, matematik a astronom. V roce 1631 jako první publikoval výsledky svého pozorování o přechodu Merkuru přes Slunce.

Golius, Jacob (1586–28. 9. 1667) – německý orientalista a matematik. V roce 1612 začal studovat matematiku na univerzitě v Leidenu. V roce 1618 začal studovat arabštinu a další východní jazyky. Jeho nejdůležitější prací je *Lexikon Arabico-Latinum* (Leiden, 1653). Od roku 1622 do roku 1629 byl na cestách – navštívil Maroko, Sýrii a další arabské země. Zbytek života strávil v Leidenu, kde byl profesorem matematiky a arabštiny.

de Guevara, Antonio (asi 1481–3. 4. 1545) – španělský kronikář a moralista, v roce 1528 vstoupil do františkánského řádu.

Haoge (1609–1648) = nebo také Princ Su, nejstarší syn císaře Hong Taijiho. Po Hong Taijiho smrti v roce 1643 bojovali Dorgon s Haogem o nástupnictví na trůn. Dorgon nominoval za císařova nástupce prince Fulina, Hong Taijiho 9. syna – po uznání Fulinova následnictví zákonitě následoval střet Haogeho a Dorgona. Haoge chtěl údajně uzurpovat trůn císaři

Shunzhimu (tj. princí Fulinovi), Dorgon ho proto nechal uvěznit a podle historických zpráv ve vězení zemřel. R.1650 byl posmrtně rehabilitován.

Chongzhen (6. 2. 1611–25. 4. 1644) – šestnáctý a současně poslední císař dynastie Ming, vládl v letech 1627–1644. Po zabrání Pekingu Li Zichengem spáchal sebevraždu (oběsil se na stromě).

Jirgalang (1599–11. 6. 1655) = nebo také Jirhalang, šestý syn Nurhačiho bratra Šurhaciho. Důležitý mandžuský vojenský a politický vůdce v počátečních letech vlády dynastie Qing. V září 1643, po smrti císaře Hong Taijiho, se stal jedním z regentů císařova syna, avšak již v říjnu 1644 ho Dorgon zbavil moci.

Kangxi (4. 5. 1654–20. 12. 1722) – čtvrtý císař dynastie Qing, vládl: 1661–1722, nejdéle vládnoucí císař v čínské historii.

Kircher, Athanasius (1601 nebo 1602–1680) – německý jezuitský učenec, zabývající se především orientalistikou, geologií a lékařstvím. Jeden z tzv. polyhistorů, tzn. univerzálních vzdělavců.

Lessio, Leonardo nebo také Leonard Lessius (1. 10. 1554–15. 1. 1623) – jezuitský mravoučný teolog a průkopník obchodní etiky.

Li, Zicheng (1606–1645) – čínský vůdce povstání, který svrhl dynastii Ming, zmocnil se Pekingu a krátce vládl jako císař dynastie Shun.

Longwu – císař dynastie jižních Mingů, vládl v letech 1645–1646, osobním jménem Zhu Yujian. Když se Qingové v červnu 1645 zmocnili Nankingu, uprchl do Hangzhou. V srpnu roku 1645 nastoupil ve Fuzhou na trůn, s vládnoucím titulem Longwu.

de Mailla, Joseph-Anne-Marie de Moyriac (16.12.1669–28.6.1728) – francouzský jezuitský misionář působící v Číně. V roce 1686 vstoupil do jezuitského řádu a roku 1701 byl poslán do Číny jako misionář. Věnoval se hlavně studiu čínských historických prací.

Melchizedek – biblická postava z knihy Genesis 14, 18–20, kde se setkává s Abrahamem, žehná mu a přijímá od něj desátek. Je představen jako král Salemu a velekněz Nejvyššího (je zde použito El Elyonu, nikoli JVHV).

de Mendoza, Juan Gonzalez (1540–1617) – první autor západní historie Číny, vydal ji roku 1586 pod názvem *Historia de las cosas más notables, ritos y costumbres del gran reyno de la China*. Anglický překlad od Roberta Parkeho se objevil v roce 1588. Mendoza působil jako misionář v Mexiku, v Číně nikdy nebyl. Svůj text tak založil na zprávách Miguela de Lurcy.

Mentzel, Christian (1622–1701) – německý doktor, sinolog a botanik. V pozdějších letech se oddal studiu čínštiny, je autorem slavného německo-čínského slovníku. Udržoval korespondenci s předními vědci té doby.

Nurhači (21. 2. 1559–30. 9. 1626) – zakladatel státu jianzhouských Džurčenů a otec prvního císaře nově ustavené dynastie Qing. Je pokládán za zakladatele pozdější mandžuské říše. Pocházel z rodu Aisin Gioro.

Settle, Elkanah (1. 1. 1648–12. 2. 1724) – anglický básník a dramatik. Narodil se v Dunstable, studoval na oxfordské univerzitě, ale nedosáhl žádného titulu. V r. 1667 publikoval své první dílo (Cambyes, perský král).

Shen, Fuzong – nebo též Michael Shen Fu Tsong (zemřel 1691) – čínský mandarín z Nankingu, který konvertoval ke křesťanství. V roce 1681 ho s sebou do Evropy vzal belgický jezuitský misionář Philippe Couplet. V roce 1681 odcestovali z Macaa a navštívili společně Holandsko, Itálii, Francii a Anglii, později vstoupil do jezuitského řádu. Zemřel při svém návratu do Číny v roce 1691, někde poblíž Mosambiku.

Shi, Kefa (1601–1645) – narodil se v Kefangu v provincii Henan. Mingský generál a kaligraf, který zemřel v posledních dnech dynastie Ming, vzdorující postupující čínské armádě. Vítězní Qingové mu potom na počest jeho odvahy vystavěli pamětní chrám.

Schall von Bell, Johann Adam (1. 5. 1591–15. 8. 1666) – německý jezuitský misionář v Číně. Narodil se jako syn šlechtických rodičů v Kolíně nad Rýnem. Navštěvoval jezuitské

gymnázium a roku 1611 vstoupil do jezuitského řádu. V roce 1618 odejel do Číny, kde působil u císařského dvora v Pekingu ve vysokých funkcích (v dvorské astronomické kanceláři) až do své smrti roku 1666.

Suárez, Francisco (5. 1. 1548–25. 9. 1617) – narodil se na jihu Španělska v Granadě, španělský jezuitský kněz, filozof a teolog.

de Tournon, Charles-Thomas Maillard (21. 12. 1668–10. 6. 1710) – papežský legát a kardinál Východních Indií a Číny. V červenci roku 1704 odejel z Filipín do Číny. Do Macaa dorazil v dubnu roku 1705, do Pekingu potom až v prosinci téhož roku. Císař Kangxi ho nejprve přijal vlídně, ale když se dozvěděl, že přijel zakázat uctívání čínských rituálů mezi čínskými křesťany, požadoval od všech misionářů pod trestem smrti slib, že čínské rituály zachovají. V lednu 1707 Tournon v Nankingu vydal dekret, ve kterém nabádal všechny misionáře, pod hrozbou exkomunikace, aby se čínských rituálů vzdali. Císař nařídil, aby byl Tournon uvězněn v Macau, kde také, krátce poté, co se dozvěděl o svém jmenování kardinálem, v srpnu roku 1707 zemřel.

Trigault, Nicolas (1577–1628) – vlámský jezuitský misionář v Číně. Do jezuitského řádu vstoupil v roce 1594. Později odejel z Evropy, aby vykonával misionářskou práci v Asii. Do čínského Nanjingu přijel v roce 1611. V roce 1612 byl jmenován prokurátorem pro čínskou misii. V letech 1614–1618 pobýval v Evropě, do Číny znovu odcestoval v roce 1619. Během pobytu v Evropě redigoval a přeložil z latiny do italštiny Ricciho dílo *De christiana expeditione apud Sinas*. Spáchal sebevraždu v roce 1628.

Verbiest, Ferdinand (9. 10. 1623–28. 1. 1688) – vlámský jezuitský misionář, působil v Číně v době vlády dynastie Qing. Narodil se v Pittem, poblíž Tieltu, ve Flandrech. Byl uznávaným matematikem a astronomem. Na dvoře císaře Kangxiho dokázal, že evropská astronomie je přesnější než čínská. Opravil čínský kalendář, a později byl požádán o přebudování a o nové vybavení starobylé Pekingské observatoře. Byl mu udělen titul vedoucího matematického úřadu a ředitele observatoře.

Vondel, Joost Van den (17. 11. 1587–5. 2. 1679) – holandský spisovatel a dramatik, je považován za nejvýznamnějšího holandského básníka a dramatika 17. století.

Wanli (4. 9. 1563–18. 8. 1620) – čínský císař z dynastie Ming, vládl v letech 1572–1620. Jeho osmačtyřicetiletá vláda byla nejdéší v mingské dynastii, na konci jeho vlády se objevil pokles moci a stability dynastie.

Wu Xiang (?–1644) – mingský generál, byl mingským dvorem pokárán, když se odmítl připojit k bojům proti Nurhačimu. Otec Wu Sanguie (1612–2. 10. 1678), mingského generála, který napomohl k převzetí vlády Qingy. Je považován za zrádce Mingy i Qingy, v roce 1678 se sám prohlásil za císaře dynastie Zhou, ale jeho vzpouru potlačil císař Kangxi.

Xaverský, František (7. 4. 1506–3. 12. 1552) – navarrský katolický kazatel a misionář, spoluzakladatel Tovaryšstva Ježíšova, označován za apoštola Dálného východu.

Xu, Guangqi (1562–1633) – čínský úředník, zemědělský vědec, astronom a matematik, pomáhal Matteovi Riccimu překládat některé západní texty

Yongzheng (13. 12. 1678–8. 10. 1735) – pátý císař mandžuské dynastie Qing, vládl v letech 1722–1735. Syn císaře Kangxiho, během jeho vlády se upevnila administrativa a moc se začala soustřeďovat v císařových rukou.

Yuan, Chonghuan (6. 6. 1584–22. 9. 1630) – slavný patriot a generál mingské dynastie, který bojoval s Mandžuy v Liaoningu. Yuanova vojenská kariéra dosáhla vrcholu, když porazil Nurhačiho a mandžuskou armádu v první bitvě u Ningyuan, porazil také Nurhačiho syna a nástupce Hong Taijiho v druhé bitvě u Ningyuan. Byl však tragickou postavou, byl popraven císařem kvůli falešným obviněním, jež na něj záměrně vznesl Hong Taiji.

Zungchin = tj. císař Chongzhen (6. 2. 1611–25. 4. 1644; vládl 1627–1644) – byl šestnáctým a současně posledním císařem dynastie Ming. Když se v dubnu 1644 jeden z vůdců lidových povstání Li Zicheng připravil na dobytí Pekingu, císař raději než by připustil zajetí a následnou popravu, přikázal příslušníkům císařského rodu, kromě jeho synů, spáchat sebevraždu a sám se oběsil.

2. Seznam obrazových příloh

1. Dveře rodného domu Martina Martiniho (Trident, ulice San Pietro č. 4)
Rodný a křestní list Martina Martiniho
(Opera omnia I., *Lettere e documenti* 1998, s. 33)
2. Martino Martini, olej na plátně, 91, 5 X 66 cm, neznámý autor (17. století), Provinční muzeum umění, hrad Buonconsiglio, Trident
(Opera omnia I., *Lettere e documenti* 1998, s. 37)
3. Martino Martini, olej na plátně, 30 X 23, 5 cm, neznámý autor (18. století), Provinční muzeum umění, hrad Buonconsiglio, Trident
(Opera omnia I., *Lettere e documenti* 1998, s. 38)
4. Dopis od Martina Martiniho, adresovaný Athanasiovi Kircherovi, Brusel, 21. 2. 1654.
(Opera omnia I., *Lettere e documenti* 1998, s. 41)
5. Martino Martini oblečený jako mandarín
(Opera omnia I., *Lettere e documenti* 1998, s. 44)
6. Kostel Neposkvrněného početí Panny Marie, Hangzhou
(Opera omnia I., *Lettere e documenti* 1998, s. 48)
7. Hrobka Martina Mariniho, Hangzhou
(Opera omnia I., *Lettere e documenti* 1998, s. 49)
8. Fuyang (Hangzhouská diecéze), kostel slavnostně otevřený v roce 1996, na počest Martina Martiniho z iniciativy Tridentské diecéze
(Opera omnia I., *Lettere e documenti* 1998, s. 50)
9. Martiniho zpáteční cesta z Číny do Evropy (leden? březen? 1651 – 31. srpen 1653)
(Opera omnia I., *Lettere e documenti* 1998, s. 534)
10. Martiniho první cesta v Číně do sídla v Hangzhou (1643)
(Opera omnia I., *Lettere e documenti* 1998, s. 535)
11. Matteo Ricci: Úplná mapa nesčetných zemí Světa, Mapa Starého Světa, Peking 1602, Biblioteca Apostolica Vaticana.
(Castelnovi, Quaini 2007, s. 106)

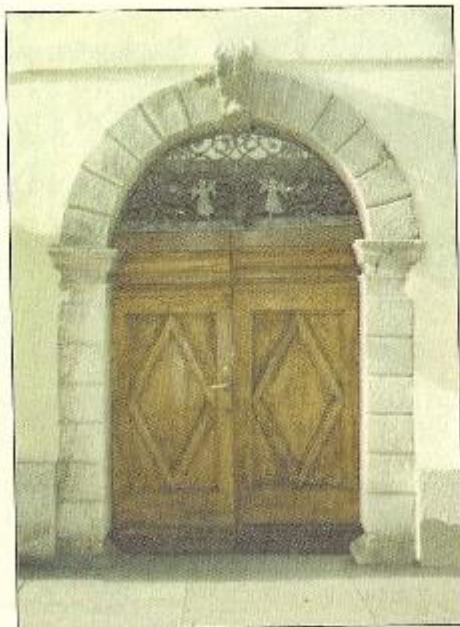
12. Giulio Aleni: Úplná mapa Mingské říše, asi 1623, akvarel, Biblioteca Ambrosiana, Milán.
(Castelnovi, Quaini 2007, s. 112)
13. Athanasius Kircher: China Illustrata, Mapa Číny, vydané Janem Janssonem, Amsterdam 1667; Biblioteca Universitaria, Janov.
(Castelnovi, Quaini 2007, s. 114)
14. Athanasius Kircher: China Illustrata. Portrét otce Johanna Adama Schalla von Bell, S. J., Amsterdam 1667. Londýn
Portrét otce Martina Martiniho S. J., 1661, olej, Trident, hrad Bucoconsiglio, Trident.
(Castelnovi, Quaini 2007, s. 116)
15. Martino Martini: Novus Atlas Sinensis, Mapa Číny, vydaná J. Blaeuem, Amsterdam 1655, akvarel, hrad Bucoconsiglio, Trident.
(Castelnovi, Quaini 2007, s. 118)
16. Martino Martini: Novus Atlas Sinensis, mapa provincie Jiangnan, vydaná J. Blaeuem, Amsterdam 1655; akvarel, hrad Bucoconsiglio, Trident.
(Castelnovi, Quaini 2007, s. 120)
17. Martino Martini: Novus Atlas Sinensis, mapa provincie Guangdong, vydaná J. Blaeuem, Amsterdam 1655; akvarel, hrad Bucoconsiglio, Trident.
(Castelnovi, Quaini 2007, s. 122)
18. Martino Martini: Novus Atlas Sinensis, mapa Koreje a Japonska, vydaná J. Blaeuem, Amsterdam 1655, akvarel, hrad Bucoconsiglio, Trident.
(Castelnovi, Quaini 2007, s. 124)
19. Juan Caramuel y Lobkowitz
(<http://roccobrancati.wordpress.com/2009/12/02/historia>)
20. Novus Atlas Sinensis, úvodní strana
(Novus Atlas Sinensis 1655)
21. Tabulka vzdáleností mezi provinciemi, Novus Atlas Sinensis
(Novus Atlas Sinensis 1655, s. 17)
22. Provincie Peking, Provincie První
(Novus Atlas Sinensis 1655, bez uvedení strany, těsně před s. 27)
23. Provincie Shanxi, Provincie Druhá
(Novus Atlas Sinensis 1655, bez uvedení strany, těsně před s. 37)
24. Provincie Shaanxi, Provincie Třetí

- (Novus Atlas Sinensis 1655, bez uvedení strany, těsně před s. 43)
25. Provincie Shandong, Provincie Čtvrtá
(Novus Atlas Sinensis 1655, bez uvedení strany, těsně před s. 53)
26. Provincie Henan, Provincie Pátá
(Novus Atlas Sinensis 1655, bez uvedení strany, těsně před s. 59)
27. Provincie Sichuan, Provincie Šestá
(Novus Atlas Sinensis, bez uvedení strany, těsně před s. 65)
28. Provincie Huguang (= tj. provincie za doby vlády dynastií Yuan a Ming, za vlády dynastie Qing rozdělena na Hubei a Hunan), Provincie Sedmá
(Novus Atlas Sinensis 1655, bez uvedení strany, těsně před s. 75)
29. Provincie Jiangxi, Provincie Osmá
(Novus Atlas Sinensis 1655, bez uvedení strany, těsně před s. 85)
30. Provincie Jiangnan, Provincie Devátá
(Novus Atlas Sinensis 1655, bez uvedení strany, těsně před s. 95)
31. Provincie Zhejiang, Provincie Desátá
(Novus Atlas Sinensis 1655, bez uvedení strany, těsně před s. 109)
32. Provincie Fujian, Provincie Jedenáctá
(Novus Atlas Sinensis 1655, bez uvedení strany, těsně před s. 121)
33. Provincie Guangdong, Provincie Dvanáctá
(Novus Atlas Sinensis 1655, bez uvedení strany, těsně před s. 131)
34. Provincie Guangxi, Provincie Třináctá
(Novus Atlas Sinensis 1655, bez uvedení strany, těsně před s. 143)
35. Provincie Guizhou, Provincie Čtrnáctá
(Novus Atlas Sinensis 1655, bez uvedení strany, těsně před s. 149)
36. Provincie Yunnan, Provincie Patnáctá
(Novus Atlas Sinensis 1655, bez uvedení strany, těsně před s. 156)
37. Mapa Japonska a Koreje
(Novus Atlas Sinensis 1655, bez uvedení strany, těsně před s. 169)
38. Mapa Čínské říše
(Novus Atlas Sinensis 1655, bez uvedení strany)
39. Ukázka zeměpisných délek a šířek u jednotlivých míst v jednotlivých provinciích – u Provincie První – Peking
(Novus Atlas Sinensis 1655, bez uvedení strany – odpovídá s. 172)

40. Rejstřík hlavních věcí u Novus Atlas Sinensis
(Novus Atlas Sinensis 1655, bez uvedení strany)
41. De Bello Tartarico Historia, úvodní strana
(De Bello Tartarico Historia 1655, s. 1)
42. Schema mensis lunares, Rajhradský rukopis Martiniho gramatiky.
(Miscellanea Sinica, s. 15)
43. Historická podoba znaků, Rajhradský rukopis Martiniho gramatiky.
(Tamtéž, bez uvedení čísla strany)
44. Historická podoba znaků (vlevo), různé písemné a historické podoby znaků (vpravo),
Rajhradský rukopis Martiniho gramatiky.
(Tamtéž, s. 20)
45. Syntax a o podobnosti s egyptskými hieroglyfy a japonskými znaky, různé podoby
znaků, Rajhradský rukopis Martiniho gramatiky.
(Tamtéž, s. 21)
46. Seznam znaků s jejich čínskou, japonskou a vietnamskou výslovností, Rajhradský
rukopis Martiniho gramatiky.
(Tamtéž, s. 26 a 27)
47. Číslovky, Rajhradský rukopis Martiniho gramatiky.
(Tamtéž, bez uvedení čísla strany)
48. Číslovky, nebeské kmeny a zemské větve, Rajhradský rukopis Martiniho gramatiky.
(Tamtéž, bez uvedení čísla strany)
49. Vložená strana o velikosti A3 se znaky, Rajhradský rukopis Martiniho gramatiky.
(Tamtéž, bez uvedení čísla strany)
50. Čínské znaky s výslovností a jejich latinským významem, Rajhradský rukopis
Martiniho gramatiky.
(Tamtéž, bez uvedení čísla strany)
51. Znaky s výslovností a latinským významem – detail, Rajhradský rukopis Martiniho
gramatiky)
(Tamtéž, bez uvedení čísla strany)
52. Znaky s výslovností a jejich latinským významem – detail, Rajhradský rukopis
Martiniho gramatiky.
(Tamtéž, bez uvedení čísla strany)
53. Závěr gramatiky, Rajhradský rukopis Martiniho gramatiky.

- (Tamtéž, bez uvedení čísla strany)
54. Kartička knihovníka, Rajhradský rukopis Martiniho gramatiky.
(Tamtéž, bez uvedení čísla strany)
55. Vložená kosmologická kresba, Rajhradský rukopis Martiniho gramatiky.
(Tamtéž, před s. 1)
56. „Miscellanea Sinica“ - úvod gramatiky, Rajhradský rukopis Martiniho gramatiky.
(Tamtéž, s. 2)
57. Písemné a historické podoby znaků, Rajhradský rukopis Martiniho gramatiky.
(Tamtéž, odpovídá s. 19 – číslo strany vytrženo)
58. Tabulka čínských znaků, jejich čínská, japonská a vietnamská výslovnost – detail,
Rajhradský rukopis Martiniho gramatiky.
(Tamtéž, s. 21)

1. Dveře rodného domu Martina Martiniho (Trident, ulice San Pietro č. B
Rodný a křestní list Martina Martiniho

177
Hierò christo in
Martinus f. h. Andreat. Marti et h. Cecilia
eius uxoris bapt. fuit à me Frò Rocho
Sabrinus licet Nob et Ecc. S. Fran:
ciscus Trentinus

2 - Portone della casa natale di Martino Martini (Trento, via San Pietro n. 4).

Certificato di nascita e di battesimo di Martino Martini
(Archivio della parrocchia dei Ss. Pietro e Paolo,
Registro dei nati, vol. II, f. 177 (bis) n. 1).

2. . Martino Martini, olej na plátně, 91, 5 X 66 cm, neznámý autor (17. Století)

6 - Martino Martini, olio su tela, cm 91,5 x 66, autore ignoto (sec. XVII), Museo Provinciale d'Arte, Castello del Buonconsiglio, Trento.
Inscrizione: "R.P. MARTINUS MARTINI(S) TRID. GEOGRAPHIAE ET ASTRONOMIAE / PERITISSIM(US) ANNO MDCXLI IN SINAS PENETRAVIT, A REGNI PRIMA / RIIS OB EXIMIAM PRUDENTIAM ET VIRTUTEM HONORAT(US) ANNO MDCLI ROMAM PROCURATOR MIS- / SIBUS, A PIRATIS ET TEMPE / STATE VEXAT(US) OB(I)IT IN URBE HANGCHEU, VI. JUN. MDCLXI. AET. XLVII".

3. Martino Martini, olej na plátně, 30 X 23, 5 cm, neznámý autor (18. Století)

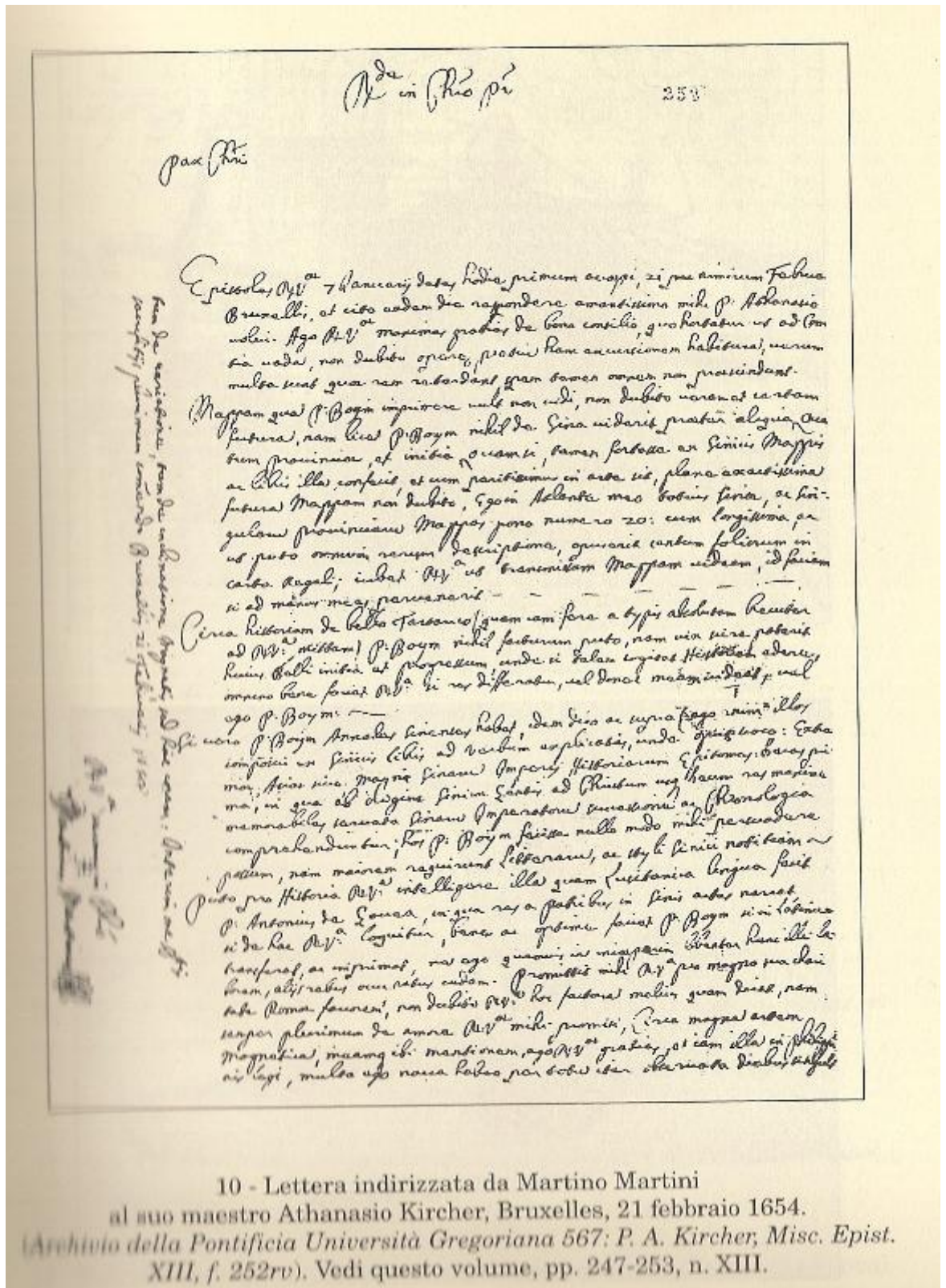

7 - Martino Martini, olio su tela cm 30 x 23,5, autore ignoto, (sec. XVIII),
Museo Provinciale di Arte, Castello del Buonconsiglio, Trento.

Iscrizione: "P. MARTINUS MARTINIUS S.J.

MISS. IN SINA. OB. 1661 AET. 47".

4. Dopis od Martina Martiniho, adresovaný Athanasiovi Kircherovi, Brusel, 21. 2. 1654.

10 - Lettera indirizzata da Martino Martini al suo maestro Athanasio Kircher, Bruxelles, 21 febbraio 1654. (Archivio della Pontificia Università Gregoriana 567: P. A. Kircher, Misc. Epist. XIII, f. 252rv). Vedi questo volume, pp. 247-253, n. XIII.

5. Martino Martini oblečený jako mandarín

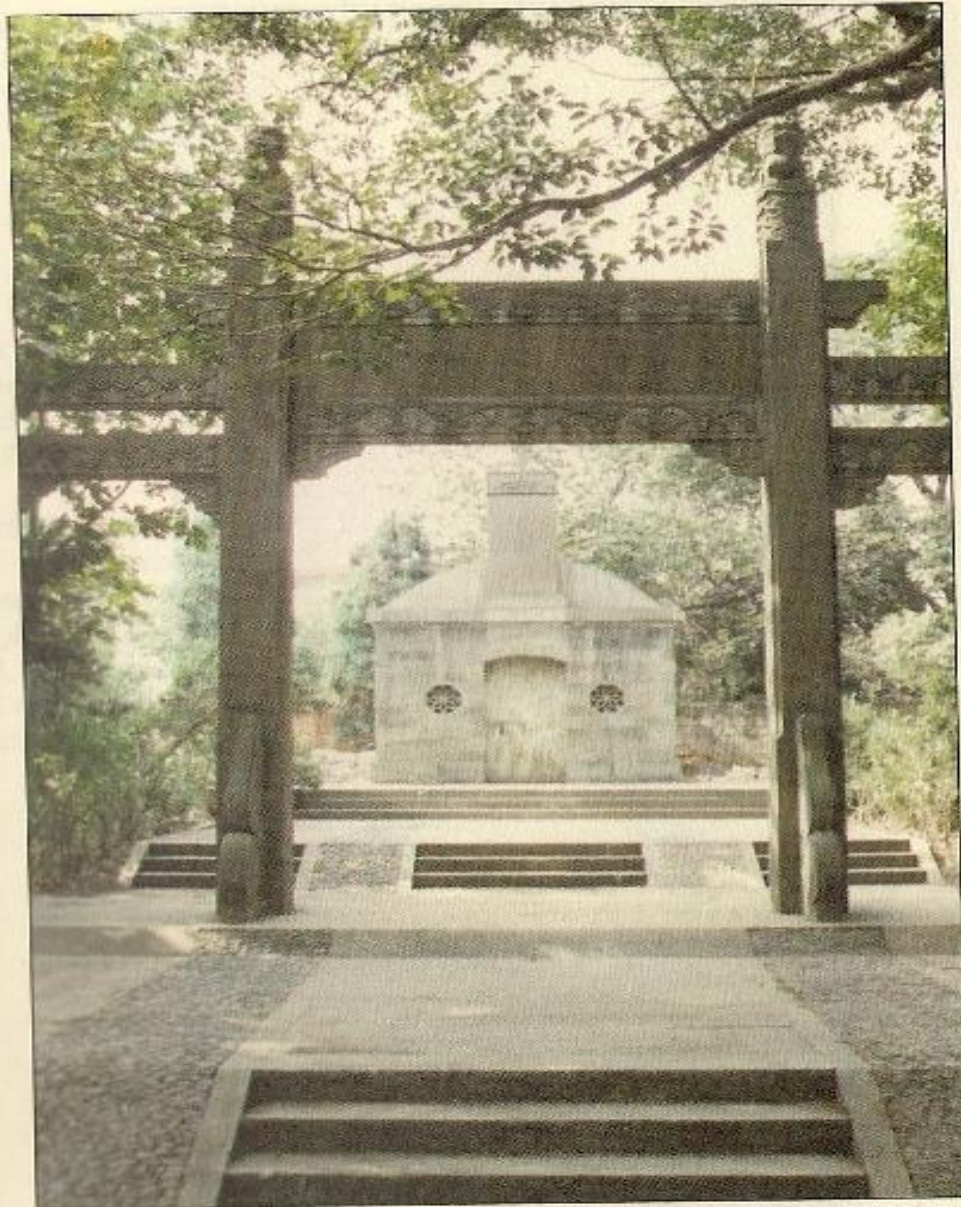
14 - Martini in uniforme di mandarino e portato in lettiga
(da: *Annales de la Société des soi-disant Jésuites*, t. III, Paris 1767, p. 15, mm 263x189).

6. Kostel Neposkvrněného početí Panny Marie, Hangzhou

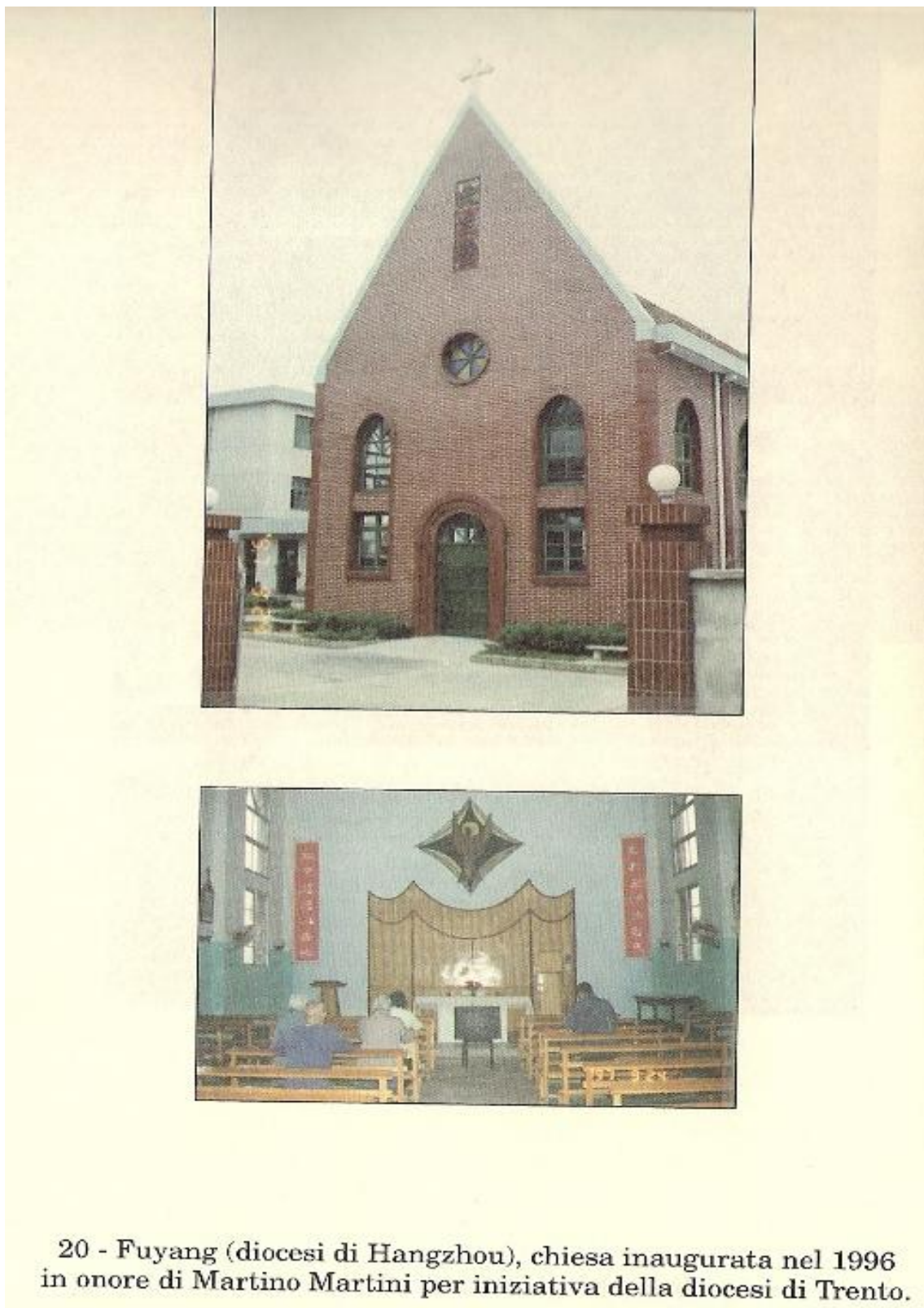
18 - Hangzhou, chiesa dell'Immacolata Concezione.

7. Hrobka Martina Mariniho, Hangzhou

19 - Hangzhou, tomba di Martino Martini.

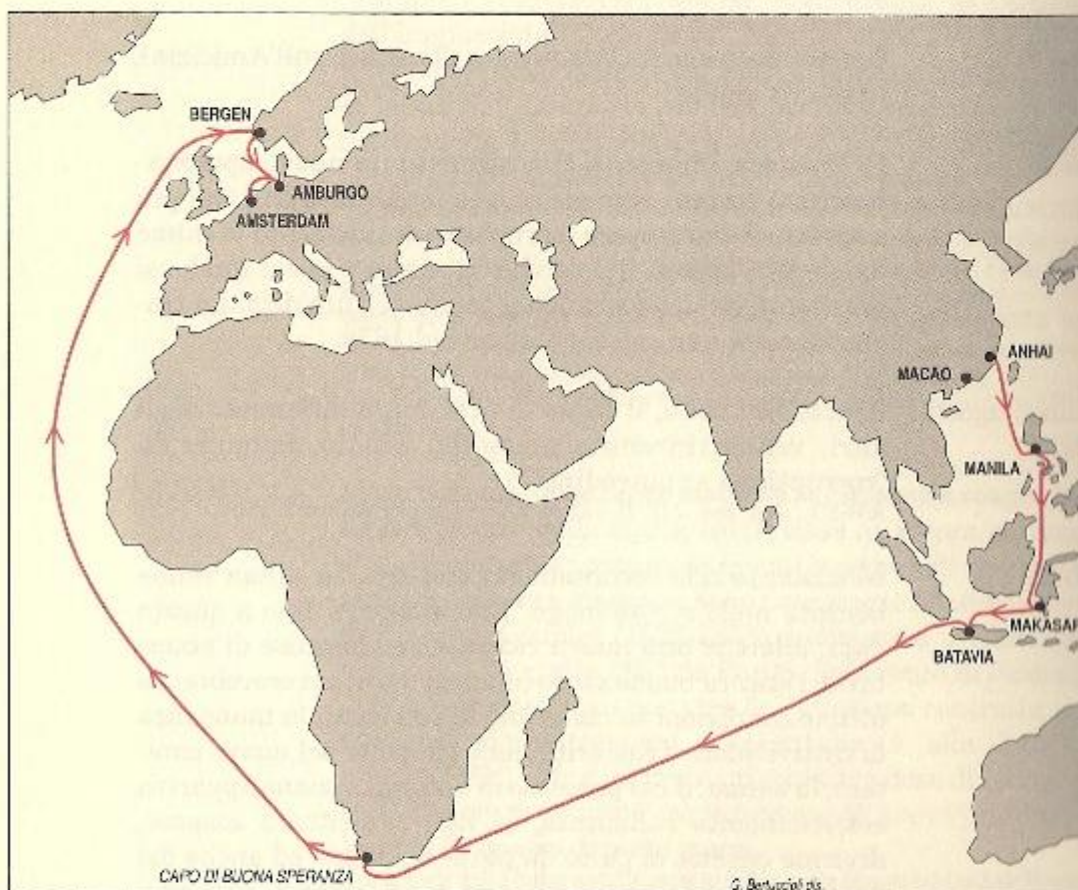
8. Fuyang (Hangzhouská diecéze), kostel slavnostně otevřený v roce 1996, na počest Martina Martiniho

20 - Fuyang (diocesi di Hangzhou), chiesa inaugurata nel 1996 in onore di Martino Martini per iniziativa della diocesi di Trento.

9. Martiniho zpáteční cesta z Číny do Evropy (leden? březen? 1651–31. srpen 1653)

IL VIAGGIO DI RITORNO DALLA CINA IN EUROPA
(gennaio? marzo? 1651 - 31 agosto 1653)

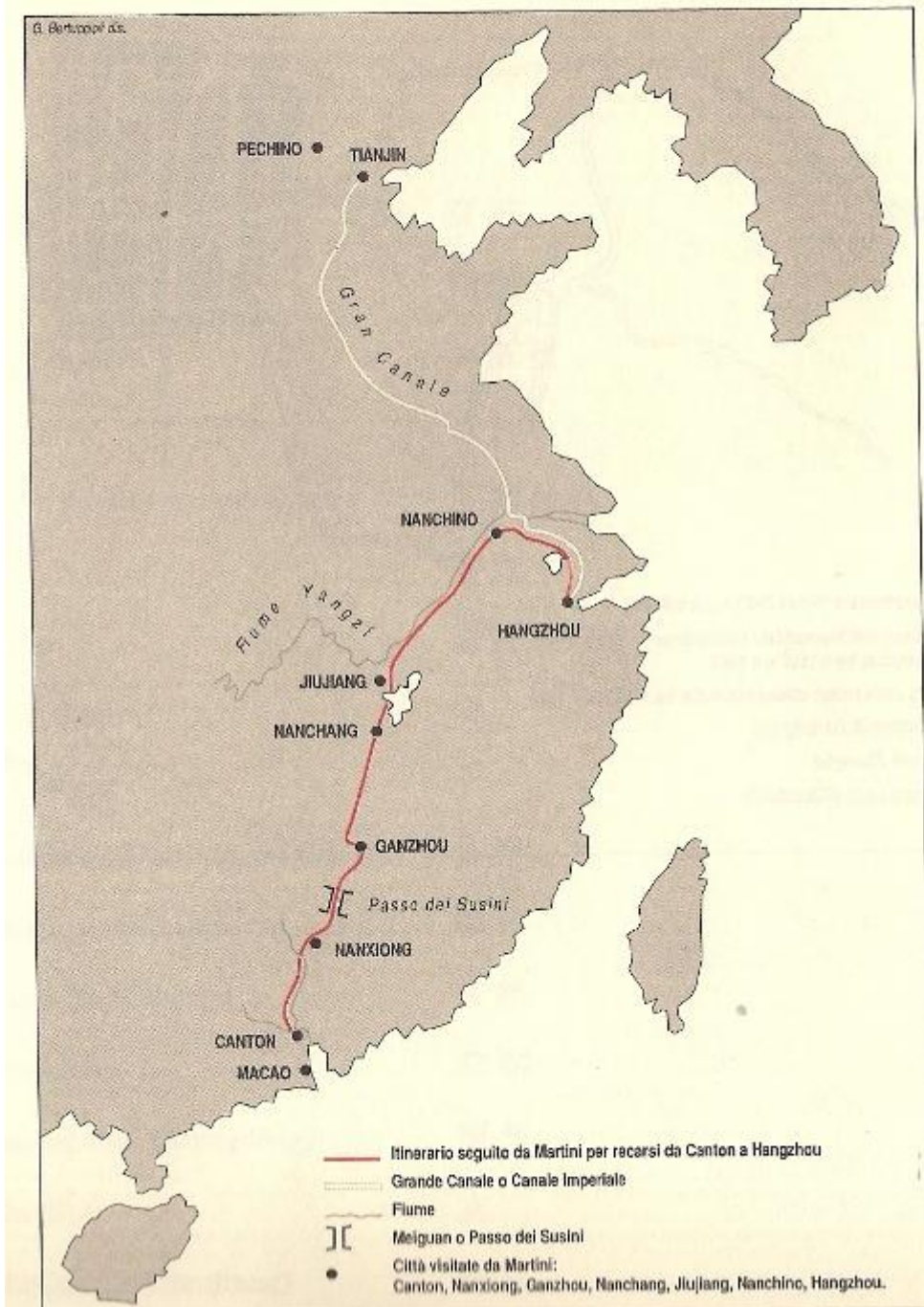

Partito da Anhai nel Fujian forse nel marzo 1651, Martini arriva dopo poco a Manila, dove resta fino a tutto il mese di gennaio 1652. Ne riparte diretto a Makasar, dove incontra quel sultano. Poco dopo è catturato dagli olandesi, che lo trasferiscono a Batavia tenendolo dal maggio 1652 a tutto gennaio 1653 in uno stato di larvata prigionia. Parte da Batavia il 1 febbraio 1653 su una nave olandese, che fa sosta di una ventina di giorni al Capo di Buona Speranza. Circumnavigando le isole britanniche, per evitare il Canale della Manica, la nave arriva a Bergen in Norvegia il 31 agosto 1653. Da lì nel mese di settembre Martini raggiunge Amburgo e successivamente Amsterdam.

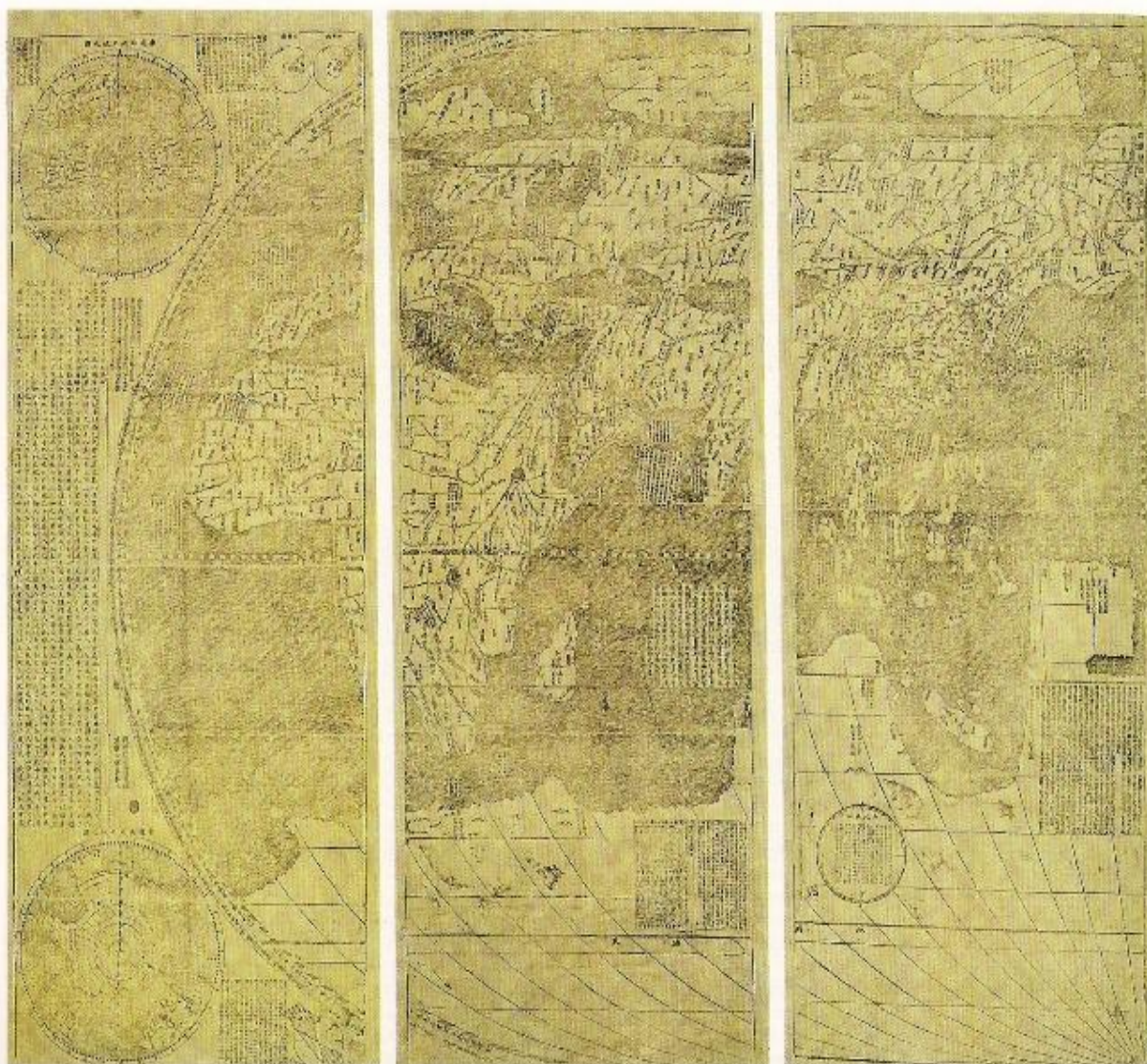

10. Martiniho první cesta v Číně do sídla v Hangzhou (1643)

IL PRIMO VIAGGIO DI MARTINI IN CINA PER RAGGIUNGERE LA RESIDENZA DI HANGZHOU (1643)

11. Matteo Ricci: Úplná mapa nesčetných zemí Světa, Mapa Starého Světa, Peking 1602

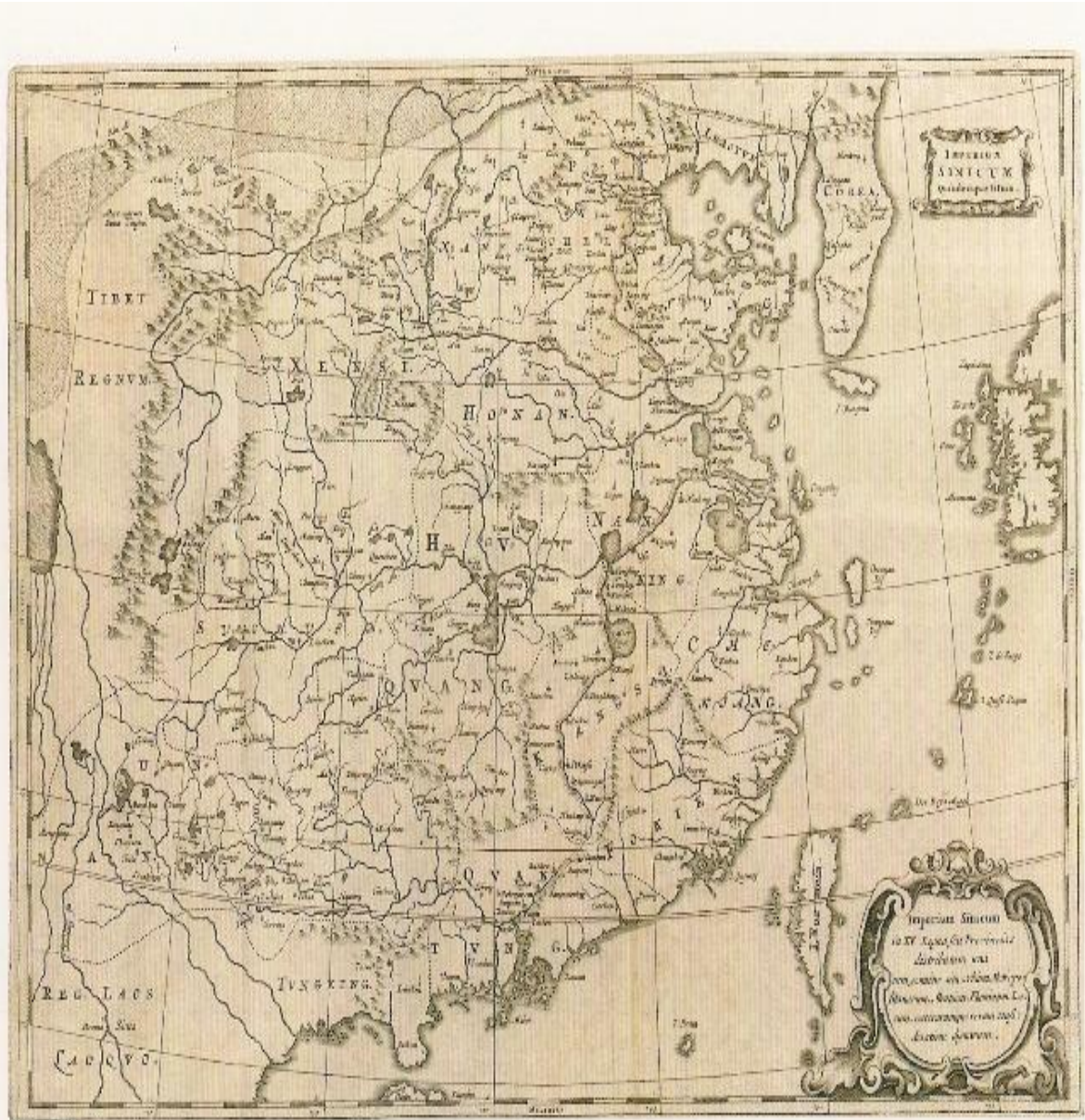
Matteo Ricci, *Complete Map of the Myriad Countries of the World. Chart of the Old World*, Beijing, 1602, engraving on paper, Rome, Biblioteca Apostolica Vaticana

12. Giulio Aleni: Úplná mapa Mingské říše, asi 1623

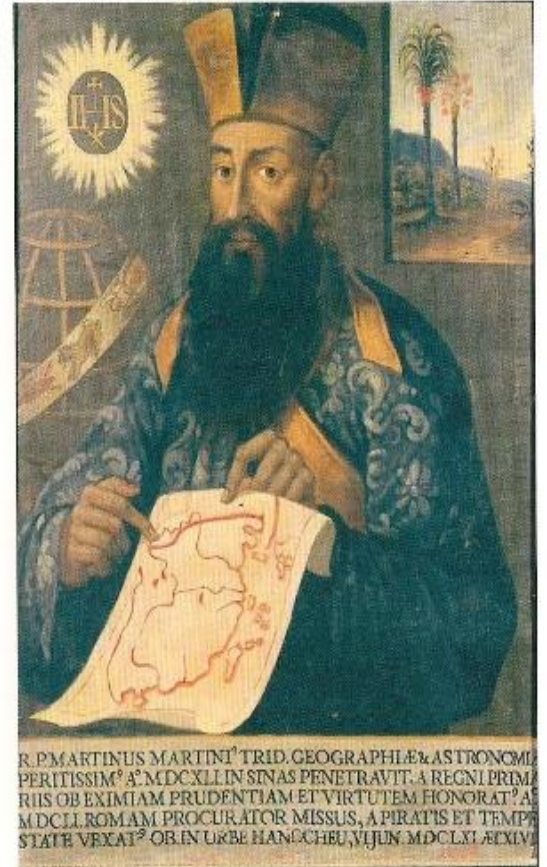
Giulio Aleni, *Complete Map of the Ming Empire*, ca. 1623, watercolour engraving, Milan, Biblioteca Ambrosiana

13. Athanasius Kircher: *China Illustrata*, Mapa Číny.

Athanasius Kircher, *China illustrata*. Map of China, edited by Jan Jansson, Amsterdam, 1667, [original](#). [Caption: Biblioteca Universitaria](#)

14. Athanasius Kircher: *China Illustrata*. Portrét otce Johanna Adama Schalla von Bell, S. J. a Portrét otce Martina Martiniho S. J., 1661

Athanasius Kircher, *China illustrata*. Portrait of father Adam Schall von Bell S.J., Amsterdam, 1667, engraving, London, Sotheby's
Italian school, Portrait of father Martino Martini S. J., 1661, oil painting, Trento, Castello del Buonconsiglio

15. Martino Martini: *Novus Atlas Sinensis*, Mapa Číny

Martino Martini, *Novus Atlas Sinensis*. Map of China, edited by Joan Blaeu, Amsterdam, 1655, watercolour engraving, Trento, Castello del Buonconsiglio

16. Martino Martini: *Novus Atlas Sinensis*, mapa provincie Jiangnan

Martino Martini, *Novus Atlas Sinensis*. Map of the Jiangnan Province (Nanjing), edited by Joan Blaeu, Amsterdam, 1655, watercolour engraving, Trento, Castello del Buonconsiglio

17. Martino Martini: Novus Atlas Sinensis, mapa provincie Guangdong

Martino Martini, *Novus Atlas Sinensis*: Map of the Guangdong Province, edited by Joan Blaeu, Amsterdam, 1655, watercolour engraving, Trento, Castello del Buonconsiglio

18. Martino Martini: *Novus Atlas Sinensis*, mapa Koreje a Japonska

19. Juan Caramuel y Lobkowitz

JOANNES CARAMUEL DE LOBKOWITZ

*Magister et Ord. Sac. S. P. Sac. Episc. Campan. ac Vigint. etc.
Anno 1682.*

20. Novus Atlas Sinensis

21. Tabulka vzdáleností mezi provinciemi, Novus Atlas Sinensis

P R E F A T I O. 17

LI VERO STADIUM VOCABO QUANTUM DUO MILLIA STADIA PLUS MINUS COMPLECTANTUR. CHE CUBITUM DICAM. PARS VERO PASSUM, NAM IN SINICO SIGNIFICAT, CHIAM PERICAM VOCABO, DICEM CONSISTE CUBITIS, LIVE UNO PASSU & QUORUM CUBITIS, RESQUIE MENSURA IN HOC OPERE NON FUIT NECESSARIA.

Quia vero UNI GRADUI QUARTUM PARTI MENSURAE INVENTO DANOS SINICO PASSUS 90000: & STADIUM SINICUM EST 360: UNUSQUE UNI GRADUI DANIS STADIIS 150: ITA UT 25 STADIA CONTINEAT SEX ITALICA MILLIARIA, NAM ITALICUM MILLIARE

CONTINET 4 STADIA ROMANA, QUIA VERO PASSUM CONTINET SEX CUBITUM, HABEBIT GRADUS CUBITUM 340000: STADIUM VERO CUBITUM 1160: Aequale erit, live PERICH 216.

Hic itinerarium VIDES SINICUM PRIMUM AD IPSI SINI DESCENDEM EST SUI STADII, NON QUIDEM MONSTRANTIAM ALIUD, QUOD HOC GENI HABET DE LOCO AD LOCUM, SED SOLUM DE METROPOLI AD METROPOLIM, QUAE DISTANTIA EX SEQUENTI TABELLA IN COMMUNI DETECTA LOCORUM ANGULO PATEBIT.

	Pe-king	Kiang-king	Hang-king	Pe-king	Shan-king	Shan-king	Shan-king	Shan-king	Shan-king	Shan-king	Shan-king	Shan-king	Shan-king	Shan-king	Shan-king	Shan-king	Shan-king	Shan-king	
Pe-king	0	2207	1245	2547	3447	4423	5415	6415	7415	8415	9415	10415	11415	12415	13415	14415	15415	16415	
Kiang-king	2207	0	320	1320	2320	3320	4320	5320	6320	7320	8320	9320	10320	11320	12320	13320	14320	15320	
Hang-king	1245	320	0	1245	2245	3245	4245	5245	6245	7245	8245	9245	10245	11245	12245	13245	14245	15245	
Shan-king	2547	1320	1245	0	2547	3547	4547	5547	6547	7547	8547	9547	10547	11547	12547	13547	14547	15547	
Shan-king	3447	2320	3245	3547	0	3447	4447	5447	6447	7447	8447	9447	10447	11447	12447	13447	14447	15447	
Shan-king	4423	4320	5245	5547	5447	0	4423	5423	6423	7423	8423	9423	10423	11423	12423	13423	14423	15423	
Shan-king	5415	5320	6245	6547	6447	6423	0	5415	6415	7415	8415	9415	10415	11415	12415	13415	14415	15415	
Shan-king	6415	6320	7245	7547	7447	7423	7415	0	6415	7415	8415	9415	10415	11415	12415	13415	14415	15415	
Shan-king	7415	7320	8245	8547	8447	8423	8415	8415	0	7415	8415	9415	10415	11415	12415	13415	14415	15415	
Shan-king	8415	8320	9245	9547	9447	9423	9415	9415	9415	0	8415	9415	10415	11415	12415	13415	14415	15415	
Shan-king	9415	9320	10245	10547	10447	10423	10415	10415	10415	10415	0	9415	10415	11415	12415	13415	14415	15415	
Shan-king	10415	10320	11245	11547	11447	11423	11415	11415	11415	11415	11415	0	10415	11415	12415	13415	14415	15415	
Shan-king	11415	11320	12245	12547	12447	12423	12415	12415	12415	12415	12415	12415	0	11415	12415	13415	14415	15415	
Shan-king	12415	12320	13245	13547	13447	13423	13415	13415	13415	13415	13415	13415	13415	0	12415	13415	14415	15415	
Shan-king	13415	13320	14245	14547	14447	14423	14415	14415	14415	14415	14415	14415	14415	14415	0	13415	14415	15415	
Shan-king	14415	14320	15245	15547	15447	15423	15415	15415	15415	15415	15415	15415	15415	15415	15415	0	14415	15415	
Shan-king	15415	15320	16245	16547	16447	16423	16415	16415	16415	16415	16415	16415	16415	16415	16415	16415	0	15415	16415

Quod ad vocabulorum pronuntiationem attinet, notandum omnia quae per che scribo, more Hispanico pronuntianda, vel ut Hebraei e ante i vel e vocales, eodem modo Hispanice haec littera e cum antecula duci debet, vel ferè ut x. Innotam. Utcumque supra locorum hanc notam vides, pro spiritu aspero Graecorum erit: aliquando aliqua per j Hispanicum scribo, haec pronuntianda ut lesi Gi & Ge, live Hispanice more: eque per K ut lesi Che & Chi factum, ac si esset Qua & Qui, vel qua ut jacet. Licet autem saepe idem nobis nomen occurrat, apud Sinas diversissima est significatio, ac character, nem multos characteres, & paucas habent voces, multaque unio-

notem, modo ego per ng scribo, quae alii per M, ut pekng, alii pekng scribunt, quia M in quavis syllaba aperto ore pronuntiandum est, ut a Lusitanis fieri solet, alii Sinicae pronuntiatio minime exprimitur.

Quia autem sub qua constellatione seu asterisco civitates ac regiones singulae sitae sint, noto, hic viginti octo Sinicarum constellationum nomina ac longitudo visum est apponere, cum plurimum notis, quorum astribus tabellae dicuntur, quae omnino nostro cyclo solari respondent. pono autem has longitudo ad annum Christi m d c xxviii emendatas, quo anno correctionis Calendarii Sinici epocha fixata est, quia prima sui annus Chungchini Imper-

E peta

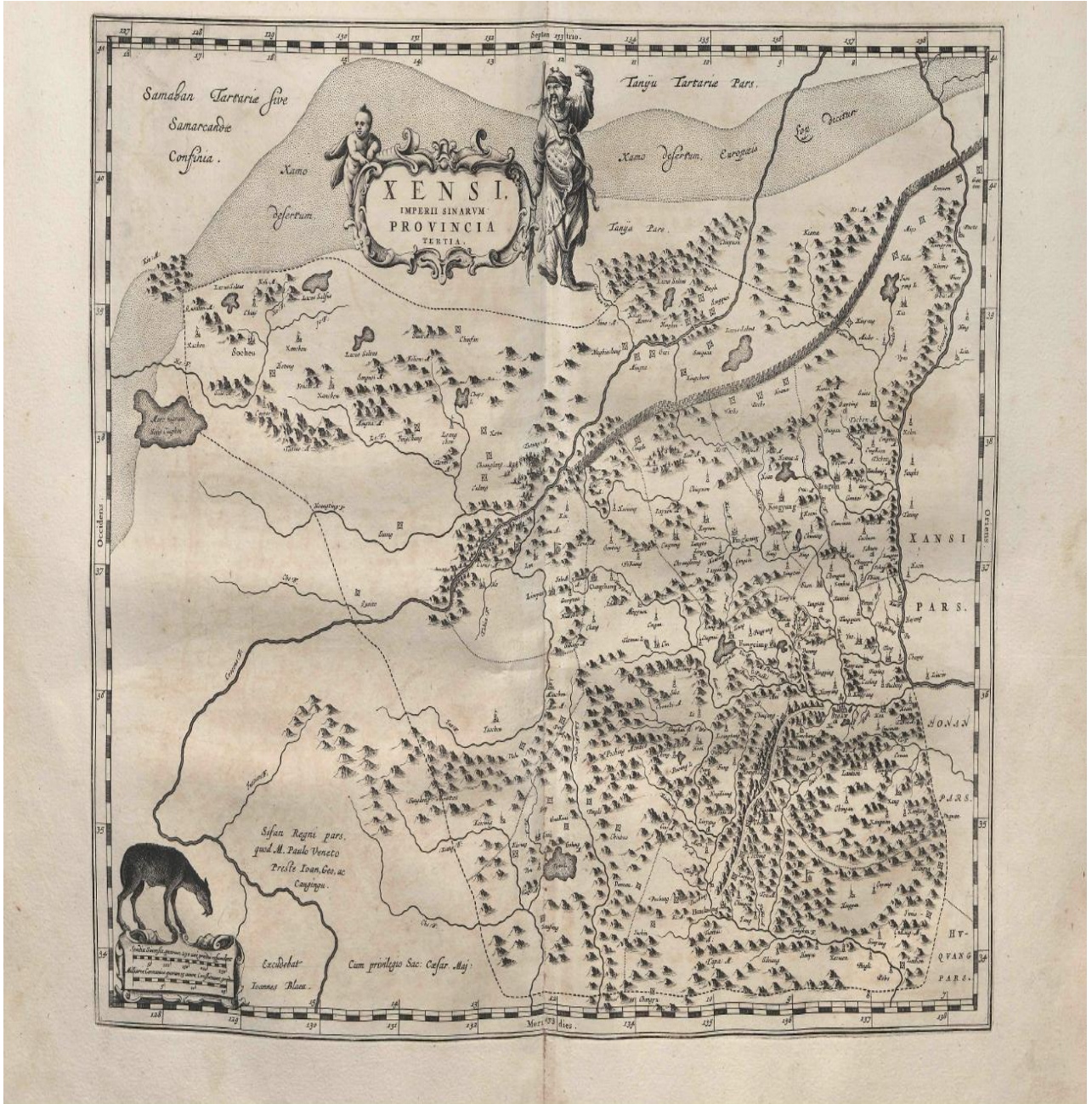
22. Provincie Peking, Provincie První, Novus Atlas Sinensis

23. Provincie Shanxi, Provincie Druhá, Novus Atlas Sinensis

24. Provincie Shaanxi, Provincie Třetí, Novus Atlas Sinensis

25. Provincie Shandong, Provincie Čtvrtá, Novus Atlas Sinensis

26. Provincie Henan, Provincie Pátá, Novus Atlas Sinensis

27. Provincie Sichuan, Provincie Šestá, Novus Atlas Sinensis

28. Provincie Huguang, Provincie Sedmá, Novus Atlas Sinensis

29. Provincie Jiangxi, Provincie Osmá, Novus Atlas Sinensis

30. Provincie Jiangnan, Provincie Devátá, Novus Atlas Sinensis

31. Provincie Zhejiang, Provincie Desátá, Novus Atlas Sinensis

32. Provincie Fujian, Provincie Jedenáctá, Novus Atlas Sinensis

33. Provincie Guangdong, Provincie Dvanáctá, Novus Atlas Sinensis

34. Provincie Guangxi, Provincie Třináctá, Novus Atlas Sinensis

35. Provincie Guizhou, Provincie Čtrnáctá, Novus Atlas Sinensis

36. Provincie Yunnan, Provincie Patnactá, Novus Atlas Sinensis

37. Mapa Japonska a Koreje, Novus Atlas Sinensis

38. Mapa Čínské Říše, Novus Atlas Sinensis

39. Ukázka seznamu zeměpisných délek a šířek u jednotlivých míst v provinciích – provincie První – Peking

C A T A L O G V S
L O N G I T U D I N V M A C L A T I T U D I N V M
 Omnium locorum imperii Sinici, quorum fit in nostris mappis mentio, conti-
 netque solum loca fossis ac mœnibus cincta. Primum meridianum per
 regiam Peking ductum statuo, reliqui ad hunc inclinantur;
Loca orientiora o, occidentiora p ostendet.

PRIMA PROVINCIA PEKING.

Nomen.	Longit.		Latit.		Nomen.	Longit.		Latit.	
	gr.	min.	gr.	min.		gr.	min.	gr.	min.
Ubi I. et regia.									
X Unhen	0	0	40	0	Caoyang	1	31	39	3 P
Xunp	0	9	40	11	Singau	1	8	39	31 P
Changping	0	9	40	20 P	Pc o	1	30	39	36 P
Leungliang	0	19	39	40 P	Laiui	1	26	39	40 P
Mixyan	0	28	40	50	Ubi III.				
Hoojo	0	3	40	13 P	Holica	0	35	38	50 P
Kugan	0	11	39	30	Hien	0	44	38	46 P
Junging	0	9	39	21	Henching	0	49	38	24 P
Tungpan	0	4	39	35	Sonng	0	52	39	0 P
Hiangho	0	32	39	35	Ginkien	0	32	39	6 P
Tung o	0	1	39	14	Kaohu	0	0	38	10
Sachu	0	19	39	45	Cing	0	0	38	47
Vacing	0	23	39	35	Hingai	0	3	38	31
Fooci	0	16	39	27 P	Cinghai	0	22	38	51
Cho o	0	38	39	30 P	Ningau	0	3	38	0
Fongean	0	53	39	46 P	King o	0	25	38	10 P
Pa o	0	14	39	20	Vkiao	0	28	38	0 P
Vengau	0	6	39	30	Tunguang	0	0	38	10
Taching	0	6	39	0 P	Kuching	0	13	38	56 P
Foocang	0	6	39	10	Cang o	0	16	38	39
Ki o	0	36	40	30	Saupe	0	20	38	20
Iuhen	0	42	39	47	Jouan	0	40	38	25
Fonggang	0	17	39	33	Kangyun	0	33	38	8
Ganhen	0	12	39	56	Ubi IV.				
Pingho	0	16	39	33	C Hincing	1	35	38	40 P
Quo	0	13	39	40	Cingking	1	10	38	28 P
Ubi II.					Hoclo	1	0	38	42 P
P Aoting	1	46	39	20 P	Lingau	1	4	38	30 P
Maoching	1	31	39	28 P	Khochang	1	48	38	15 P
Caifo	1	26	39	30 P	Luching	1	16	38	26 P
Tinghing	1	32	39	41 P	Vuhic	1	13	38	45 P
Sieching	0	45	39	20 P	Pingran	1	24	38	35 P
Tong	1	25	39	20 P	Hespang	1	40	39	0 P
Puye	1	7	39	10 P	Ting o	1	36	39	0 P
Kingtu	1	7	39	0 P	Sulo	1	23	38	30 P
Iungching	0	38	39	26 P	Ki o	1	20	38	3 P
Hoon	1	10	39	33 P	Nancung	1	39	38	36 P
Ly	1	26	39	5 P	Siaho	1	16	38	6 P
Huang	0	16	39	20 P	Caokiang	1	15	38	0 P
Khi o	1	0	38	37 P	Vuyo	1	18	38	30 P
Xinçe	1	14	38	44 P	Cyn o	1	0	38	30 P
Tunglo	1	10	38	50 P	Guping	1	32	38	45 P
Can o	1	10	39	11 P					

40.Rejstřík hlavních věcí v Novus Atlas Sinensis, Novus Atlas Sinensis

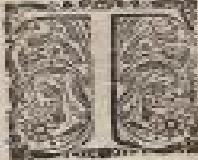
I N D E X
R E R V M P R Æ C I P V A R V M
H V I V S A T L A N T I S.

A.		Beliam in otbe primam,	36
A	Deps, qui semel accensus extingui nequit,	Bibliotheca insignis,	42.69
	Æs, quale Corinthiacum, apud Si- nas unde?	Bombyces quo pacto atantur,	108
	Ædones,	Brasilium lignum,	140
	Ænis qualitas mirabilis,	Byssi seu serici abundantia, 4, 108, 115, & alibi.	4
	Ælissæ maris singularis,	ejus inventio ac usus antiquissimus,	<i>ibid.</i>
	Aggees ingenies,	à Sinis ad alias pervenit nationes,	108
	Agriculturæ dediti Sinæ,	Byssis in æboribus ultero nascens,	52
	ejusdem certas habent regulas,		
	Annis aquæ rulturæ,	C.	
	Anachoretæ Sinesis,	Cambalu ubi,	29
	cur se macerent?	Canales magnificè arte excavati, 50, 54, & alibi.	138
	Anatum copia, earumque educatio mira,	Cancri extra aquam lapidescunt,	4
	Animalia longioris vitæ amant Sinæ, cur?	Canes, equoque vocant Sinæ,	23
	Anian fierum,	Cangingu quid?	28
	Animal altissimum, cui sanum dixerunt,	Caravanæ quæ ad Sinas veniant,	52
Atropæ regie Prorex,	Carcocary ubi,	37	
Antiquitatum studiosi Sinæ, ac amantes,	Carbo fossilis,	67, 146	
Antiquissimæ urbis in otbe rudera,	Carbunculi,	4	
Aqua mirabilis naturæ,	Carneum, ac rerum necessariorum copia,	82	
Aquæ ad Ferramenta accendens apta,	Castaneæ nuces famis tempore adhibetæ,	104	
hyeme calida, æstatè frigida,	Caradupa notabilis,	104	
ingenia augens,	Catayum quid? & ubi,	23, 28	
negra,	Cataractæ Sinarum quales,	116	
odorifera,	Candidici sagacissimi unde?	3, 155	
quæ ex vestibus omnes maculas eximit,	Cassela, ac modestia mulierum Sinensium,	80	
viridis,	Cedrus notabilis,	76	
optima ad potum ex ortyza conficiendum,	Cera albissima à verniculis elaborata,	106	
Aquæ clepsydre antiquissimus usus,	quid sit, ejus qualitas ac usus,	106, 107	
Aquila lignum,	Characterum Sinensium usus admirabilis,	147	
Arbor farinæ ferax,	Chemica ars Sinis frequens,	7	
Arbor ingentis magnitudinis,	Chemice artis antiquitas,	71, 99	
Archeologica Sinica qualis,	Chartæ lusuriz quales apud Sinas,	54	
Arclada M. P. Veneti quæ potest,	Chekiang Provincia descriptio,	108, 109	
Arus triumphales egregii, 113, 110, 112, & alibi.	Chitung herba mirabilis,	140	
Arca,	Christiana lex olim apud Sinas,	46, 124	
Arma pro viris, ac geminis poltendis optima,	restauratur à Societate Jesu,	45	
Argentum vivum ubi?	floret, 95, 101, 126, & alibi.	142	
Argentum Chemica arte verum,	quando primum Quingû ingressa,	3	
Arma vilipendent Sinæ,	Cibus quæ ratione satiant Sines,	123	
Artifices egregii,	Cio, sive sandaracha gemmi Sinicam præclarissimum,	151	
Arundines, earumque plurimus usus,	Cinis loco salis adhibetur,	48, 79, 88	
Arundines notabiles,	Cinnamomum,	138	
maximæ magnitudinis,	Civitas destruitur in qua filius patrem occidit,	5	
Asbestum,	Civitatum in Sina numerus,	12	
Asie nobilitas,	Clepsydram usus,	5	
Asie extreme nobilitas,	Clemata extreme Asie,	143	
Astronomia,	Cænobium magnificum, 55, 86, 111, 134, & alibi.	120	
Astramentum Sinicum quale,	Commercia Fokienensium,	9	
Aves verticolores, ac carum usus,	Composito coeporis seu modestia Sinarum,	17, 18	
Avicola rara & admiranda,	Constellationes Sinicæ quales,	8, 105	
Avicula ex æboribus foliis natæ,	Continentiam suspiciunt, ac laudant,	134	
Autum merx, non pecunia,	Corallum inversum apud Sinas,	168	
Aurifera regio, 43, 72, 56, 58, 81, & alibi.	Corea quando habitari cepta à Sinis,	<i>ibid.</i>	
colliguntur ex arena fluviorum,	Corea est contenta,	<i>ibid.</i>	
	Corea Sinis tributaria,	<i>ibid.</i>	
B.	in octo dividitur Provincias,	Cor-	
Basilis optimi fuit Sinæ,			
Balanzæ quo pacto, ac ubi capiuntur,			

DE BELLO TARTARICO HISTORIA,

In qua, quo pacto Tartari hac nostrá ætate Sincicum Imperium
invaserint, ac ferè totum occuparint, narratur, eorum-
que mores breviter describuntur.

Tartari
origines
historiam
habeo.

Tartari
origines
historiam
habeo.

TARTARI (antiquissima in Asia gens, & maximè gentium potentissima, jam à quatuor millibus annis in Sincico Imperio in Asia) Lepidè annis bella cum Sincis gesserunt, & quatuor abjectionis vicibus fuerunt, sæpius tamen vicibus existerunt. Tartari autem vocem gentem illam, quæ ad partes Septentrionalis hinc est, ultra famulans maribus Sinicis, ab Occidentem Orientem versus, quo, per Persiam & plura miliaria Germanica, conterminata quæ hinc eximè, excludebatur, ac Sincicum Imperium invaderet. Gentem hæc Sincis ipsi jam ab antiquis temporibus, ab Indis R. delictam, Tata vocant. Ex veterem Tartariam, non Orientalem hederunt. Europæque ignotam, cum Considerandum inciderit ubi Tartaria sit, Tartaria, Nivcha, Niallus & Gualigoni Regna, à nomine Tartaria & Regno Tartarorum ad mare usque Orientale supra Japoniam; ubi per firmam Asian ab America Cyroica separantur, si tamen hoc certum est, & non contrarium. Non est autem certum, curia eorum bella cum Sincis habita hæc loco describere; sed illa tantum, quæ postquam his certis, rebus præsentibus, peracta sunt, reliqua in Epitome mea Sinicorum Historiarum reperitur. Ut autem ordinè præsentibus, videri, & quo modo hæc orta sint, paulo alio petendum est.

Tartari
origines
historiam
habeo.

Sciendum ergo, Tartaros vocem Tartaricam occidentales (de quibus Marcus Paulus Venetas, & Aysenias) postquam totum esse Asian in sua potestatem dedegissent, Sincis contra bellum ingresse; quorum regionem Carayum & Magni Maris Pa-

lis Venetum, & Aysenias vocant, illique ante magni Tamerlani tempora, qui nunc quæ Sinice occupavit, ut perpetua quidam impulerant. Floruit enim ille postquam cum Tartari à Sincis excedi fuisset, nimirum circa annum Domini 1200, quo tempore Tanguis, secundus Tamingi Familie Imperator, pacifice toti Sincis imperabat, nimirum Provinciam omnibus, que intra murum magnam clauduntur; Sincicum autem bellum cum Tartari, quod Venetus tangi, (ut ex Solica parte Historiæ & Chronologiæ) anno à Christo nato 1200, in eorum finem, & ipsi 1200 annos perduravit. Hæc ex actis ante tandem videtur omnino Tartari, totum præsentem Imperium, omnino Sincis Imperiali familia, occupant, anno nimirum 1200, & ita pacifice sedis rexerunt annis 1200, nova fundita familia, quæa Irenam vocant; ut quæ, comitis successore, novum amorem totum in Sincis Tartari Imperatorum. Venetus autem nondum omnino extincto bello Sincico, cum Tartari Sinice ingressi est anno 1200, occupant ex illis temporibus.

Tartari
origines
historiam
habeo.

Tartari
origines
historiam
habeo.

Intra Sincis delicti fracti, Sincicum indurunt mores, & paulatim ferocitatem Tartaricam dediderunt, Sincis debilitati pace, Sincis erant. In hoc tempore vultum quidam hominibus, Chaudis, infre- runt; erat in Idoleum Sincicorum famulas. Hic prout Sincis ferocem militum, & magni ambitione usque, primo hinc in eorum potestatem, cum, cum totum governum, autem, manu ingenioque promptus esse, nec animus, nec avarus, nec factus, nec firmus delictum; quibus paulatim exarsere, ingentes congregavit exercitus. Relictis ergo moribus & hinc potestatem, jam Dux factus, aperto mane Tartari ag-

Tartari
origines
historiam
habeo.

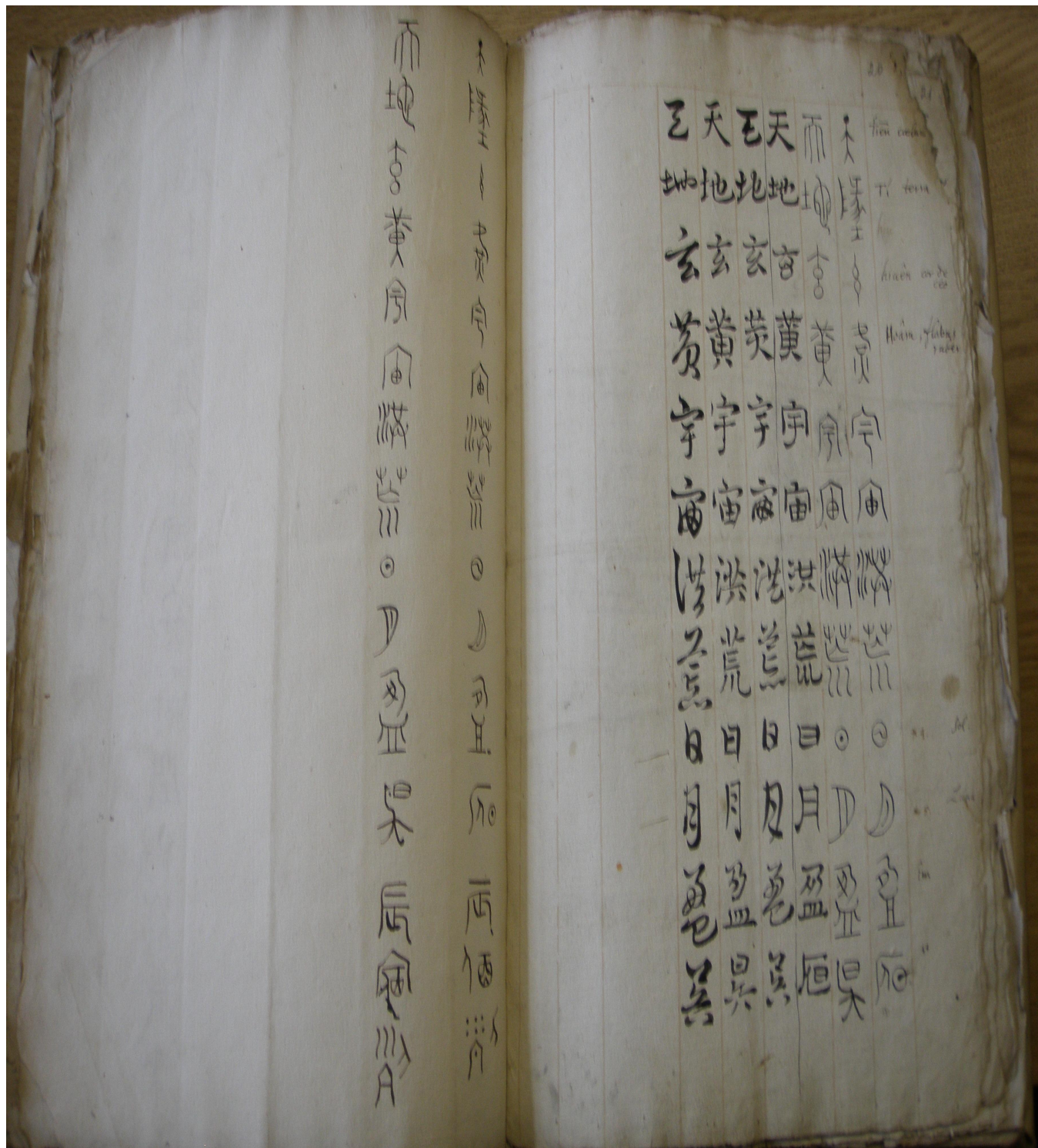
42. Schema mensis lunares, Rajhradský rukopis Martiniho gramatiky

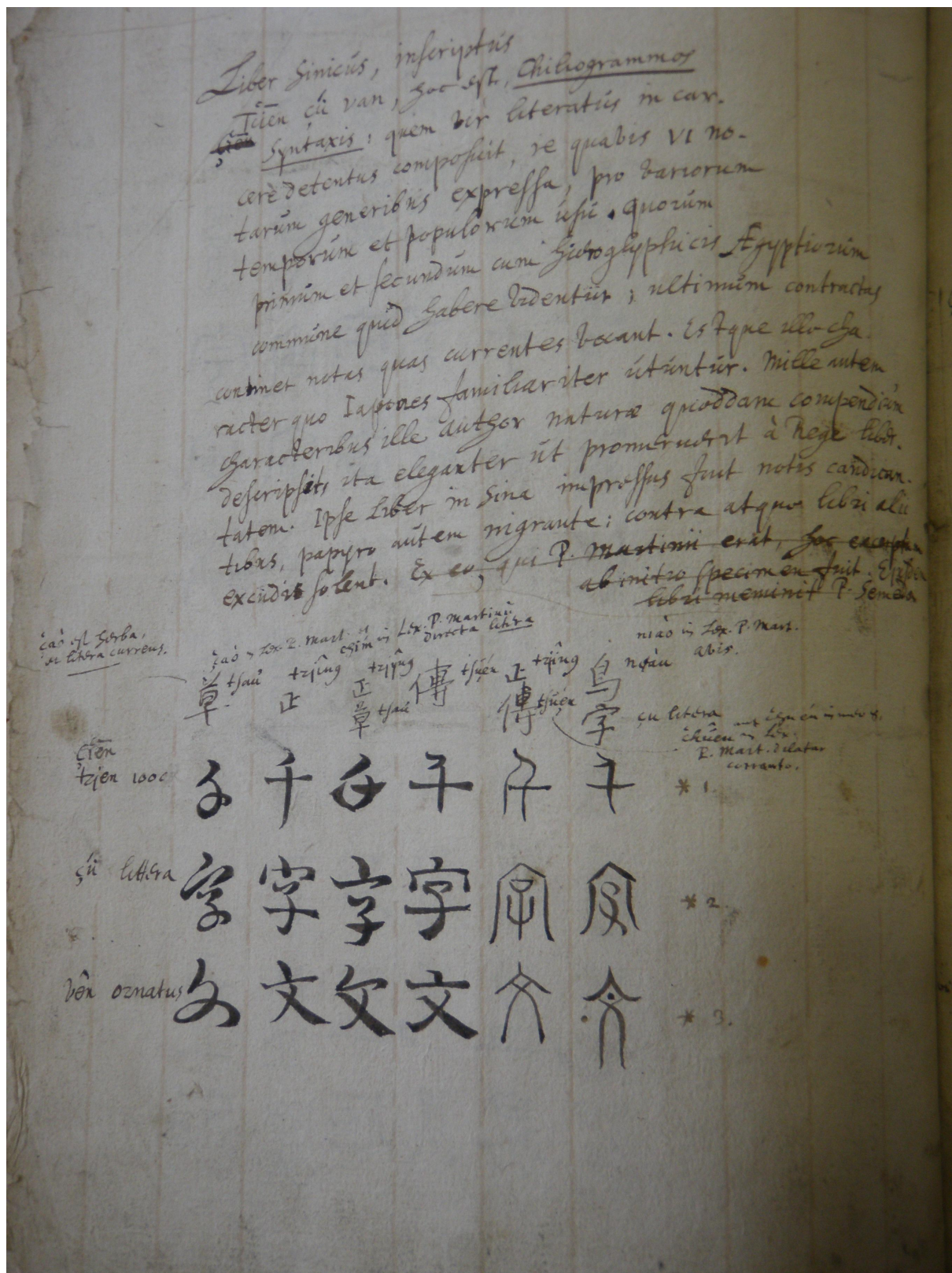
43. Historická podoba znaků, Rajhradský rukopis Martiniho gramatiky

44. Historická podoba znaků (vlevo), různé písemné a historické podoby znaků (vpravo),
Rajhradský rukopis Martiniho gramatiky

45. Syntax a o podobnosti s egyptskými hieroglyfy a japonskými znaky, různé podoby znaků, Rajhradský rukopis Martiniho gramatiky

46. Seznam znaků s jejich čínskou, japonskou a vietnamskou výslovností, Rajhradský rukopis Martiniho gramatiky.

Latin	Japanese	Chinese	Vietnam
Mater	母	mū	mē
frater	兄弟	hiem tī	ain em
soror	姊妹	mū	tī em
filius	子	tsū	con nam
filia	女	tsū	con nū
avus	祖母	tsū	om
avua	童子	tsū mū	lā
puer	小女	tsū mū	con blā tē
puella	天	chien	blā
puella cocum	火	hō	lūa
ignis	辰氣	khī	khī
res vitæ	水	xū	nūc
agua	地	tī	lēc
terra	日	gē	mā blā
sol	月	yūc	māc blā
luna	星	sim	lā
stelle	山	scian	nū
mons	川	ciān	con sum
flumen	年	niēn	nam
annus	日	yūc	chām
mensis			

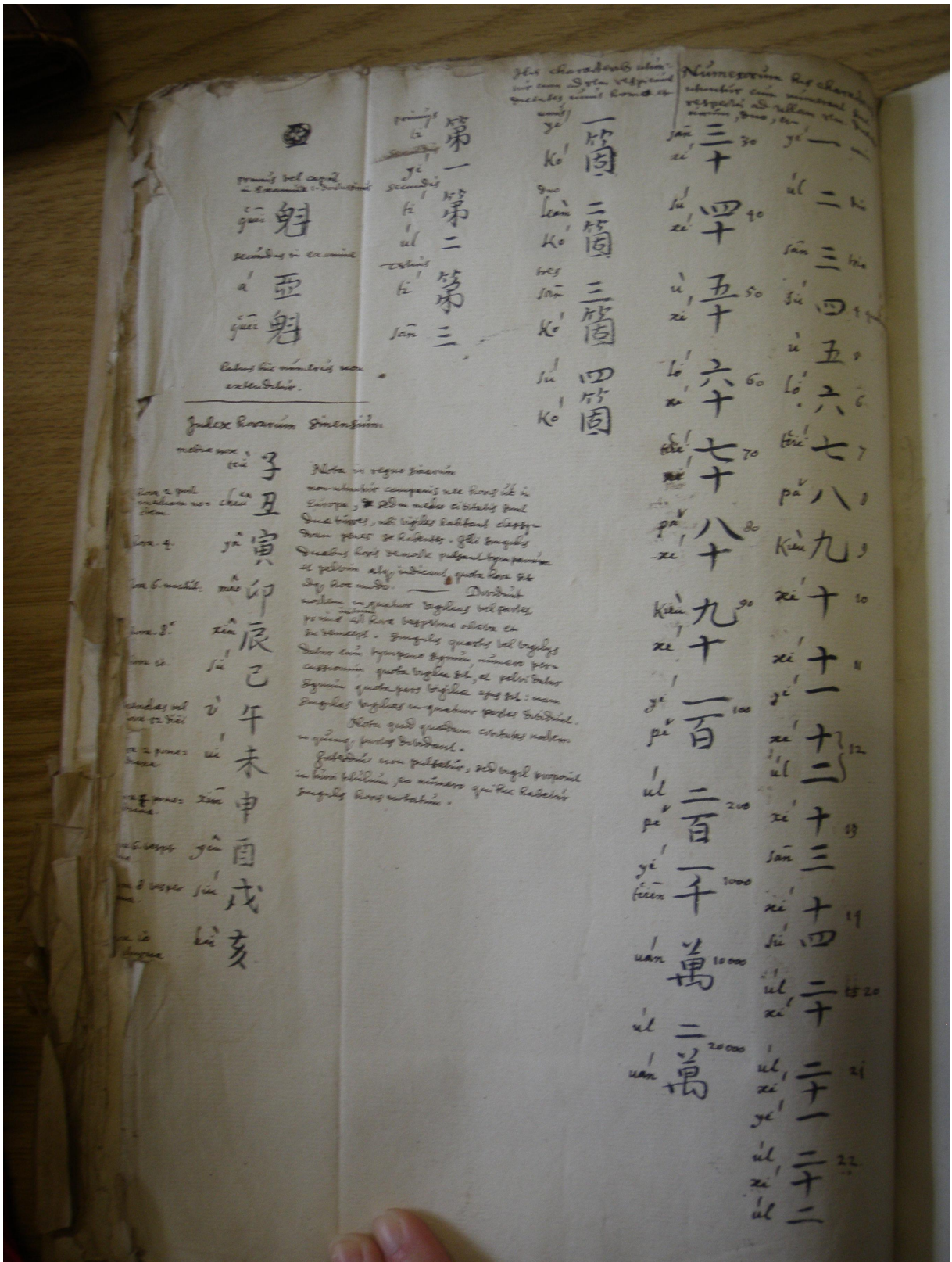
Latin	Chinese	Vietnam
Dies	月	gē
Nex	夜	yē
Domini	主	chū
servus	僕	mū
Ubi	誰	fū
Glabrus	劍	kiēn
Panis	餅	pin
Vinum	酒	tsūc
Bonus	善	xēn
malus	惡	nō
Mors	死	sū
Saccus	袋	tāi
Edere	食	xē
Bibere	飲	in
loqui	說	yū
Niger	黑	hē
Albus	白	hē
Crocus	黃	hoām
Ruber	紅	ciē
Virens	青	lō

47. Číslovky, Rajhradský rukopis Martiniho gramatiky.

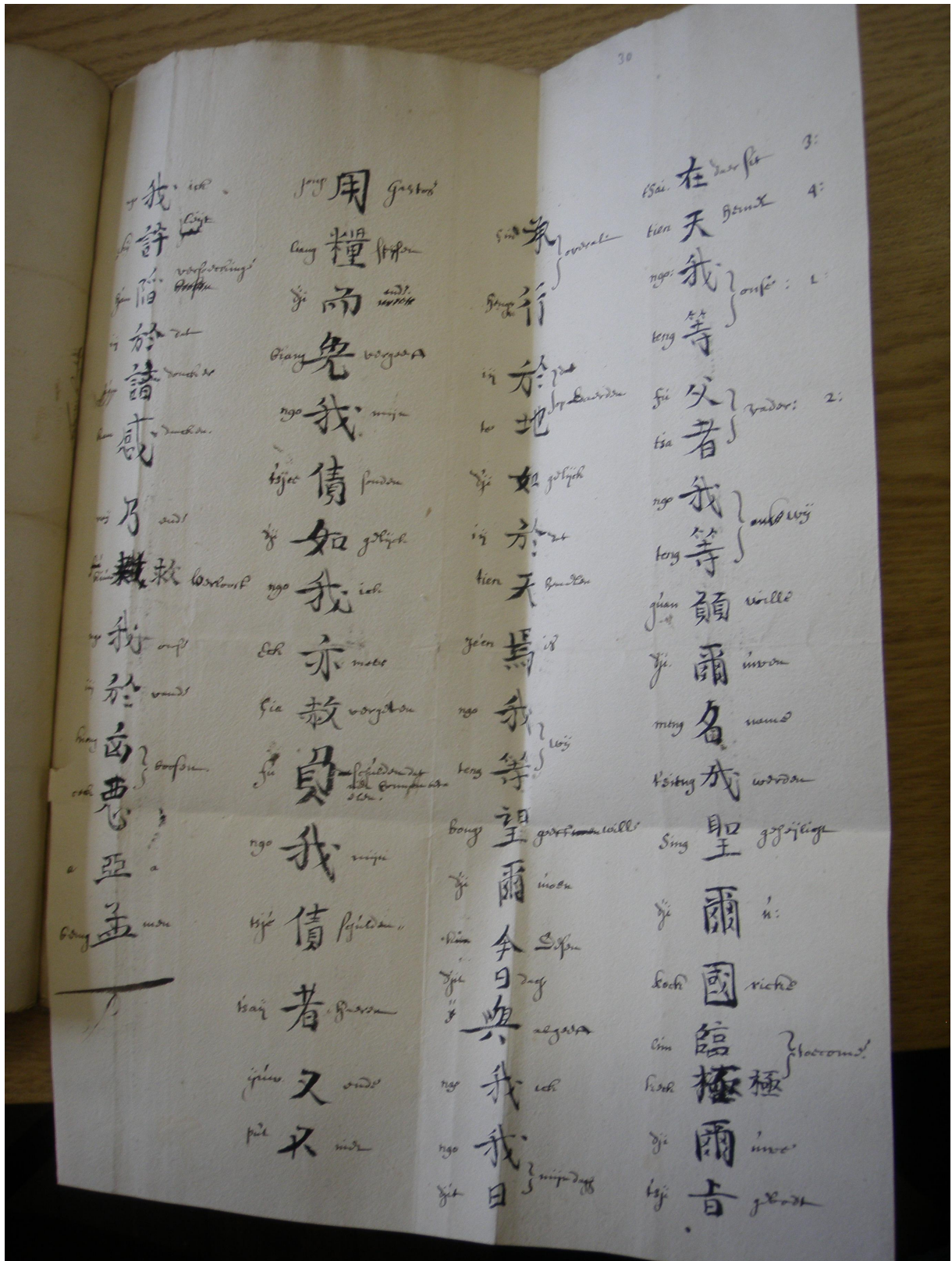
fol. 104v. d. r. C. g. n. o. s. i. s.

ba 百	四十一 ^{41.}	四十 ⁴⁰	十一 ¹¹	一 ¹
			十二 ¹²	二 ²
		一百 ¹⁰⁰	十三 ¹³	三 ³
			十四 ¹⁴	四 ⁴
		二百 ²⁰⁰	十五 ¹⁵	五 ⁵
			十六 ¹⁶	六 ⁶
		一千 ¹⁰⁰⁰	十七 ¹⁷	七 ⁷
			十八 ¹⁸	八 ⁸
		二千 ²⁰⁰⁰	十九 ¹⁹	九 ⁹
			二十 ²⁰	十 ¹⁰
		三千 ³⁰⁰⁰	三十 ³⁰	
		四千 ⁴⁰⁰⁰		
		五千 ⁵⁰⁰⁰		

48. Číslovky, nebeské kmeny a zemské větve, Rajhradský rukopis Martiniho gramatiky.

49. Vložená strana A3 se znaky, Rajhradský rukopis Martiniho gramatiky.

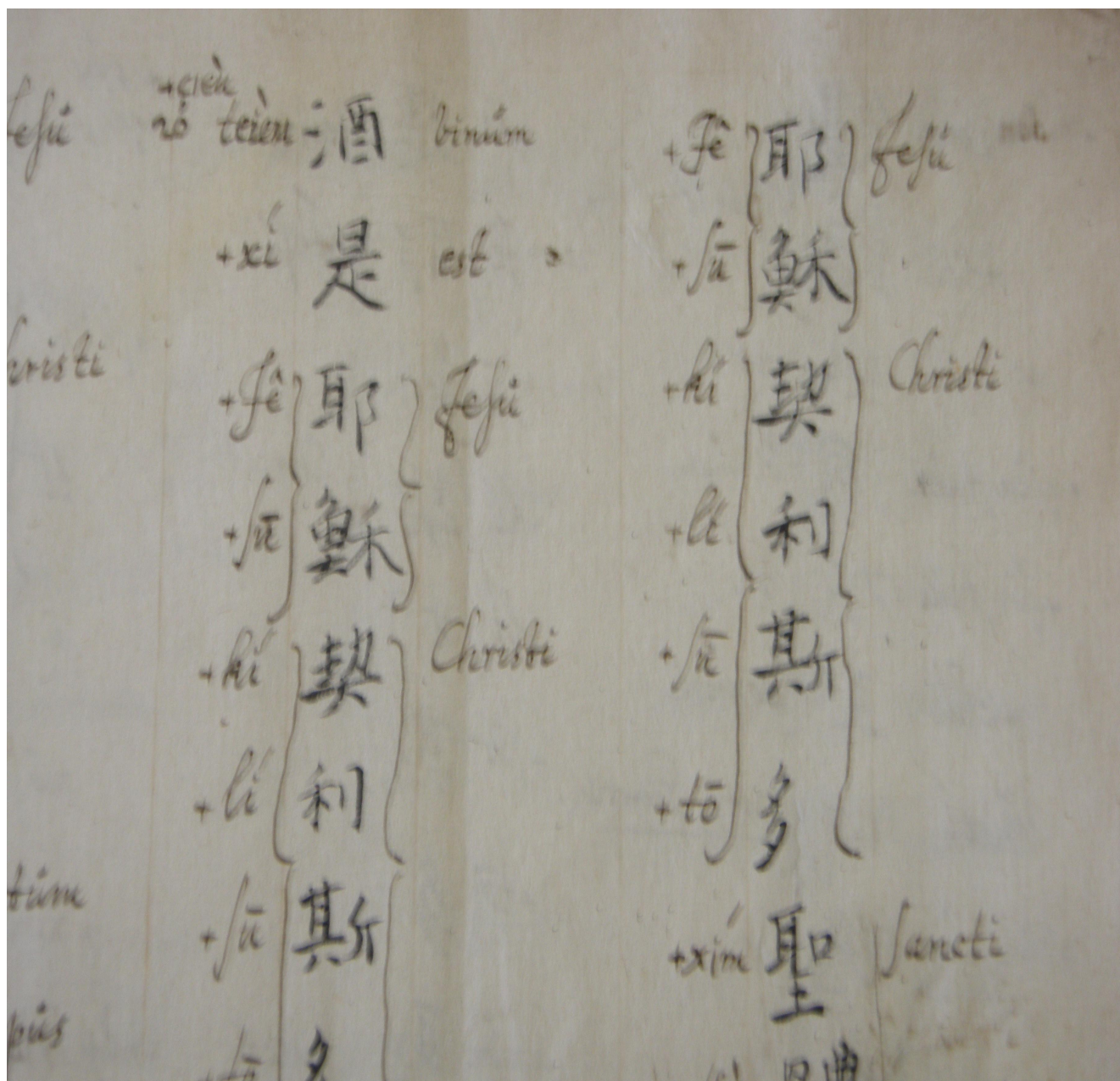

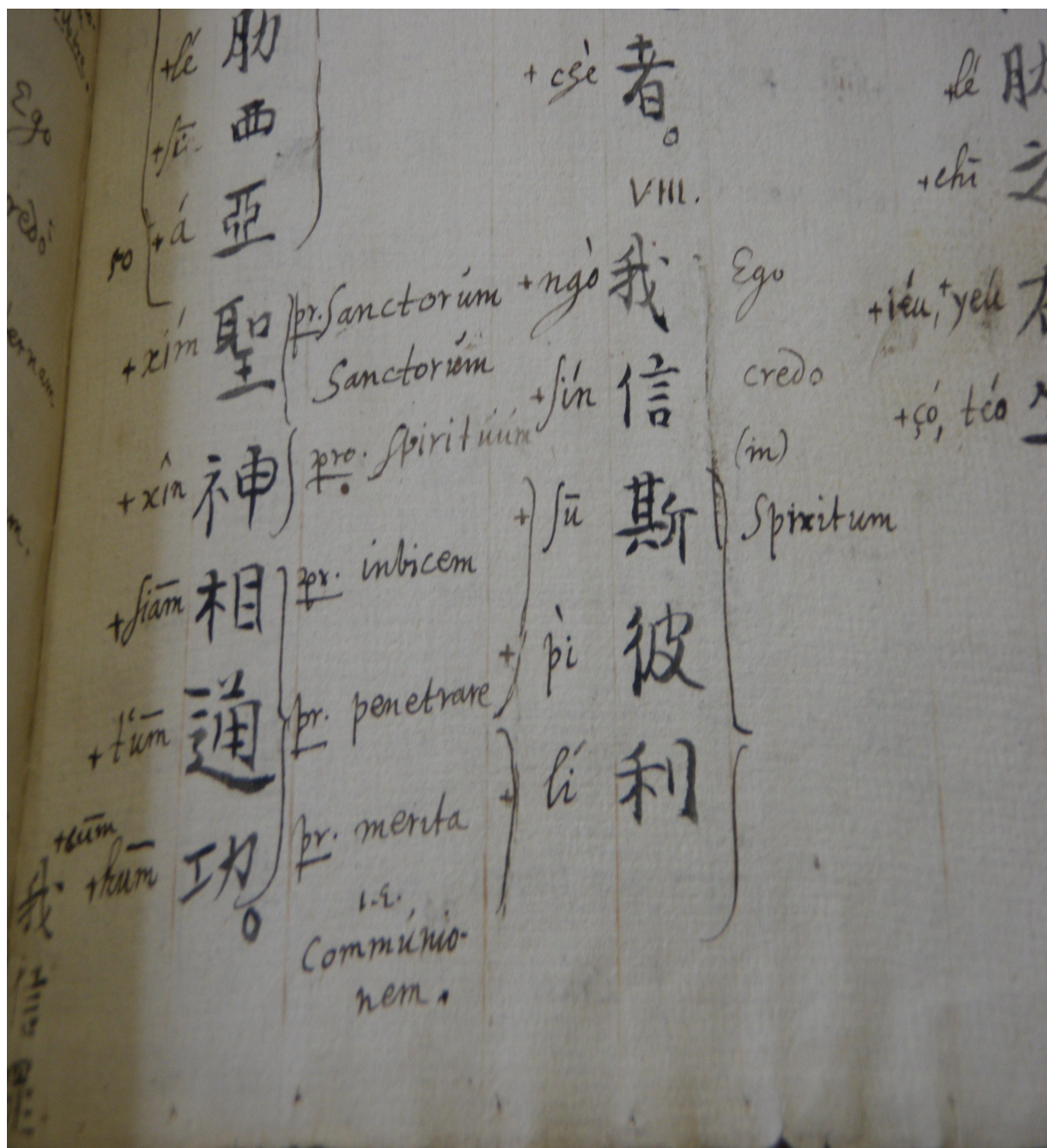
50. Čínské znaky s výslovností a latinským významem, svorkou je naznačeno, že dané znaky v daném spojení nesou význam, Rajhradský rukopis Martiniho gramatiky.

+fe 耶	Jesu	no teiou 酒	vinum	+fe 耶	Jesu
+xi 是	est	+xi 是	est	+ju 穌	
+hi 契	Christi	+fe 耶	Jesu	+hi 契	Christi
+li 利		+ju 穌		+li 利	
+hi 契	Christi	+hi 契	Christi	+ju 其	
+to 多		+li 利		+to 多	
+xim 聖	Sanctum	+ju 其		+xim 聖	Sancti
+ti 體	corpūs	+to 多		+ti 體	Corporis
+hi 及	et	+hiu xhié 血	Sanguinis	+tié, ti 的	nota Sen.
+xim 聖	Sanctus	+háo 號	signum	+háo 號	signum
+hié 血	Sanguis	+cū, tēu 此	quī	+cū, tēu 此	quod, hoc
+yū 與	in vido 8, 37	+caí, teái 在	existens (so)	+caí, teái 在	existens
+hā 撒	Sacramen- to	+xé, xé 十		+xé, xé 十	
+kū 加		+cū, teái 字	crucem	+cū, teái 字	Crucem
+kū 架		+kái, kái 架		+kái, kái 架	būo pag. 3, 37.
+xám 上	Supra	+xám, xán 上	Supra	+xám, xán 上	Supra
+lién 流	effusus	+pi 被	frict, illud prof.	+pi 被	fractum
+hiá 下	descendit.	+xám 傷		+xám 傷	
+hā 作	facit	+pó 破		+pó 破	
+hā 何	quam				
+hā 事	quid rem!				

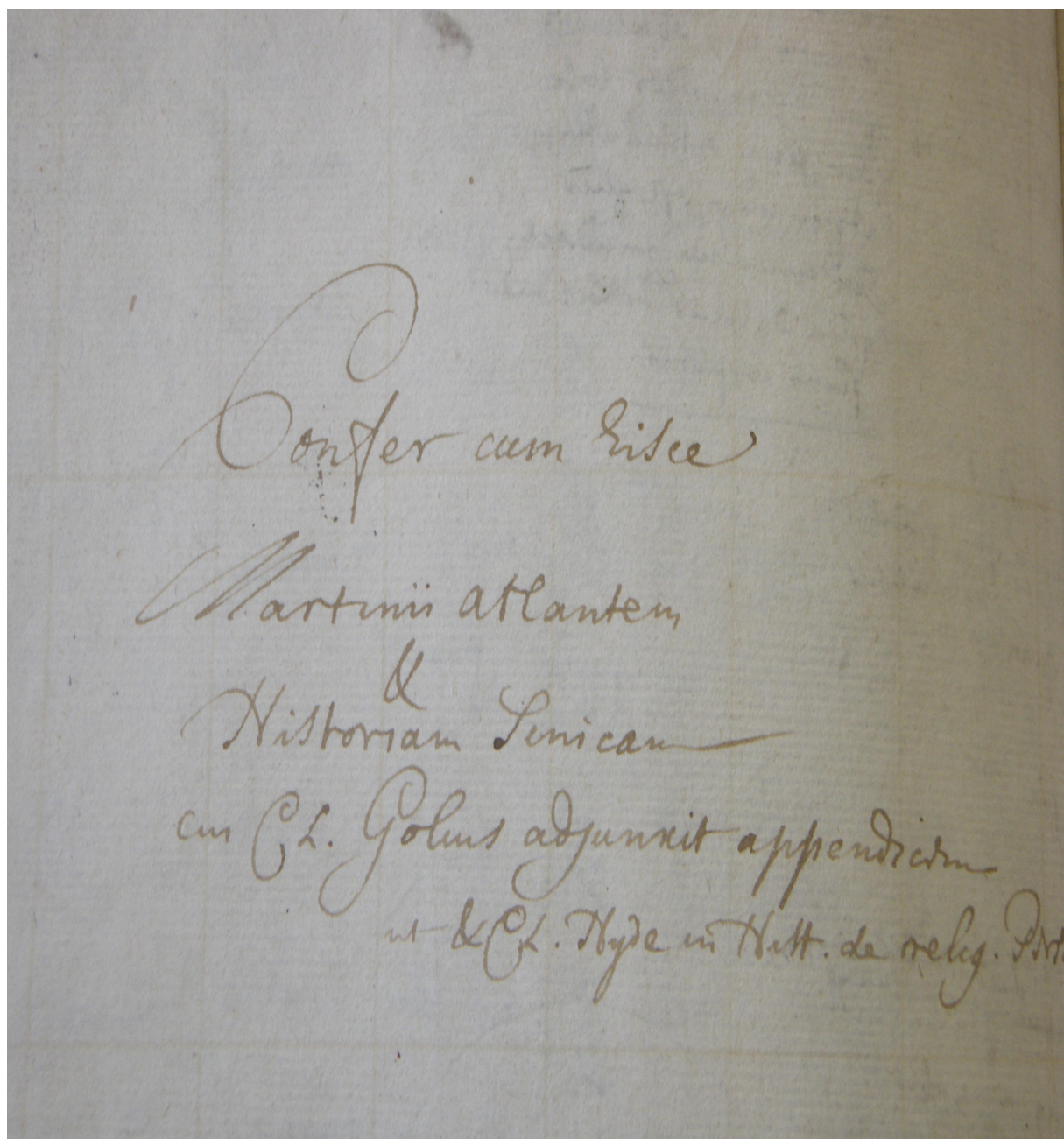
51. Znaky s výslovností a latinským významem, svorkami naznačeno, že znaky ve spojení nesou význam – detail, Rajhradský rukopis Martiniho gramatiky.

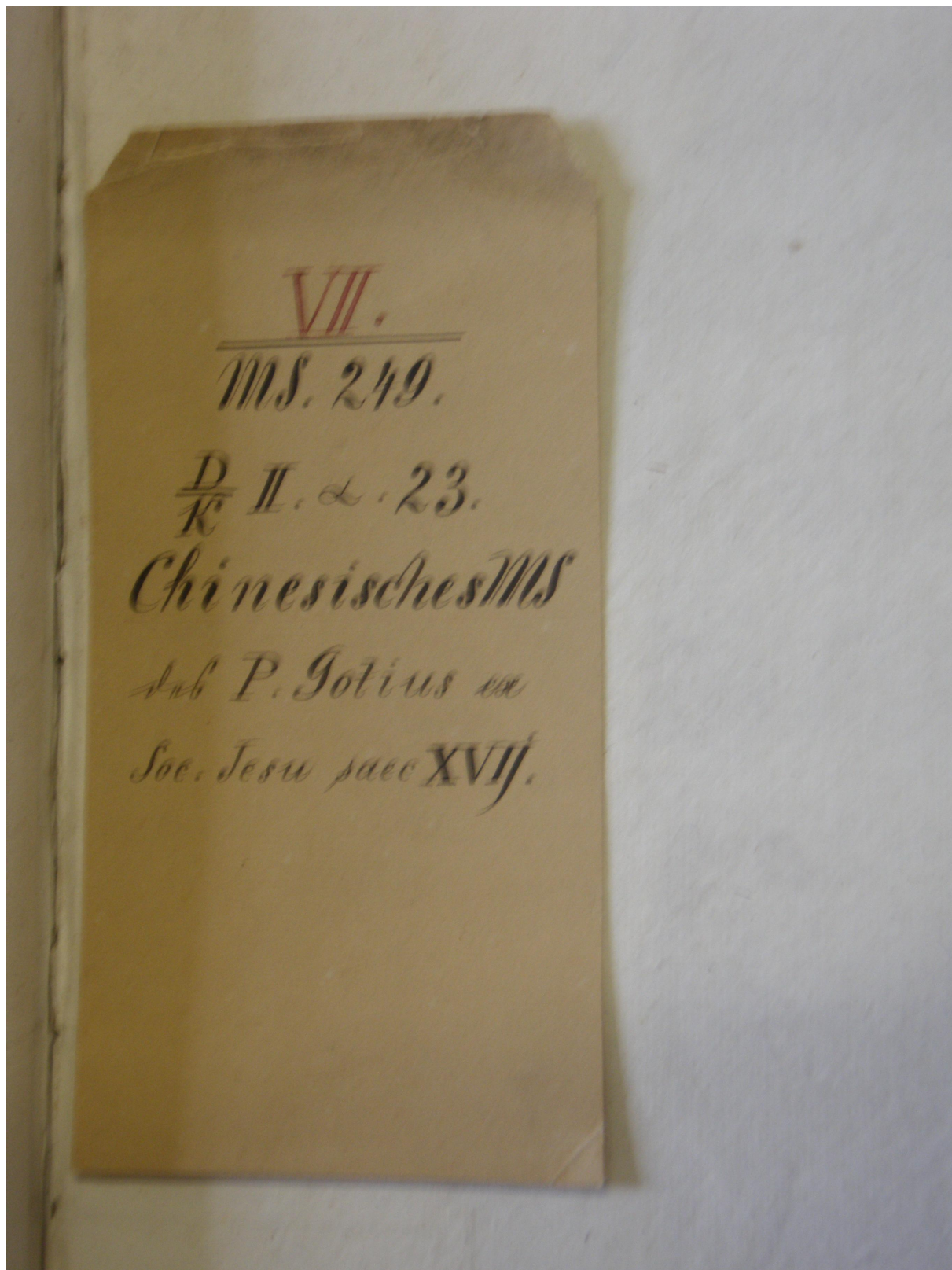
52. Znaky s výslovností a jejich latinským významem, svorkou naznačeno že znaky v daném spojení nesou význam, zde je vidět i věta – detail, Rajhradský rukopis Martiniho gramatiky.

53. Závěr gramatiky – „Porovnej tyto skutečnosti s Martiniho Atlasem a Historií Číny a s Goliovými dodatky,“ Rajhradský rukopis Martiniho gramatiky.

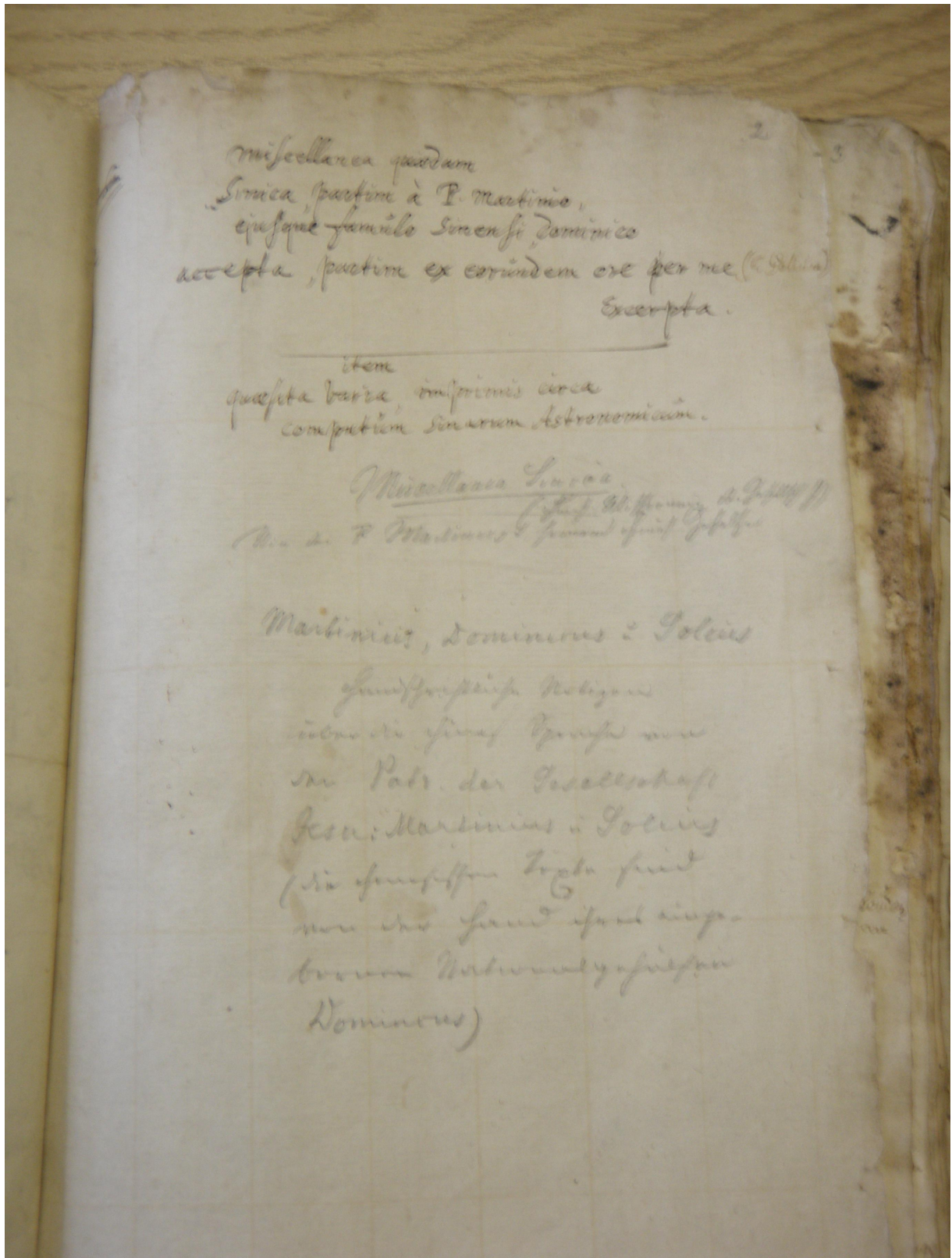
54. Kartačka knihovníka, rajhradský rukopis Martiniho gramatiky.

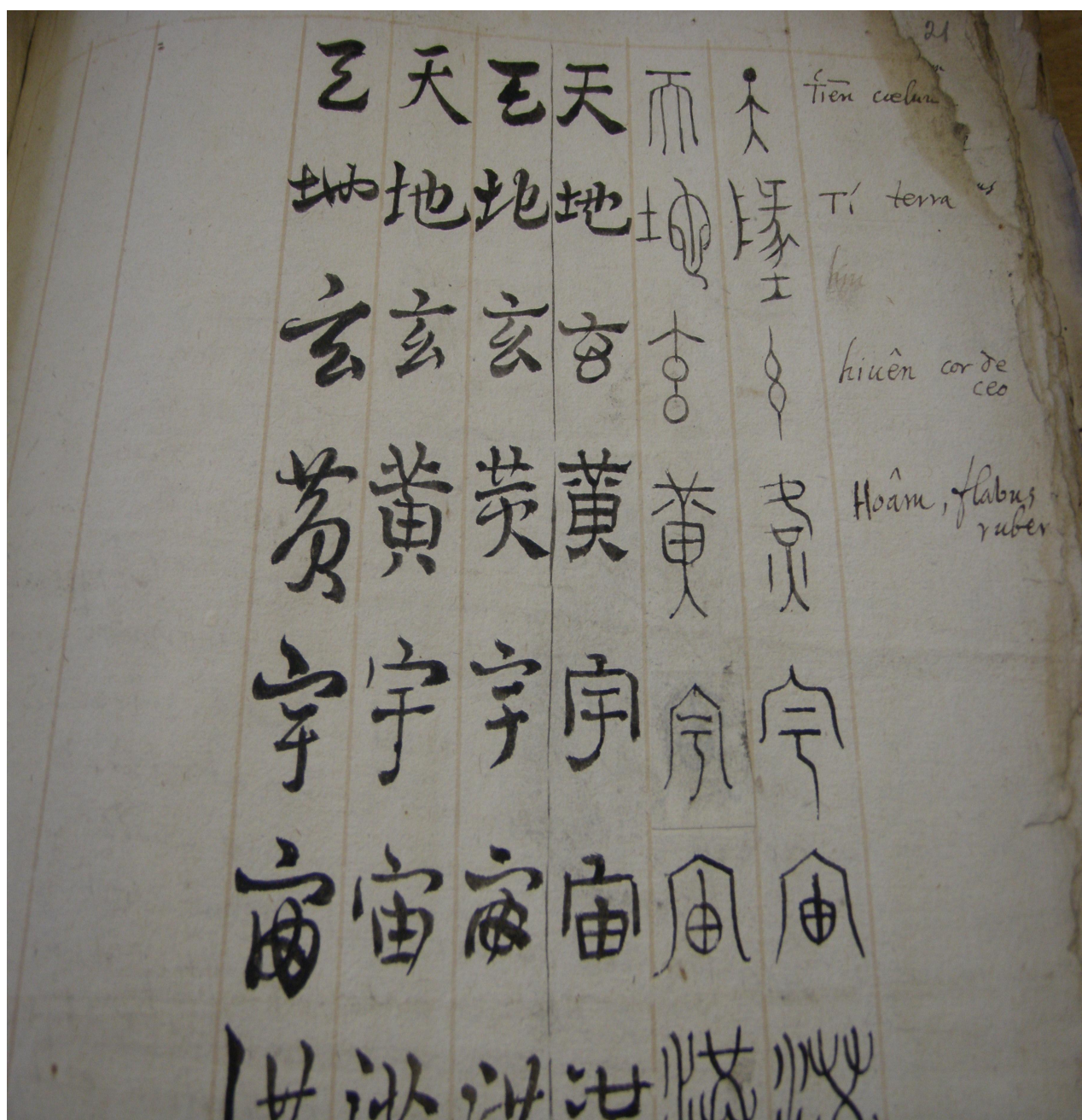
55. Vložená kosmologická kresba, Rajhradský rukopis Martiniho gramatiky.

56. „Miscellanea Sinica“ – úvod gramatiky, Rajhradský rukopis Martiniho gramatiky.

57. Písemné a historické podoby znaků, Rajhradský rukopis Martiniho gramatiky.

58. Tabulka čínských znaků, jejich čínská, japonská a vietnamská výslovnost - detail, Rajhradský rukopis Martiniho gramatiky.

... qui suo modo ineffabili nominis tetragrammatum respondeant.

	Japanice	Deus	Sinice	Annam
Caeli firmamentum	ten	天 ¹	thien	3 thāt <small>ha ordinē ut faciāt</small>
terra uay	cin	地 ²	tī	+ chūa
verus thos	macotono	真 ³	chin	1 blai
Dns melufon	asugi	主 ⁺	chū	2 dēt
homo laguilong	fito	人	gin	nguei
Vir lina	uotoco	男	nan	conblai
Mulier ina	Vonna	女	niu	congai
<i>... oicacogā... tsuma</i>		妻	tei	bōe
caritas	uotto	夫	fu	ciam